

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Інститут економіки і міжнародних відносин
Кафедра економіки та менеджменту

ЛЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«РЕГІОНАЛЬНО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»

напрямок підготовки 030601 «Менеджмент»
для спеціальності 6.03060101 Менеджмент організацій і адміністрування
(за видами економічної діяльності)

Розробники:
доцент, к.е.н. Кудінова М.М.

Харків – 2012

Тема 1 Сущность и задачи дисциплины «Регионально-административный менеджмент»

1. Сущность и предпосылки регионально-административного менеджмента (РАМ).
2. Цели и функции РАМ.
3. Институциональная и правовая база регионально-административного менеджмента

1. Сущность и предпосылки регионально-административного менеджмента (РАМ).

Регионально-административный менеджмент — одна из самых важных областей экономических знаний, который находится на стыке трех дисциплин — экономической географии, экономики и менеджмента, а также тесно связанная с многими научными дисциплинами, такими как статистические методы анализа экономической политики, государственные финансы и бюджетная политика, микроэкономика и макроэкономика, философия управления.

Появлению регионально-административного менеджмента предшествовал развитие региональной экономики, которая сформировалась в 50-х годах, когда известным американским экономистом Уолтером Изардом была основана Ассоциация региональной науки (Филадельфия, 1954 г.): Значительный вклад в развитие региональной экономики сделал также французский экономист Франсуа Перру — автор концепции «полюсов роста» — неравномерного и поляризованного развития отдельных территорий. Среди советских авторов первое фундаментальное обобщение экономических проблем региона было сделано академиком М. Г. Некрасовым в монографии «Региональная экономика», которая посвящена вопросом размещения продуктивных сил. Среди украинских ученых-экономистов известные работы В. А. Поповкина «Регионально-целостный подход в экономике» — (1993 г.); Чумаченка М. Г. «Очерки по экономике региона» — (1995 г.); Топчиева О. Г. «Теоретические основы региональной политики» — (1997 г.); Симоненко В. К. «Регионы Украины: проблемы развития» — (1997 г.); Зайцевой Л. М. «Региональная система управления (организационно-методологический аспект)» — (1997 г.).

Методологические основы регионально-административного менеджмента как науки, центральным понятием которой являются понятия «регион», спорили в конце 19 – в начале 20 столетие многими учеными. Весомый вклад в ее развитие сделали такие ученые, как Г.Зипп, У.Изард, В.Берри, Йоганн фон Тюннен, В.Льош, В.Кристаллер, Ф.Перру, А.Вебер, М.Портер и прочие. Сегодня в данном направлении исследования плодотворно работают представители украинской и российской школы ученых-регионалистов. Во времена существования Советского Союза в экономической науке сложилось два подхода к анализу экономики региона: **территориальный и отраслевой. При территориальном подходе** на передний план выдвигаются

территориальные аспекты механизма функционирования экономики региона в составе хозяйственного комплекса страны, двусторонних связей с другими регионами. Но данный подход не приобрел широкий практический воплощение, оставшись провозглашенным лишь документально.

Самое большое распространение получил **отраслевой подход к анализу экономики региона**. При данном подходе экономика региона рассматривалась как «совокупность разных областей хозяйственной территории, которая охватывает производство, распределение, обмен и потребление материальных благ и услуг». Каждая из областей самостоятельно решала вопрос территориальной организации производства и потребление, размещение предприятия и использование ресурсов. Отраслевой подход был разработан довольно обосновано и имел значительное влияние на принятие решений. Перед распространением отраслевого подхода доминирующее положение занимал анализ размещения отдельного предприятия в зависимости от расположения источников сырья, топлива, полуфабрикатов, трудовых ресурсов и районов потребления готовой продукции по критерию минимизации расходов. Именно этот принцип позднее было положено в основу классификации областей и производств.

Для XX век характерной особенностью стала плюралистичность в толковании этого понятия. По британской традиции регионы представляют собой четыре административно-политические части, которые отвечают разным нациям: Англию, Уэльс, Северную Ирландию и Шотландию. В Нидерландах термин “регион” уживался в 1970-политических годах в проектах создания нового административного уровня и означал промежуточный уровень между коммуной и провинцией. Но наиболее известным есть трактования “региона” как части государства, которая имеет властные структуры инфранационального уровня (Франция, Италия, Испания). В Декларации о регионализме записан, что понятие «регион» «представляет собой выражение отличительной политической самобытности, которая может принимать всяческие политические формы, которые отбивают демократическую волю каждого региона принимать ту форму политической организации, которую он считает лучшей. Регион избирает свое руководство и устанавливает знаки его представительства». Регион можно представить как «суперсрок», из присущий ему, по мнению Л.Ремхельда, такими основными признаками, как: общая (определенная территория); определенное население; общность естественных условий; общность истории; общность решаемых проблем.

В советской литературе продолжительное время восприятия региона ассоциировалось с экономикой или народнохозяйственным комплексом, с производственным потенциалом данной территории, которая была так называемым «сырьевым придатком», который обеспечивает центр необходимыми средствами. В научной литературе 80-политич лет XX век много авторов, которые определяя “регион”, особое внимание уделяли территориальному аспекта (Б.Хорев, Ф.Кожурин, В.Сигов, М.Чумаченко), понимая регион как территориально-пространственную единицу. Вторые концентрировали внимание на управленческом аспекте (М.Глазирин,

И.Котляров, А.Липко, К.Миско), интерпретируя регион, с одной стороны, как систему управления, с другого – как структурный подраздел, который выполняет определенные функции. Третьи – на социальном (Я.Щепанський, М.Черкашин, Н.Аитов), рассматривая этот феномен как социально-территориальное сообщество, которое характеризуется локализацией единое общественного отношения, социальной общностью людей.

В проекте Комиссии Верховной Рады Украины (январь 2001 года) “регион” трактуется как “отдельная определенная единица системы административно-территориального устройства”, но, как известно, согласно системы административно-территориального устройства Украины, которая закреплена в Конституции, соответствующей характеристикой наделенные не только Автономная Республика Крым, область, города Киев и Севастополь. Более адекватным есть толкования категории “регион” в Концепции Союзы лидеров региональных и местных властей в Украине (ноябрь 2000 года): “высшая административно-территориальная единица государства (область, Автономная Республика Крым, город-регион), для жителей которой характерной есть наличие общих политических, экономических и социальных интересов”. В тексте Концепции государственной региональной политики, утвержденной Указом Президента от 25 мая 2001 года, определение категории “регион ” вообще отсутствующее.

В последние годы при условиях перехода Украины к рынку значимость регионально-административного менеджмента возрастает. Каждый регион, занимая конкретное место в хозяйственном комплексе страны, в то же время представляет вместе с другими регионами единое экономическое целое. В процессе производственной деятельности на территории региона пересекаются интересы как отдельных предприятий, областей хозяйственного комплекса, так и самого региона, одной из задач которого есть формирования пропорций, таких, что наиболее полно отвечают нуждам его эффективного функционирования. С точки зрения регионального управления необходимо выявлять противоречие, которые возникают в результате такого пересечения, чтобы предупреждать конфликты и связанные с ними негативные последствия.

В научной литературе до сих пор не сформулировано четкое определение РАМ, но в наиболее общем виде под ним понимают:

- 1) управление определенными административно-территориальными единицами, основанное на общетеоретических концепциях, принципах и методах менеджмента, которые применяются для достижения административно-территориальными единицами поставленных целей.
- 2) целенаправленное воздействие органов местного самоуправления (региональных органов) на предприятия и организации региона с целью достижения общерегиональных целей.

2. Цели и функции РАМ.

Целью регионального управления являются повышения качества жизни населения и обеспечение воспроизведения естественной системы на базе

эффективного комплексного экономического и социального развития региона, который достигается путем рациональной организации территориального хозяйства.

Объекты регионального управления:

- ·региональный хозяйственный комплекс (промышленность, строительство, сельское хозяйство, транспорт, связь);
- ·население и трудовые ресурсы;
- ·социальная инфраструктура (образование, наука, культура и искусство, здравоохранение, физкультура и спорт, бытовое обслуживание);
- ·местное хозяйство (объекты коммунальной собственности);
- ·природная среда (вода, недра, земля, атмосфера, растительный и животный мир).

Основными задачами регионального административного менеджмента являются:

- Подбор, отбор и подготовка персонала на порученном направлении деятельности (маркетинг, финансы, экономика и др.).
- Формирование внутренней среды организации, групп и коллективов.
- Разработка и реализация основных принципов и методов управления фирмой, группой, коллективом.
- Правовое обеспечение деятельности фирмы и персонала.
- Разработка и реализация основных правил, норм, процедур организационной, административной работы персонала.
- Разработка и реализация информационно-коммуникационной системы фирмы.
- Организация и контроль эффективного делопроизводства.
- Организация перспективного и текущего планирования.
- Разработка и реализация мотивационной системы.
- Проведение инструктажей, индивидуальных и групповых бесед, совещаний и собраний.
- Организация предварительного, текущего и заключительного контроля.
- Оценка результатов работы персонала, групп и коллективов, подведение итогов.
- Разработка предложений по совершенствованию оргструктур фирмы и другим направлениям административного менеджмента
- Организация взаимодействия и координации в деятельности фирмы с поставщиками, смежниками, потребителями.
- Изучение и анализ административного менеджмента в деятельности конкурирующих фирм и др.

Функции регионально-административного менеджмента — планирование, организация, регулирование или мотивация, учет и контроль.

Планирование — научное предвидение будущего развития регионального развития территорий, результатов это развития, социальных и других следствий.

Организация — совершенствование организационной структуры управления и разработка научно обоснованных методов ее работы и функций, направленных на достижение основных целей развития общественного производства территориальных комплексов.

Регулирование или мотивация — целенаправленные процессы, которые обеспечивают эффективное решение задач развитию хозяйственного комплекса на основе определенных форм и методов влияния.

Учет и контроль — обеспечение субъектов управления информацией о процессе развития хозяйственного комплекса (на основе системы организованных наблюдений, измерений, стандартов и т.ин.), что дает основание для вмешательства в ход указанного процесса с целью изменения отдельных направлений деятельности хозяйственного комплекса США, Германия, Франция выделяют из функций планирования самостоятельную функцию государственного финансирования.

3. Институциональная и правовая база регионально-административного менеджмента

Процесс создания законодательной базы региональной политики фактически начался лишь после 1996 года с момента принятия Конституции Украины. Нормативно-правовую базу формирования и реализации региональной политики составляют Конституция Украины (28.06.96), Закон Украины "О местном самоуправлении в Украине" (№ 280/ 97-ВР от 21.05.97), Закон Украины "О местных государственных администрациях" (№ 586-XIV от 09.04.99), Закон Украины "О государственном прогнозировании и разработке программ экономического и социального развития Украины" (N 1602-III от 23.03.2000).

С 2001 года были осуществлены определенные шаги относительно усовершенствования существующей нормативно-правовой базы:

- впервые за годы независимости Украины на государственном уровне определенные основные принципы государственной региональной политики на долгосрочный период (Указ Президента Украины от 25.05.01 г. № 341/2001 "О Концепции государственной региональной политики"), что является законодательной основой для начала качественных изменений в формировании эффективной государственной региональной политики, главная цель которой является создание условий для динамического, сбалансированного социально-экономического развития регионов Украины, повышение уровня жизни населения, демократизации всех составных общественной жизни;
- Верховной Радой Украины принят Бюджетный Кодекс Украины, который определяет новую систему межбюджетных отношений на основе дальнейшей децентрализации функций и полномочий между разными уровнями органов власти и приближение общественных услуг к месту их непосредственного потребления, усиление роли местного

самоуправления через внедрение прозрачной и стабильной системы взаимоотношений между государственным и местными бюджетами;

- разработан проект Закона Украины "О принципах стимулирования развития регионов и депрессивных территорий", принятие которого Верховной Радой Украины создало соответствующую нормативно-правовую базу внедрения механизма предоставления целенаправленной государственной поддержки социально-экономического развития регионов с целью достижения наибольшей эффективности использования имеющихся финансовых, материальных, человеческих и других ресурсов, повышение жизненного уровня населения.
- Согласование региональной и национальной политики реализуется как совокупность действий, что является составляющей общей стратегии социально-экономического развития государства. Эта стратегия находит свое отображение в коротко — и среднесрочных программах Правительства, которые базируются на системе государственного прогнозирования. Ее основные положения зафиксированные в Законе Украины " О государственном прогнозировании и разработке программ экономического и социального развития Украины", принятому Верховной Радой Украины 23 марта 2000 года. Этот Закон определяет правовые, экономические и организационные принципы формирования целостной системы прогнозных и программных документов экономического и социального развития Украины, отдельных областей экономики и отдельных административно-территориальных единиц как составляющей части общей системы государственного регулирования экономического и социального развития государства. Законом устанавливается общий порядок разработки, утверждение и выполнение указанных прогнозных и программных документов экономического и социального развития, а также права и ответственность участников государственного прогнозирования и разработка программ экономического и социального развития Украины.

В существующей системе органов исполнительной власти отсутствует единый орган, на который были бы возложены функции разработки, реализации и координации комплексного решения проблем региональной политики. Вопросами регулирования регионального развития той или другой мерой занимаются:

- Президент Украины, в Администрации которого существует соответствующее управление по вопросам территориального развития. При Президенте Украины созданы также совещательные органы, а именно: Фонд содействия местному самоуправлению и Национальный Совет по согласованию деятельности общегосударственных и региональных органов и местного самоуправления;
- Кабинет Министров Украины, в котором функции по вопросам регионального и местного развития полагаются на вице-премьер-министра, который возглавляет экономический блок. В структуре секретариата Кабинета Министров Украины созданный соответствующий подраздел — управление экспертизы и анализа развития территорий. При Кабинете Министров Украины

функционирует также совещательный орган — Межведомственная комиссия по вопросам местного самоуправления;

- Центральные органы исполнительной власти, которые реализуют возложенные на них функции формирования государственной политики в отдельных секторах экономики на территориальном уровне, опираясь на свои региональные подразделения, которые входят в состав местных органов исполнительной власти.

Кроме этого, специальный комитет по проблемам развития регионов и местного самоуправления функционирует в Верховной Раде Украины.

На местном уровне вопросы социально-экономического развития решают органы местного самоуправления, которые согласно Закону Украины "О местном самоуправлении в Украине" разрабатывают, утверждают и реализуют программы развития соответствующих административно-территориальных единиц.

Региональная власть в Украине репрезентирована представительными и исполнительными органами. Представительная власть олицетворяет собой Верховную Раду Автономной Республики Крым, областные советы в области, городские советы в городах Киеве и Севастополе.

Исполнительную региональную власть олицетворяют Правительство Автономной Республики Крым, областные государственные администрации, мэрии городов специального статуса (Киев, Севастополь).

Тема 2. Сущность и особенности функционирования региона.

1. Возникновение понятия «регион».
2. Научные подходы к определению термина «регион».
3. Особенности функционирования регионов.
4. Соціально-економічне районування України

1. Сущность термина «регион».

Термин «регион» чрезвычайно широко используется в наше время. Им оперируют в средствах массовой информации, в правительственных документах, в законодательно-нормативных актах, в научных работах. Понятие «регион» используется в разных областях знаний для выделения территориальных частей геотерритории и акватории за определенными признаками. Однако, как справедливо делают замечание другие исследователи, такие как А.С.Маршалова, А.С.Новоселов, понятие «регион» базовое не только для географии, а и для всех экономических наук, политически связанных с пространственными, территориальными аспектами общественного воспроизводства.

Следует отметить, что в регионально-административном менеджменте термин «регион» часто употребляется как синоним сроков «территория» и «район».

Это связано с тем, что истоки этой дисциплины связывают с экономической географией.

В наши дни понятия «регион» носит довольно дискуссионный характер, поскольку его содержание определенным образом обусловленный подходом исследователя.

На сегодняшний день ни в отечественной, ни в зарубежной научной литературе нет четкого определения понятия «регион». Это является одной из причин многообразия направлений и методологических концепций в современных региональных исследованиях в Украине и за рубежом.

Регион – (лат. redio (redionis) – область, округ.

В экономической литературе чаще всего фигурируют два понятия региона, причем довольно часто между понятиями «региона» и «район» ставится знак равенства. Так, ряд авторов под регионом подразумевают определенную часть народнохозяйственного комплекса страны, отличающуюся географическими условиями и природно-ресурсной специализацией. Эти районы являются относительно замкнутыми как в производственно-техническом, так и в экономическом отношениях. Другие под регионом понимают единицу административного деления страны – край, область, город.

Таблица 1 Подходы к определению сущности «регион» и «район»

П. Джеймс, Дж. Мартин	Регион – целостный участок территории, отличающийся некоторой однородностью в своей основе, но не обладающий четкими границами
? Грае	Район – территория, отличающаяся достаточно характерными признаками для того, чтобы отделить ее от соседей
В. Джонс	Район – это территория, внутри которой имеется однородность в одном или нескольких отношениях.
Вуфтер	Район – территория, в пределах которой сочетание природных и экономических факторов создало однородность экономической, социальной структуры
Р. Хартсхорн	Район – это непрерывная территория, в пределах которой имеется в некоторой степени однородность в общем (природном, культурном) ландшафте
Р. Платт	Район - территория, выделенная на основе общей однородности и характера земли и общей однородности ее использования
Комитет по районированию	Район – территория, характеризующаяся однородностью в одном или нескольких отношениях.
Э. Куклински	Регион – составные части пространственной экономической системы, где господствуют силы конкуренции
Декларация о регионализме в	Регион представляет собой выражение отличительной политической самобытности, которая может принимать

Европе	самые различные политические формы, отражающие демократическую волю каждого региона принимать ту форму политической организации, которую он сочтет предпочтительной. Регион сам избирает свое руководство и устанавливает знаки различия его представительства.
Украина	“регион” трактуется как “отдельная определенная единица системы административно-территориального устройства
В.Воронкова	регион образует подсистему разных сторон жизни общества (политики, экономики, культуры), что организованная на основе принципов функционирования части территории.
Толковый словарь русского языка	Регион определяется как большая область, группа соседствующих стран или территорий, районы, объединенные по каким-нибудь признакам.
Айзинов И.М., Панцировский В.В.	Регион – это административно-территориальная общность, которая характеризуется единством и относительно высоким уровнем развития производственной, финансовой и социальной инфраструктуры с хорошо налаженными, постоянными трудовыми и социально-культурными связями населения.
Фрейгин А.Я.	Экономический район – хозяйственная территория, выделяющаяся внутри страны специализацией и структурой производства, природными и людскими ресурсами, а также экономико-географическим положением.
Алампиев П.А.	Район – целостная территориальная часть народного хозяйства страны, имеющая свою производственную специализацию, прочные внутренние экономические связи и неразрывно связанная с другими частями общественным территориальным разделением труда.
Агафонов Н.Т.	Район – это территориальная часть народного хозяйства, характеризующаяся исторически сложившейся общностью экономики и спецификой условий производства.
Некрасов Н.Н.	Регион – крупная территория страны с более или менее однородными условиями и характерной направленностью развития производительных сил на основе сочетания комплекса природных ресурсов с соответствующей сложившейся и перспективной материально-технической базой, производственной и социальной инфраструктурой.
Сигов И.И.	Регион – территориальные образования, которые представляют собой целостные природно-географические и социально-экономические системы сов своими органами власти и управления.
Добрынин А.И.	Регион – территориально-специализированная часть народного хозяйства страны, характеризующаяся единством

Интерес к регионоведению, к социально-экономическому районированию своих территорий характерен для таких стран, как США, Канада, Франция, Великобритания, Германия, Китай. Особенно активизировались «региональные идеи» в Европе. 4 декабря 1996 г. более 300 европейских регионов в различных территориях, политико-административным устройством, представляющих интересы свыше 400 млн. своих граждан, приняли Декларацию о регионализме в Европе. Главный мотив принятия Декларации – стремление к дальнейшей регионализации в институциональных рамках своих стран. Инициатором принятия декларации была Ассамблея регионов Европы, которая в своей программе действия стремится в признании регионализма не только в Европе, но и за ее пределами.

Критерии формирования понятия «регион»:

- Географические (расположение, величина территории и количество населения)
- Производственно-функциональные (специфика преобладающих видов деятельности)
- Градостроительные (характер застройки объектов производственной деятельности, жилья и обслуживания)
- Социологические (нормы общения, поведения).

Такое разнообразие критериев затрудняет полное раскрытие сущности региона в одном определении.

Регион можно рассматривать как совокупность следующих подсистем:

- системообразующая база;
- системообслуживающий комплекс;
- экология;
- население;
- инфраструктура рынка.

Признаки региона:

- 1) целостность – рациональное использование природно-ресурсного потенциала региона, пропорциональное сочетание различных отраслей, формирование устойчивых внутрирегиональных и межрегиональных производственных и технологических связей, наличие особого сообщества людей с определенными традициями и образом жизни.
- 2) Комплексность хозяйства – сбалансированное развитие производительных сил региона, отсутствие значительных внутрирегиональных диспропорций и сохранение способности региона осуществлять в своих пределах расширенное воспроизводство на основе имеющихся ресурсов.
- 3) Управляемость - координация всех элементов общественного хозяйства (материальное производства, природно-ресурсный потенциал, трудовые ресурсы, многообразие связей).

2. Научные подходы к определению региона.

Все огромное количество научных подходов относительно понимания социально-экономической сути региона можно сгруппировать так образом:

1. Районное направление. В его основе лежит географическое толкование региона, а задача исследователя в данном случае лишь определить и исследовать объективно существующие районы, их территориальную структуру, внутренние связи, границы и т.п. Именно представителями районного направления Ю.Саушкиным, М.Баранським, Е.Алаевым была предложена схема анализа экономического района, произведена методология науки о регионе. Представителями данного направления исследований термин «регион» уживается как синоним термина «район», «экономический район» и наделяется двумя имманентными признаками и одной методологической. Имманентные признаки – это наличие специфики данной территории, а также единства, взаимосвязанности находящихся на территории объектов, которая предоставляет ей целостности. Методологический признак – это рассмотрение элементов территории района системно, комплексно. Район (регион) рассматривается как территория, которая совокупностью элементов, которые ее наполняют, отличается от других территорий и владеет единством, взаимосвязанностью и целостностью составных элементов.

2. Экономико-географическое направление. Это направление исследования взаимосвязан с предыдущим. При экономико-географическом подходе регион трактуется как территориально-целостная часть страны, которая отличается определенной своеобразностью природного среды, которая предопределяет тип, структуру экономики, возможности ее участия в территориальном разделении труда. Цель развития региона состоит, с одной стороны, в удовлетворении нужд развития страны (в соответствии с территориальным разделением труда), а с другого – в обеспечении социально-экономических нужд населения, которое проживает на данной территории. Экономико-географический подход опирается на соответствующее экономическое, социально-экономическое и административно-территориальное деление территории страны. В соответствии с ним выделяются такие региональные единицы: большие экономические районы; область (автономная республика), город с районным делением, низовый район. Основная региональная единица, относительно которой сегодня разработанные главные теоретические положения комплексного развития – большой экономический район, социально-экономический ли район. После получения Украиной независимости активизировалась разработка новых схем экономического и социально-экономического районирования. Ценность экономико-географического подхода к анализу региона состоит в возможности определения его места и роле в экономике страны, путей повышения участия регионального хозяйства в территориальном разделении труда.

3. Регионально-экономическое направление. Категория экономический район (регион) – объект особого внимания регионально-административного менеджмента, предметом изучения которого есть совокупность экономических

и социальных факторов и явлений, которые предопределяют развитие продуктивных сил и социальных процессов в региональной системе страны и в каждом регионе. Регионально-комплексный подход ориентирует исследователя на всесторонний анализ экономики региона, предусматривает определение сбалансированности и пропорциональности развития, выявление взаимосвязей и взаимозависимостей между всеми их компонентами. Этот подход учитывает возможные направления и побочные следствия развития региональной экономики в перспективе. Приведем несколько определений региона, принципиальных для определения его социально-экономической сути под углом зрения регионально-экономического направления. Первым в отечественной научной регионально-экономической мысли определения региона как категории дает М. Г. Некрасов: «Под регионом понимают большую территорию страны с более или менее однородными естественными условиями, а главным образом с характерной направленностью развития продуктивных сил на основе объединения комплекса природных ресурсов с соответствующей имеющейся и перспективной материально-технической базой, производственной и социальной структурами. Как основной признак региона в данном случае выступает общность народнохозяйственных задач. В монографии Е.Б.Алаева регион определяется как территория, которая характеризуется единством, взаимозависимостью составных элементов, целостностью, причем эта целостность-объективное условие и закономерный результат данной территории. А.О.Епифанов, И.В.Сало определяют регион как «экономический район, который выделяется внутри страны своей специализацией и структурой хозяйства, естественными и трудовыми ресурсами, социальными и экономическими особенностями». Они же отмечают, что каждый регион, независимо от его размера и уровня, можно представить в виде территориальной социально-экономической системы, которая характеризуется сложной структурой, которая включает в себя все виды продуктивных сил и отображает всю многогранность общественного отношения на данной территории. По мнению И.Михасюка, Я.Побурка, «основа сущности региона – это его единство и целостность». Причем целостность они рассматривают как единство воспроизведения общественного продукта, рабочей силы и элементов окружающего среды, которые образуют территориальный социально-экономический комплекс. Исследователи делают следующий вывод, который «регион – это политико-экономическая категория, его сущностным признаком является осуществления в неразрывной связи целой цепи процесса воспроизведения общественного продукта, рабочей силы и природного среды». Непонимание сущности признаков региона, в частности целостности, часто приводит к возникновению диспропорций в его развитии и ухудшение условий обитания населения. Это касается прежде всего отставания в развитии социальной инфраструктуры, техногенного перегрузки окружающего среды и т.п.

4. Наиболее современным полагает регионально-комплексный подход к пониманию социально-экономической сути региона, который учитывает элементы воспроизведенного подхода и имеет ряд свойств. Данный подход

концентрирует внимание на изучении специфического для определенного региона пространственного объединения продуктивных сил, учитывает особенности, которые отличают один регион от другого. Региональные аспекты развития и размещение продуктивных сил обусловлены тем, что объективно существуют отличия в человеческой жизнедеятельности даже в пределах одной страны – в хозяйстве, в уровне жизни, в общественно-политическом устройстве, в культуре. Значение указанного подхода в исследовании социально-экономической сути региона возрастает в связи с реформированием управления экономической и социальной сферами в регионах на основе расширения их прав, самоуправления и самофинансирование.

5. Административный подход. Следующий подход вытекает с предыдущих, поскольку регион рассматривается как административное звено страны, то есть под регионом понимается территориально-специализированная и административно очерченная часть национальной экономики. Данное направление исследования освещается в научных работах А.Епифанова, И.Сало, М.Тимчука, А.Мазур и других. Представителем этого подхода можно считать и американского исследователя Е.Маркузена, который под регионом понимает и часть штата, и отдельный штат, и несколько штатов. Но при этом он считает «наиболее полезными группированиями те, которые отвечают границам административной юрисдикции». Такие взгляды на регион разделяет и украинский ученый М.Чумаченко, который отмечает: «Социально-экономический регион можно определить как часть территории государства, выделенную по совокупности разных признаков в административную единицу, сознательно направленную и скоординированную для достижения целей общественного развития и предотвращение действия разрушительных или негативных внешних сил». В проекте Концепции государственной региональной политики приводится следующее определение региона: «Регион – часть территории страны, которая характеризуется комплексом присущих ей природно-географических, экономических, экологических и других признаков. Регион может совпадать с границами административно-территориальной единицы или объединять несколько таких единиц». В.Поповкин под регионом понимает самую большую административно-территориальную единицу субнационального уровня, которая имеет выборную власть, юридическую принадлежности и собственный бюджет. В одной из публикаций М.Долишний, О.Мошенец также рассматривают регион как административно-отделенную часть Украины (административную область, а также города Киев и Севастополь) с особенностями природно-географического и экономико-географического положения, приобретенной экономической структурой и системой расселения, а также системой факторов ограничения его производственного потенциала.

6. Следующим есть подход относительно понимания социально-экономической сути региона как экономико-географического комплекса, причем регион рассматривают как звено национальной экономики, которая охватывает группу сопредельных административных единиц, характеризуется определенной специализацией в масштабе страны, комплексностью и пропорциональностью

развития всех областей экономики на основе общественного разделения труда. Данное направление приобрело развитие из теории территориально-производственных комплексов и описанный в современной литературе С.Ищукон.

7. Точечный подход к пониманию социально-экономической сути региона. В данном случае регион рассматривают как точку, как что-то заведомо определено, с целью анализа пропорций развития экономики региона. Этот подход не учитывает географической сущности региона. Регион выступает здесь как некоторая «сумма» социально-экономических субъектов.

8. Регион как полюс экономического роста. Это направление начато Ф.Перру. В современном толковании данного направления регион анализируется из позиций обеспеченности базовой инфраструктурой, которая создает внешние эффекты и экономические выгоды от размещения, возможностей кооперации, прямого влияния хозяйственных агентов и факторов экономической деятельности; степени концентрации делового сервиса, которые предрасполагают в конкретный регион инвестиции, экономические проекты, инновации и тому подобное, и создают точку роста. Данное направление стало продолжением точечного подхода к пониманию социально-экономической сути региона, на его основе создан целый ряд эффективных инструментов развития регионов, прежде всего специальные (свободных) экономические зоны, технополисы, программы развития экспортных потенциалов и т.п.

3. Особенности функционирования регионов.

В научной литературе рассматриваются проблемы регионов в трех аспектах, мирохозяйственном, геополитическом, территориально-воспроизводственном.

Мирохозяйственный подход основан на том, что в процессе исторического развития в мире образуется определенная система стран, которая благодаря своей экономической мощи, культурному потенциалу, успехам в научно-техническом прогрессе, общему пониманию международной политики, прежде всего международных обязательств по правам человека и функционирования демократических властных структур, оказывает влияние на события по всем миру. Так к концу XX в. в мире сформировался особый регион, включающий Великобританию, Италию, Россию, США, ФРГ, Францию, Японию. Совместные действия этих стран позволяют выполнять три функции: во-первых, содействовать собственному развитию путем активной интеграции; во-вторых, активно поддерживать отношения добрососедства и мира; в-третьих, оказывать в различных формах материальную, финансовую и военную помощь странам, которые в этом нуждаются.

Геополитический подход характерен для некоторого территориального единства близлежащих стран. В Европе, Азии, Латинской Америке образовавшиеся союзы стран, которые создали общий рынок. Возникла новая экономическая интеграция Европейских стран с сохранением лишь

символических границ стран, входящих в союз. Создано единое экономическое поле с общим рынком, валютой, правилами хозяйствования.

Территориально-воспроизводственный подход выражает общность всех территорий страны, образующих суверенное государство. *Есть два толкования содержания территориально-воспроизводственного понимания региона.*

Первое из них сугубо географическое. В его основе лежит экономико-географическое понимание территориального разделения труда, которое дополняется отраслевым разделением труда. В этом случае регион получает одностороннюю характеристику естественно-природного образования. В Украине его называют экономическим районом. Например, Донецкий, Восточный, Центральный, Подольский экономические районы.

Второй подход к толкованию региона исходит из понимания процесса воспроизводства, который описывается не прямой и не кривой, а спиралью и охватывает все фазы, которые поочередно сменяют друг друга: производство, распределение, обмен, потребление. В этом случае рынок является связующим звеном. Он охватывает кругооборот внутри региона (эндогенный), когда производство и потребление осуществляются в одном регионе. Однако может быть внешний кругооборот, когда производство осуществляется в одном регионе, а потребление - в другом (экзогенный). Совокупность всех эндогенных и экзогенных операций и полученная разница позволяют судить о характере данного региона, тесноте его связей с другими районами, специализации производственных структур, расположенных на территории данного образования. Преобладание либо производства, либо потребления в таком регионе оказывает влияние на формирование величины издержек производства.

Если в производственной сфере издержки выше, чем доходы, то регион дотационный по производству, если издержки равны доходам, - не дотационный. В том случае, если доходы выше, чем сумма издержек инвестиций, то это регион-донор.

Таким образом, регион - территориальное образование на едином экономическом поле, по своей сути выполняющее посредническую роль между макро- и микроэкономикой, обеспечивая оптимальное функционирование всех систем экономических, социальных, политических, национальных в любой части пространства.

5. Соціально-економічне районування України

Район	Центр району	Області, що входять до складу району
1. Центральний (Київщина)	Київ	Вінницька, Житомирська, Київська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська
2. Донеччина	Донецьк	Донецька, Луганська
3. Західний	Львів	Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська; Львівська,

		Рівненська, Тернопільська, Чернівецька
4. Придніпров'я	Дніпропетровськ	Дніпропетровська, Запорізька,
		Кіровоградська
5. Причорномор'я	Одеса	Миколаївська, Одеська, Херсонська, АР Крим
6. Харківщина	Харків	Полтавська, Сумська, Харківська

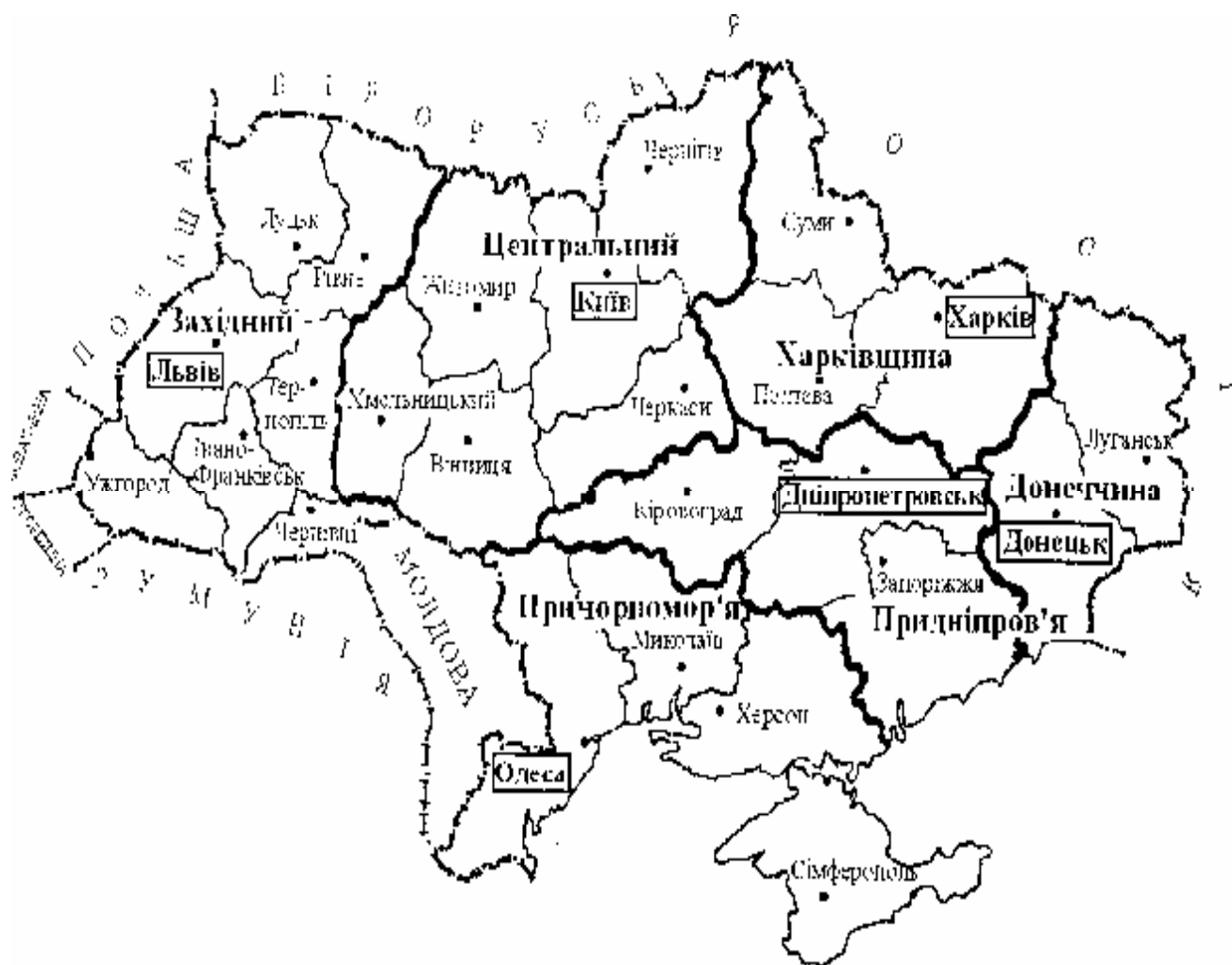

Рис. Соціально-економічне районування України.

Харьков и Харьковская область

Площадь

31,4 тыс. кв. км, 5,2% территории Украины, 4 место среди областей Украины.

Географические данные

По территории области протекает 156 рек. Наибольшие – Северский Донец длиной 373 км в пределах области, Орель длиной 211 км в пределах области, Оскол длиной 178 км в пределах области.

Область расположена на грани лесостепной и степной физико-географических зон.

Климат умеренно-континентальный. Среднегодовая температура за 2009 г. : летняя – (+ 19,5° C), зимняя – (- 3,2° C).

Количество осадков за 2009 г.: 572 мм (среднегодовое) при многолетней норме 566 мм.

Границы

Граничит с Белгородской областью Российской Федерации, Донецкой, Днепропетровской, Луганской, Полтавской и Сумской областью.

По территории области проходит государственная граница протяженностью 350 км, в том числе, с Российской Федерацией - 350 км.

Административно-территориальные единицы

Количество районов области - 27:

Балаклеяский, Барвенковский, Близнюковский, Богодуховский, Боровской, Валковский, Великобурлукский, Волчанский, Двуречанский, Дергачевский, Зачепиловский, Змиевской, Золочевский, Изюмский, Кегичевский, Коломакский, Красноградский, Краснокутский, Купянский, Лозовский, Нововодолажский, Первомайский, Печенежский, Сахновщинский, Харьковский, Чугуевский, Шевченковский.

Наибольшие города (численность населения на 01.01.2010г.):

города областного значения

г. Харьков	1452,3 тыс. чел
г. Изюм	52,8 тыс. чел
г. Купянск	30,0 тыс. чел
г. Лозовая	59,4 тыс. чел
г. Люботин	21,8 тыс. чел
г. Первомайский	30,9 тыс. чел
г. Чугуев	32,5 тыс. чел

города районного значения	
г. Балаклея	29,8 тыс. чел
г. Красноград	21,5 тыс. чел
г. Мерефа	22,4 тыс. чел
Городов областного значения	7
Городов районного значения	10
Городов с районным делением (г. Харьков)	1

Тема 3. Сущность и задачи местного самоуправления.

1. Понятие и эволюция «местное самоуправление».
2. Принципы местного самоуправления.
3. Функции и модели местного самоуправления.
4. Структура органов местного самоуправления в Украине.

1. Понятие и эволюция «местное самоуправление».

Всемирная Хартия местного самоуправления (26 сентября 1985г.): местное самоуправление – право, полномочия и способность местных органов, действующих в рамках закона, планировать, регламентировать все государственные дела на местном уровне и управлять ими в интересах местного населения и в пределах своей компетенции, включая право на инициативу содействовать собственному развитию.

Европейская хартия местного самоуправления: местное самоуправление - право и реальную способность органов местного самоуправления регламентировать значительную часть публичных дел и управлять ими, действуя в рамках закона, под свою ответственность и в интересах местного населения. Это право осуществляется как выборными и исполнительными органами, так и непосредственно территориальной общиной путем использования разных форм демократии (местные референдумы и консультативные опросы, общие сборы граждан, местные инициативы, общественные слушания и т.п.)¹.

¹ 15 октября 1985 года Советом Европы была принята Европейская хартия местного самоуправления. Украиной данная хартия ратифицирована в 1997 г. - Закон Украины «О ратификации Европейской хартии местного самоуправления». Хартия состоит из трех частей и 18 статей. Каждая Сторона обязуется соблюдать по меньшей мере, 20 пунктов части 1 хартии, в числе которых, по меньшей мере, 10 должны быть выбраны из следующих пунктов:

- статья 2. Конституционные и законодательные основы местного самоуправления;

Конституция Украины (ст.140): местное самоуправление в Украине - это гарантированное государством право и реальная способность территориальной громады- жителей села или добровольного объединения в сельскую громаду жителей нескольких сел, поселка, и города - самостоятельно решать вопрос местного значения в рамках Конституции и законов Украины.

В Законе Украины „Про местное самоуправление в Украине" дается такое определение: местное самоуправление - это гарантированное государством право и реальная способность территориальной общины самостоятельно или под ответственность органов и должностных лиц местного самоуправления решать вопрос местного значения в пределах Конституции и законов Украины.

Теоретические основы учения о местном самоуправлении было заложено в первой половине XIX ст. представителями немецкой юридической школы.

Исторически первой была обоснована теория свободной общины (теория естественных прав общины), основные положения которой были сформулированные Туре в 1790 г. и нашли свое отображение в положении Конституции Бельгии 1831 р. Эта теория базировалась на идеях естественного права. Территориальная община признавалась независимой от государства органической корпорацией, которая сложилась естественным путем, соответственно и ее право на местное самоуправление принадлежит общине в силу ее природы. Согласно этой теории основами организации местного самоуправления являются:

- а) выборность органов местного самоуправления членами общины;
- б) распределение вопросов, отнесенных к ведению местного самоуправления на самоуправляющиеся и те, которые поручены органам общины государством;
- в) местные дела имеют другую, чем государственные дела, природу;

-
- статья 3. Понятие местного самоуправления;
 - статья 4. Сфера компетентности местного самоуправления;
 - статья 5. Защита территориальных границ органов местного самоуправления;
 - статья 7. Условия осуществления полномочий на местном уровне.
 - статья 8. Административный контроль за деятельностью органов местного самоуправления.
 - статья 9. Источники финансирования органов местного самоуправления.
 - статья 10. Право местных органов самоуправления на I объединение.
 - статья 11. Правовая защита местного самоуправления.

В момент сдачи на хранение ратификационной грамоты либо документа о принятии или одобрении хартии каждое договаривающееся государство уведомляет Генерального секретаря Совета Европы о пунктах избранных обязательными. В дальнейшем любая Сторона может в любое время уведомить Генерального секретаря о том, что она обязуется соблюдать любой другой пункт настоящей хартии, который она еще не приняла.

Ни одна из Сторон не может денонсировать (отменить) хартию до истечения 5 летнего срока со дня ее вступления в силу для данной Стороны. За шесть месяцев Генеральному секретарю Совета Европы направляется предварительное уведомление. Такая денонсация не влияет на действие хартии для других Сторон, при условии, что их число никогда не будет меньше четырех.

В соответствии с Законом Украины о ратификации Европейской хартии местного самоуправления от 15.07.97 Украиной принят Закон о местном самоуправлении в Украине (в 1997 г., с изменениями в 1998 и 1999 гг.).

г) органы местного самоуправления - органы соответствующей территориальной общины и не входят в систему органов государственной власти;

д) органы государственной власти не имеют права вмешиваться в решение самоуправляющихся вопросов, их функция сводится лишь к административному контролю за деятельностью органов местного самоуправления.

Следующей возникла **общественная теория местного самоуправления**. Она похожая на предыдущую, но на первый план выдвигается не естественный характер прав территориальной общины, а негосударственная, преимущественно хозяйственная природа деятельности органов местного самоуправления. Эта теория не приобрела широкое распространение, поскольку не могла объяснить публично-правовой характер многих функций, которые осуществляют органы местного самоуправления.

В середине XIX ст. приобретает распространение **государственная теория местного самоуправления, основные положения которой были разработанные немецкими учеными Л.Штейном и Р.Гнейстом**. Она рассматривала местное самоуправление не как автономную форму публичной власти, естественное право территориальной общины на самостоятельное решение вопросов местного значения, а как одну из форм организации местного управления, т.е. как один со способов децентрализации государственной власти на местном уровне. По мнению Л.Штейна и Р. Гнейета, местное самоуправление - это часть государственного механизма. Дела передаются в ведение органов самоуправления законом, но по своей природе они остаются делами государственными.

В основе государственной теории - теория децентрализации части государственной исполнительной власти, ее передачи на уровень территориальных сообществ граждан и тех органов, которые они избирают. Местное самоуправление рассматривается приверженцами этой теории как средство осуществления государственных функций с помощью негосударственных по своей сути субъектов права (местного населения и его органов). При таком подходе, по их мнению, местное самоуправление органически вписывается в механизм народовластия, поскольку его корни - в той власти, источником которой является весь народ, а не его часть (община). Органы местного самоуправления при этом должны действовать по принципу: «Разрешено лишь то, что предусмотрено законом». Местное самоуправление может функционировать не только на уровне территориальных общин, а и на уровне регионов, в частности районов, областей, поскольку государство может признавать их тоже местными коллективами, т.е. первичными субъектами местного самоуправления. Местными коллективами, например, согласно ст. 72 Конституции Франции являются коммуны, департаменты, заморские территории, которые свободно управляются выборными советами в условиях, определенных законом. Наибольшего распространения государственная теория приобрела в Европе. ее истоки идут от магдебургского права. **Эта теория нашла воплощение в Европейской хартии местного самоуправления.**

Теория муниципального дуализма является определенной модификацией государственной и общественной теорий. Согласно этой теории

органы местного самоуправления являются независимыми от государства только в сугубо общественных делах, к которым государство равнодушно, а в сфере политической они рассматриваются как органы государства, которые выполняют его функции и полномочие. Исходя из этого и те дела, которые призваны решать органы местного самоуправления, должны делиться на так называемые собственные и делегированные. Если при решении собственных дел, по мнению приверженцев этой теории, органы местного самоуправления могут действовать независимо и самостоятельно от государственных органов, придерживаясь лишь закона, то, решая «делегированные» полномочия, они должны действовать под контролем и административной опекой.

Институт местного самоуправления в современном понимании сложился в мировой практике на рубеже XVIII - XIX ст., когда абсолютные монархии были трансформированы в демократические, правовые государства. Борьба за утверждение местного самоуправления была одним из главных мотивов общественных движений этого исторического периода. Идеи местного самоуправления противопоставлялись феодальному государству. Тем не менее, некоторые элементы станового самоуправления в демократических государствах сохранились (община, уставы городов и т.п.), но наполнились новым правовым содержанием.

В Украине самоуправляющиеся традиции существуют со времен Киевской Руси (вече). Эти традиции были продолжены в эпоху Казацкого государства. В первой украинской конституции П.Орлика (1710 г.) не только подтверждалось сословное самоуправление, но и были заложены основы современного местного самоуправления. С Казацким государством следует связывать начало становления украинского муниципализма.

Во времена Киевской Руси разные формы местного самоуправления составлялись и развивались на основе права, которое базировалось на обычаях и традициях. Субъектом городского самоуправления выступали городские общины, которые пользовались значительной административной, хозяйственной и судебной автономией. Важнейшие вопросы городской жизни решались на городских вечеах, а для рассмотрения текущих дел среди свободных горожан избирался войт и другие должностные лица городского самоуправления. Экономическую основу городского самоуправления представляла городская собственность, в том числе и на землю. Городская община самостоятельно устанавливала правила хозяйствования, городские налоги, платежи и другие повинности.

Субъектом сельского самоуправления выступала сельская община - верв, которая объединяла жителей нескольких соседних сел, имела землю в корпоративной собственности, представляла своих граждан в отношениях с другими общинами, феодалами, государственной властью.

После вхождения украинских земель в состав Большого Княжества Литовского элементы местного самоуправления особенно в городах и городках получили дальнейшее развитие в форме войтовств. В великокняжеских городах рядом с органами городского самоуправления существовала администрация старост - городской орган государственной власти, возглавляемый старостой,

он наделялся центральной властью. В городах, находившихся в частной или церковной собственности, функционировала замковая администрация, которую возглавлял назначенный собственником наместник, урядник и т.п..

Важное значение для дальнейшего развития местного самоуправления в Украине имело магдебургское право, которое начало распространяться в украинские города в середине XIV ст. оно предусматривало предоставление городской общине права вести модель городского самоуправления наподобие управления немецким городом Магдебургом и в некоторых документах получило название немецкого или саксонского права. Первому украинскому городу магдебургское право было даровано в 1356 г. его получил Львов, а в 1374 г. - Каменец-Подольский. Распространение магдебургского права в Украине значительно ускорилось после вхождения ее в состав Большого Княжества Литовского и Королевства Польского. Магдебургское право предоставлялось городу Великим Князем или Королем Польским и оформлялось грамотами, которые играли роль хартий (уставов) западноевропейских городов. Следствиями введения магдебургского права была отмена традиционных норм, вывод города из под юрисдикции местной администрации (феодалов, воевод, наместников) и внедрение собственного органа городского самоуправления - магистрата, который состоял из двух коллегий - совета (административный орган) и лавы (судебный орган). Возглавлял совет бургомистр, полномочие которого поочередно выполняли радці (3-6 лиц). Лава состояла из 3-12 лавників, которые избирались пожизненно и составляли присягу. Возглавлял коллегия лавників войт, который в городах с полным магдебургским правом избирался из жителей города и утверждался Королем, а в городах с неполным правом назначался Королем (или на его избрание существенно влияли старосты).

После вхождения украинских земель в состав московского государства начался процесс постепенного уничтожения украинских форм местного самоуправления. XIX - начало XX ст. характеризуется становлением в Украине общеимперских форм местного самоуправления. В 1838 г. внедрено сословное самоуправление для государственных и свободных крестьян в форме сельского общества (которое совпадало с сельской общиной и имело свою корпоративную собственность, в том числе и на землю). Важнейшие вопросы решались на сельской сходке, текущие дела решал избранный на сходке сельский глава и назначенный писарь.

В 1864 г. в Украине внедрено региональное самоуправление на общеимперских началах. На уровне губерний формировались представительные органы местного самоуправления - губернское земское собрание. Они избирались за куриальною системой - в выборах принимали участие три курии: уездные помещики и промышленники, городские купцы и владельцы недвижимости и городе, крестьяне.

Земские собрание избирало земскую управу, которая решала текущие дела, а контроль за деятельностью земств осуществлял губернатор. Подобным образом было организовано местное самоуправление и в уездах. В 1870 г. была осуществлена реформа местного самоуправления, которая

предусматривала создание представительных органов городского самоуправления - городских дум. Думы избирались жителями города по куриальной системой. Исполнительным органом городского самоуправления стала управа во главе с городским главой, который избирался городской думой.

Во времена УНР тоже была осуществлена попытка реформировать местное самоуправление. Тем не менее запланированные изменения не были реализованные.

Новая история местного самоуправления в Украине начинается после принятия 7 декабря 1990 г. Закона «О местных Совета народных депутатов Украинской ССР и местное самоуправление», где местное самоуправление определялось как «территориальная самоорганизация граждан для самостоятельного решения непосредственно или через государственные и общественные органы, которые они избирают, всех вопросов местной жизни, исходя из интересов населения, на основе законов украинской ССР и собственной финансово-экономической базы». Принятие закона стало первой попыткой трансформировать местные советы (которые к тому времени входили в единую систему органов государственной власти) всех территориальных уровней в органы местного самоуправления. При этом закон исходил из теории дуализма местного самоуправления, и это нашло свое отображение в определенном им статусе местных советов - они имели двойную природу: как органы местного самоуправления и как органы государственной власти.

Следующим шагом в становлении местного самоуправления в Украине стало принятие 26 марта 1992 года новой редакции Закона, где наметился отход от дуалистической теории и предполагалось внедрение институтов местного и регионального самоуправления. Территориальной основой местного самоуправления определялись сельсовет, поселок, город, а регионального самоуправления - район, область.

2. Принципы местного самоуправления.

К основным принципам, которые определяют эффективное управление административно-территориальными единицами и согласно которому осуществляется местное самоуправление, относятся следующие:

- 1) Принцип народовластия - предусматривает демократический характер, природу и сущность создания системы местного самоуправления, т.е. это, прежде всего, выборность представительных органов и высших должностных лиц местного самоуправления (избираются общим голосованием), а также их подотчетность территориальной общине.
- 2) Принцип законности заключается в том, что все вопросы местного самоуправления должны решаться только на основе законодательства Украины. Все органы и должностные лица местного самоуправления должны действовать, принимать соответствующие решения в пределах Конституции и законов Украины, придерживаться положений действующего законодательства,

превращать их в жизнь, обеспечивать реализацию прав и свобод граждан, защищать интересы территориальной общины.

3) Принцип гласности - работа органов самоуправления должна быть известна населению, которое проживает в этом регионе (СМИ, периодическое рапортование депутата перед избирателями, встречи мэра с жителями города и т. д.). Органы и должностные лица местного самоуправления должны осуществлять свою деятельность открыто, во взаимодействии со средствами массовой информации, должны своевременно и регулярно предоставлять объективную и достоверную информацию о своей деятельности гражданам, доводить до их сведения принятые решения.

4) Принцип коллегиальности касается деятельности представительных органов местного самоуправления и их исполнительных коллегиальных органов общей компетенции (исполкомов), а также органов самоорганизации населения. Соответственно данному принципу эти органы должны обсуждать вопрос, принимать решение относительно их компетенции коллегиально, учитывать разные мысли, взгляды, права меньшинств и т.д.; принятие важнейших и особенно доленосных решений для данного региона осуществляется путем голосования на сессии соответствующего регионального органа или путем местного референдума.

5) Принцип соединения местных и государственных интересов означает, что при решении вопросов местного значения территориальной общиной или ее органами и должностными лицами местной самоуправление должны учитываться как местные, так и общенациональные интересы. Этот принцип предупреждает проявление местничества, служит развитию процессов консолидации общества, установлению партнерских отношений между органами государственной власти и органами местного самоуправления.

6) Принцип выборности - все органы и высшие должностные лица местного самоуправления избираются на основе свободных выборов путем прямого тайного голосования.

7) Принцип правовой, организационной и материально-финансовой самостоятельности местного самоуправления в пределах полномочий, определенных законодательством отвечает положениям Европейской хартии о местном самоуправлении и есть базовым для функционирования всех составных элементов и, субъектов местного самоуправления.

8) Принцип подотчетности и ответственность перед территориальными общинами их органов и должностных лиц - лишь территориальная община как главный субъект местного самоуправления может осуществлять в полном объеме контроль над деятельностью должностных лиц и органов местного самоуправления.

9) Принцип государственной поддержки и гарантий местного самоуправления означает, что государство с целью поддержки и развития демократических основ организации общества, повышения эффективности государственного управления, привлечение граждан, население к решению вопросов местного и государственного значения должна организационными, правовыми, материально-финансовыми средствами оказывать содействие

становлению и развития местного самоуправления, создавать гарантии такой поддержки.

10) Принцип судебной защиты прав местного самоуправления предполагается ст.145 Конституции Украины а также ст.71 Закона Украины «О местном самоуправлении». Он означает, что органы и должностные лица местного самоуправления могут обращаться в суд для признания незаконными актов местных органов исполнительной власти, других органов местного самоуправления, решений предприятий, организаций, учреждений, которые ограничивают права территориальной общины или полномочие органов и должностных лиц местного самоуправления. Для реальности реализации этого принципа в Украине должна быть создана система административных судов².

3. Функции и модели местного самоуправления.

Функции местного самоуправления:

- 1) обеспечение участия населения в решении местных проблем;
- 2) управление коммунальной собственностью;
- 3) обеспечение комплексного социально-экономического развития своей территории.

Среди моделей местного самоуправления наибольшее распространение приобрели такие: англо-американская; континентальная; иберийская; советская.

Англо-американская (англо-саксонська) модель: представительские органы действуют самостоятельно, прямое подчинение высшим органам отсутствует. Контроль осуществляется опосредованным (непрямым) путем через министерства и суд, на местах отсутствующие уполномоченные центрального правительства. Англо-американська система характеризуется тем, что на всех субнациональных уровнях управления функционируют органы местного самоуправления, а местные органы исполнительной власти общей компетенции отсутствуют (например, Великая Британия, США, Канада,

² Принципы местного самоуправления в Германии:

- местное самоуправление – один из принципов государственного порядка;
- правовая регламентация местного самоуправления;
- признание за местным самоуправлением самостоятельных полномочий;
- организационная самостоятельность местного самоуправления;
- территориальный принцип организации и деятельности местного самоуправления;
- открытый и публичный характер деятельности органов местного самоуправления.

Принципы местного самоуправления в США:

- аксиома Линкольна: «Правление народа с помощью своих представителей и в интересах народа»
- реализация справедливости, равенности перед законом;
- федерализм;
- гармонизация интересов и личных прав и свобод людей и гражданина;

Принципы местного самоуправления в Индии:

- многоуровневость;
- специализация городского и сельского управления;
- объединение самостоятельности и административно-финансового контроля со стороны государственных органов штатов и округов.

Австралия; близкая к подобной системе организация власти на местах и в России).

Континентальная (романо-германская, или европейская) модель: местные органы власти подчиняются высшим государственным органам, которые осуществляют прямой контроль за их деятельностью; базируется на сочетании местного самоуправления и местного управления; принимается во внимание разное толкование "естественных" и "искусственных" административно-территориальных единиц. Такая система может иметь две разновидности.

а) на всех субстанциональных уровнях, за исключением низового, одновременно функционируют избирательные органы территориального общества (в том числе и органы "вторично-территориального" общества, территориального общества "искусственной" административно-территориальной единицы) и назначенные представители центральной власти (местные государственные администрации), которые осуществляют административный контроль за деятельностью органов местного самоуправления. При этом на низовом уровне функционируют исключительно органы первичной территориальной общины (Франция, Италия).

б) на низовом уровне - в "естественных" административно-территориальных единицах создаются лишь органы местного самоуправления, а на региональном и субрегиональном уровнях (в "искусственных" административно-территориальных единицах) функционируют назначенные местные государственные администрации общей компетенции. Возможный вариант, когда и на региональном (субрегиональном) уровне функционируют представительские органы территориальных общин "естественных" административно-территориальных единиц (Польша, Болгария, Финляндия, Иран).

Иберийская модель (Бразилия, Португалия, Мексика, с определенными особенностями - Испания): предусматривает, что управление на всех субрегиональных уровнях осуществляют избранные населением представительские органы местного самоуправления (советы) и соответствующие главные должностные лица местного самоуправления (мэры, префекты, алькади и тому подобное). Эти должностные лица становятся председателями соответствующих советов и одновременно утверждаются центральными органами государственной власти как представители государственной власти в административно-территориальных единицах.

Советская модель (система советов и их исполнительных комитетов) : базируется на отрицании распределения власти и признании полновластия представительных органов снизу доверху. Эта система предусматривала, что все советы, подчиняются с самого низкого уровня, являются органами государственной власти на своей территории; все другие органы прямо или опосредствовано подчинены советам. Система советов характеризуется иерархической подчиненностью всех ее элементов и отсутствием любой самостоятельности местных органов (КНР, КНДР).

В Украине формируется континентальная (ее вторая разновидность) модель управления на местах.

4. Структура органов местного самоуправления в Украине.

Система местного самоуправления - это совокупность органов местного самоуправления, органов самоорганизации населения и организационных форм, с помощью которых соответствующая территориальная община или ее составные части осуществляют задачи и функции местного самоуправления, решают вопросы местного значения.

Согласно Конституции Украины, Законом «О местном самоуправлении в Украине» местное самоуправление осуществляется территориальными общинами сел, поселков, городов. Формами непосредственного осуществления территориальными общинами сел, поселков, городов своих полномочий являются местные выборы и местный референдум. Причем решение, принятое местным референдумом, не нуждается в любом утверждении государственными органами и является обязательным для выполнения соответствующим местным советом, местными органами государственной исполнительной власти, предприятиями, организациями и учреждениями, а также гражданами.

Закон «О местном самоуправлении в Украине» (ст. 5) к элементам системы местного самоуправления относит:

- а) территориальную общину;
- б) сельский, поселковый, городской совет;
- в) сельского, поселкового, городского главу;
- г) исполнительные органы сельского, поселкового, городского совета;
- и) районные советы, которые создаются в городах с районным делением по решению территориальной общины города или городского совета;
- д) районный и областной советы, которые представляют общие интересы территориальных общин сел, поселков, мост;
- е) органы самоорганизации населения.

Территориальная община - основной субъект местного самоуправления, ее составляют жители села (нескольких сел), поселка, города. Это вытекает из действующего законодательства. Так, соответственно Закону «О местном самоуправлении в Украине» первичным субъектом местного самоуправления, основным носителем его функций и полномочий является территориальная община села, поселка, города (п. 1 ст. 6), которую представляют жители, которые постоянно проживают в пределах села, поселка, города, являются самостоятельными административно-территориальными единицами, или добровольное объединение жителей нескольких сел, которые имеют единый административный центр (часть первая ст. 1). Важно, что территориальные общины соседних сел могут объединяться в одну территориальную общину, создавать единые органы местного самоуправления и избирать единого сельского главу. При этом добровольное объединение этих общин происходит по решению местных референдумов соответствующих территориальных общин сел. Выход из состава сельской общины также осуществляется по решению референдума соответствующей территориальной общины (п. 4 ст. 6 закона).

Добровільне об'єднання територіальних громад відбувається за рішенням місцевих референдумів відповідних територіальних громад сіл. Таке рішення є наданням згоди на створення спільних органів місцевого самоврядування, формування спільного бюджету, об'єднання комунального майна.

Вихід із складу сільської громади здійснюється за рішенням референдуму відповідної територіальної громади.

У містах з районним поділом територіальні громади районів у містах діють як суб'єкти права власності.

Місцевий референдум є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення.

Предметом місцевого референдуму може бути будь-яке питання, віднесене Конституцією України, цим та іншими законами до відання місцевого самоврядування.

На місцевий референдум не можуть бути винесені питання, віднесені законом до відання органів державної влади.

Рішення, прийняті місцевим референдумом, є обов'язковими для виконання на відповідній території.

Порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми.

Загальні збори громадян за місцем проживання є формою їх безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення.

Рішення загальних зборів громадян враховуються органами місцевого самоврядування в їх діяльності.

Порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання визначається законом та статутом територіальної громади.

Члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування.

Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади з урахуванням вимог Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"

Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.

Рішення ради, прийняте з питання, внесеного на її розгляд шляхом місцевої ініціативи, обнародується в порядку, встановленому представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади.

К органам местного самоуправления принадлежат сельские, поселковые, городские советы, которые состоят из депутатов, которые избираются на основе общего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования. Районный и областной советы представляют общие интересы территориальных общин сел, поселков, городов. Мировая практика свидетельствует, что именно выборные органы местного самоуправления являются основными носителями полномочий относительно самоуправления, главной формой самоорганизации территориальных общин.

Сельские, поселковый и городской советы могут иметь свои исполнительные органы. Территориальные общины на основе общего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования избирают сроком на четыре года соответственно сельского, поселкового, городского главу, которые возглавляют исполнительный орган совета и председательствуют на ее заседаниях. Статус глав, депутатов и исполнительных органов совета и их полномочия, порядок образования, реорганизации, ликвидации определяются законом. На уровне областей и районов предполагается создание не исполнительных органов, а исполнительного аппарата соответствующего совета. Глава районного совета и глава областного совета избираются соответствующим советом и возглавляют исполнительный аппарат совета. Функции исполнительных органов районных и областных советов, как это вытекает из ст. 118 Конституции Украины, выполняют соответствующие государственные администрации, которым делегируются эти полномочия.

Осуществление местного самоуправления в городах Киеве и Севастополе должны определяться отдельными законами. Это объясняется тем, что эти города соответственно ст. 133 Конституции имеют специальный правовой статус. В них в отличие от других городов Украины согласно ст. 118 Конституции функционируют соответствующие государственные администрации. Это, безусловно, влияет на специфику местного самоуправления в них.

Существование в системе местного самоуправления исполнительных органов объективно необходимо с точки зрения обеспечения способности местного самоуправления выполнять возложенные на него Конституцией и законами Украины функции. Практика доказала, что лишение представительных органов местного самоуправления на некоторых уровнях административно-территориального разделения права иметь собственные исполнительные органы, на основании Законов Украины "О Представителе Президента Украины" от 5 марта 1992 года и "О местных Совета народных депутатов и местное и региональное самоуправление" от 26 марта 1992 года превратило их в почти полностью бесправные органы. Ныне практически не вызывает возражений тезис о том, что самое введение института Представителей Президента Украины привело к полной дискредитации местного самоуправления. Кроме того, право представительных органов местного самоуправления на создание собственных исполнительных органов является отображением доктринального принципа распределения публичной

самоуправляющейся власти соответственно осуществлению ею нормотворчої и исполнительно-распорядительной деятельности.

Самостоятельным элементом системы местного самоуправления согласно Конституции Украины (ч. 2 ст. 141) и Законом Украины "О местном самоуправлении в Украине" (ст. 12) признается сельский, поселковый, городской глава, который избирается территориальной общиной, возглавляет исполнительный орган совета и председательствует на ее заседаниях. Сельский, поселковый, городской глава осуществляет свои полномочия на постоянной основе.

Выступая единоличным представителем территориальной общины, сельский, поселковый, городской глава призванный политически уравнивать соответствующий совет, который выступает как коллективный орган этой же общины. Он несет персональную ответственность за осуществление предоставленных ему законом полномочий, есть подотчетным, подконтрольным и ответственным перед территориальной общиной, ответственным - перед советом, а по вопросам осуществления исполнительными органами ради полномочий органов исполнительной власти - также подконтрольным соответствующим органам исполнительной власти.

Сельский, поселковый, городской глава как главное должностное лицо соответствующей территориальной общины не может быть депутатом любого совета, совмещать свою служебную деятельность по другой должности, в том числе на общественных началах (кроме преподавательской, научной и творческой работы в внерабочее время), заниматься предпринимательской деятельностью, получать от этого прибыль. На сельских, поселковых, городских глав распространяются полномочия и гарантии депутатов советов, предусмотренные законом о статусе депутатов советов. Соответственно Конституции Украины статус сельских, поселковых, городских глав и их полномочия определяются законом.

И в конце концов, элементом системы местного самоуправления в Украине согласно части шестой статьи 140 Конституции Украины, статьей 14 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» есть органы самоорганизации населения, которые создаются за разрешением сельских, поселковых, городских советов, исходя из инициативы жителей, и наделяются со стороны органов местного самоуправления частью их компетенции, финансов и имущества. Закон Украины «О местном самоуправлении в Украине» (ст. 1) определяет: органами самоорганизации населения есть представительные органы, которые создаются частью жителей, которые временно или постоянно проживают на соответствующей территории в пределах села, поселка, города. Органами самоорганизации населения (ст. 14 Закона)» есть дому, уличные, квартальные и другие органы, их правовой статусу порядок организации и деятельности должен определяться отдельным законом.

Следует отметить, что законодательство Украины о местном самоуправлении традиционно уделяет чрезвычайно мало внимания органам самоорганизации населения, а это не отвечает их довольно значительной роли в

жизни территориальных общин. В самом деле, эти органы принимают участие в осуществлении власти на местах. Это обуславливается, во-первых, тем, что за действующим законодательством Украины функции государственной исполнительной власти иногда совпадают с функциями местного самоуправления, во-вторых, тем, что некоторые органы государственной исполнительной власти должны обеспечивать выполнение решений местного самоуправления. Однако участие органов государственной исполнительной власти в механизме осуществления власти на местах еще не дает оснований для включения их к системе местного самоуправления, поскольку эти органы строятся на принципах, отличных от основ местного самоуправления, имеют другую политико-правовую природу и т.п..

Тема 4. Повноваження сільських, селищних, міських рад

1. Сущность сельских, поселковых и городских советов.
2. Компетенція сільських, селищних, міських рад

1. Сущность сельских, поселковых и городских советов.

Сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України та законом України «Про местное самоуправление».

Харьков и Харьковская область

Местные государственные администрации

Областная -	1
Районные -	27

Местные советы

Областной -	1
Районные -	27
Районные в городе Харькове -	9
Городские (городов областного значения) -	7
Городские (городов районного значения) -	10
Поселковые -	60
Сельские -	381

2. Компетенція сільських, селищних, міських рад

1. Виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради вирішуються такі питання:

- 1) затвердження регламенту ради;
- 2) утворення і ліквідація постійних та інших комісій ради, затвердження та зміна їх складу, обрання голів комісій;
- 3) утворення виконавчого комітету ради, визначення його чисельності, затвердження персонального складу; внесення змін до складу виконавчого комітету та його розпуск;
- 4) обрання на посаду та звільнення з посади секретаря ради у порядку, передбаченому цим Законом;
- 5) затвердження за пропозицією сільського, селищного, міського голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів відповідно до типових штатів, затверджених Кабінетом Міністрів України, витрат на їх утримання;
- 6) утворення за поданням сільського, селищного, міського голови інших виконавчих органів ради;
- 7) затвердження плану роботи ради та заслуховування звіту про його виконання з урахуванням вимог статті 32 Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"
- 8) заснування засобів масової інформації відповідної ради, призначення і звільнення їх керівників;
- 9) заслуховування звіту сільського, селищного, міського голови про діяльність виконавчих органів ради, у тому числі щорічного звіту про здійснення державної регуляторної політики виконавчими органами відповідної ради;
- 10) прийняття рішення про недовіру сільському, селищному, міському голові;
- 11) заслуховування звітів постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає або затверджує;
- 12) заслуховування повідомлень депутатів про роботу в раді, виконання ними доручень ради;
- 13) розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по запитах;
- 14) прийняття рішень щодо дострокового припинення повноважень депутата ради в порядку, встановленому законом;
- 15) скасування актів виконавчих органів ради, які не відповідають Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень;

16) прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови у випадках, передбачених цим Законом;

17) визначення відповідно до закону кількісного складу ради;

18) прийняття рішення про проведення місцевого референдуму;

19) прийняття відповідно до законодавства рішень щодо організації проведення референдумів та виборів органів державної влади, місцевого самоврядування та сільського, селищного, міського голови;

20) прийняття рішень про наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також про передачу коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення;

21) прийняття рішень про об'єднання в асоціації або вступ до асоціацій, інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та про вихід з них;

22) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;

23) затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;

24) встановлення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України"

25) утворення цільових фондів, затвердження положень про ці фонди;

26) прийняття рішень щодо здійснення місцевих запозичень;

27) прийняття рішень щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету;

28) прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах, а також земельному податку;

29) встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;

30) прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності; вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого в установленому порядку розірвано або визнано недійсним, про надання у концесію об'єктів права комунальної власності, про створення,

ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідної територіальної громади.

Реорганізація або ліквідація діючих комунальних дошкільних навчальних закладів, а також дошкільних навчальних закладів, створених колишніми сільськогосподарськими колективними та державними господарствами, допускається лише за згодою територіальної громади (загальних зборів) села, селища, міста або на підставі результатів місцевого референдуму;

31) прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення;

32) створення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (служб);

33) вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями;

34) вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;

35) затвердження ставок земельного податку відповідно до Податкового кодексу України" (2755-17);

36) вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;

37) прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом;

38) надання відповідно до законодавства згоди на розміщення на території села, селища, міста нових об'єктів, у тому числі місць чи об'єктів для розміщення відходів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію;

40) заслуховування інформації прокурорів та керівників органів внутрішніх справ про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території;

41) прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і порядку, визначених цим та іншими законами;

42) затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів, іншої містобудівної документації;

43) затвердження договорів, укладених сільським, селищним, міським головою від імені ради, з питань, віднесених до її виключної компетенції;

44) встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

5) прийняття у межах, визначених законом, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

45-1) визначення територій, на яких можуть проводитися потенційно небезпечні заходи в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки;

46) прийняття рішень, пов'язаних із створенням спеціальних вільних та інших зон, змінами в статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань; надання згоди на створення таких зон за ініціативою Президента України або Кабінету Міністрів України;

47) прийняття рішення про дострокове припинення повноважень органів територіальної самоорганізації населення у випадках, передбачених цим Законом;

48) затвердження статуту територіальної громади;

49) затвердження відповідно до закону Положення про зміст, опис та порядок використання символіки територіальної громади;

50) вирішення відповідно до закону питання про мову (мови), якою користуються у своїй роботі рада, її виконавчий орган та яка використовується в офіційних оголошеннях;

51) надання згоди на передачу об'єктів з державної у комунальну власність та прийняття рішень про передачу об'єктів з комунальної у державну власність, а також щодо придбання об'єктів державної власності;

52) створення відповідно до законодавства комунальної аварійно-рятувальної служби

53) затвердження відповідно до закону Положення про помічника-консультанта депутата ради та опису посвідчення помічника-консультанта депутата ради.

54) вирішення питань у сфері поводження з небезпечними відходами відповідно до законодавства;

55) визначення на конкурсних засадах юридичних осіб, які здійснюють у межах певної території збирання та перевезення побутових відходів спеціально обладнаними для цього транспортними засобами;

56) затвердження порядку переміщення на штрафні майданчики транспортних засобів, припаркованих не у спеціально відведених місцях для паркування транспортних засобів.

2. Виключно на пленарних засіданнях міських рад (міст з районним поділом), крім питань, зазначених у частині першій цієї статті, вирішуються такі питання:

1) визначення обсягу і меж повноважень, які здійснюють районні у містах (у разі їх створення) ради та їх виконавчі органи в інтересах територіальних громад районів у містах;

2) встановлення нормативів централізації коштів від земельного податку на спеціальних бюджетних рахунках районів міста.

Тема 5. Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад

1. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад
2. Повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку.
3. Повноваження в галузі бюджету, фінансів і цін.
4. Повноваження щодо управління комунальною власністю.
5. Повноваження в галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку
6. Повноваження у галузі будівництва
7. Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту
8. Повноваження у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища.
9. Повноваження у сфері соціального захисту населення
10. Повноваження в галузі зовнішньоекономічної діяльності
11. Повноваження в галузі оборонної роботи.
12. Повноваження щодо вирішення питань адміністративно-територіального устрою.
13. Повноваження щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян
14. Особливості повноважень районних у містах рад та їх виконавчих органів

1. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад

Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади - також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово.

2. Повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка програм соціально-економічного та культурного розвитку сіл, селищ, міст, цільових програм з інших питань самоврядування, подання їх на затвердження ради, організація їх виконання; подання раді звітів про хід і результати виконання цих програм;

2) забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

3) забезпечення складання балансів фінансових, трудових ресурсів, грошових доходів і видатків, необхідних для управління соціально-економічним і культурним розвитком відповідної території, а також визначення потреби у місцевих будівельних матеріалах, паливі;

4) розгляд проектів планів підприємств і організацій, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, внесення до них зауважень і пропозицій, здійснення контролю за їх виконанням;

5) попередній розгляд планів використання природних ресурсів місцевого значення на відповідній території, пропозицій щодо розміщення, спеціалізації та розвитку підприємств і організацій незалежно від форм власності, внесення у разі потреби до відповідних органів виконавчої влади пропозицій з цих питань;

б) подання до районних, обласних рад необхідних показників та внесення пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно районів і областей, а також до планів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, з питань, пов'язаних із соціально-економічним та культурним розвитком території, задоволенням потреб населення;

7) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координація цієї роботи на відповідній території;

8) розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях;

9) утворення цільових фондів соціальної допомоги інвалідам, визначення порядку і умов витрачання коштів цих фондів;

б) делеговані повноваження:

1) участь у здійсненні державної регуляторної політики в межах та у спосіб, встановлені Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"

2) розгляд і узгодження планів підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад,

здійснення яких може викликати негативні соціальні, демографічні, екологічні та інші наслідки, підготовка до них висновків і внесення пропозицій до відповідних органів;

3) статистичний облік громадян, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території.

3. Повноваження в галузі бюджету, фінансів і цін

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) складання проекту місцевого бюджету, подання його на затвердження відповідної ради, забезпечення виконання бюджету; щоквартальне подання раді письмових звітів про хід і результати виконання бюджету; підготовка і подання відповідно до районних, обласних рад необхідних фінансових показників і пропозицій щодо складання проектів районних і обласних бюджетів;

2) встановлення в порядку і межах, визначених законодавством, тарифів на побутові, комунальні (крім тарифів на теплову енергію, централізоване водопостачання та водовідведення, які встановлюються Національною комісією регулювання ринку комунальних послуг України), транспортні та інші послуги;

3) встановлення за узгодженим рішенням відповідних рад порядку використання коштів та іншого майна, що перебувають у спільній власності територіальних громад;

4) здійснення в установленому порядку фінансування видатків з місцевого бюджету;

5) залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, та коштів населення, а також бюджетних коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;

6) об'єднання на договірних засадах коштів відповідного місцевого бюджету та інших місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій, вирішення інших питань, що стосуються спільних інтересів територіальних громад;

7) укладення з юридичними і фізичними особами договорів на справляння місцевих зборів, обов'язковість укладення яких установлена законодавством;

8) підготовка та затвердження переліку спеціально відведених місць для паркування транспортних засобів

б) делеговані повноваження:

1) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності;

2) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням цін і тарифів;

3) сприяння здійсненню інвестиційної діяльності на відповідній території.

4. Повноваження щодо управління комунальною власністю

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління в межах, визначених радою, майном, що належить до комунальної власності відповідних територіальних громад;

2) встановлення порядку та здійснення контролю за використанням прибутків підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад;

3) заслуховування звітів про роботу керівників підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад;

4) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо порядку та умов відчуження комунального майна, проектів місцевих програм приватизації та переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; організація виконання цих програм; підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо визначення сфер господарської діяльності та переліку об'єктів, які можуть надаватися у концесію, подання раді письмових звітів про хід та результати відчуження комунального майна; б) делеговане повноваження:

5) погодження в установленому порядку кандидатур для призначення на посаду керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, які перебувають у державній власності.

5. Повноваження в галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління об'єктами житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, транспорту і зв'язку, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, забезпечення їх належного утримання та ефективної експлуатації, необхідного рівня та якості послуг населенню;

2) облік громадян, які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов; розподіл та надання відповідно до законодавства житла, що належить до комунальної власності; вирішення питань щодо

використання нежитлих приміщень, будинків і споруд, що належать до комунальної власності;

3) сприяння розширенню житлового будівництва, подання громадянам, які мають потребу в житлі, допомоги в будівництві житла, в отриманні кредитів, у тому числі пільгових, та субсидій для будівництва чи придбання житла; подання допомоги власникам квартир (будинків) в їх обслуговуванні та ремонті; сприяння створенню об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, реєстрація таких об'єднань;

4) реєстрація житлово-будівельних і гаражних кооперативів; прийняття рішень про організацію стоянок автомобільного транспорту, здійснення контролю за їх діяльністю відповідно до закону;

5) забезпечення соціально-культурних закладів, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, а також населення паливом, електроенергією, газом та іншими енергоносіями; вирішення питань водопостачання, відведення та очищення стічних вод; здійснення контролю за якістю питної води;

6) вирішення питань збирання, транспортування, утилізації та знешкодження побутових відходів, знешкодження та захоронення трупів тварин;

7) організація благоустрою населених пунктів, залучення на договірних засадах з цією метою коштів, трудових і матеріально-технічних ресурсів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також населення; здійснення контролю за станом благоустрою виробничих територій, організації озеленення, охорони зелених насаджень і водойм, створення місць відпочинку громадян;

8) організація місцевих ринків, ярмарків, сприяння розвитку всіх форм торгівлі;

9) встановлення зручного для населення режиму роботи підприємств комунального господарства, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад;

10) затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту незалежно від форм власності, узгодження цих питань стосовно транзитного пасажирського транспорту у випадках, передбачених законодавством;

11) забезпечення утримання в належному стані кладовищ, інших місць поховання та їх охорони;

12) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, до участі в обслуговуванні населення засобами транспорту і зв'язку;

13) надання дозволу в порядку, встановленому законодавством, на розміщення реклами;

14) сприяння діяльності Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України;

- 15) затвердження схем санітарного очищення населених пунктів та впровадження систем роздільного збирання побутових відходів;
- 16) затвердження норм надання послуг з вивезення побутових відходів

б) делеговані повноваження:

- 1) здійснення заходів щодо розширення та вдосконалення мережі підприємств житлово-комунального господарства, торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, розвитку транспорту і зв'язку;
- 2) здійснення відповідно до законодавства контролю за належною експлуатацією та організацією обслуговування населення підприємствами житлово-комунального господарства, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, транспорту, зв'язку, за технічним станом, використанням та утриманням інших об'єктів нерухомого майна усіх форм власності, за належними, безпечними і здоровими умовами праці на цих підприємствах і об'єктах; прийняття рішень про скасування даного ними дозволу на експлуатацію об'єктів у разі порушення нормативно-правових актів з охорони праці, екологічних, санітарних правил, інших вимог законодавства;
- 3) здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо захисту прав споживачів;
- 4) встановлення за погодженням з власниками зручного для населення режиму роботи розташованих на відповідній території підприємств, установ та організацій сфери обслуговування незалежно від форм власності;
- 5) облік відповідно до закону житлового фонду, здійснення контролю за його використанням;
- 6) надання відповідно до закону громадянам, які потребують соціального захисту, безоплатного житла або за доступну для них плату;
- 7) здійснення контролю за станом квартирної обліку та додержанням житлового законодавства на підприємствах, в установах та організаціях, розташованих на відповідній території, незалежно від форм власності;
- 8) видача ордерів на заселення жилої площі в будинках державних та комунальних організацій;
- 9) облік нежилых приміщень на відповідній території незалежно від форм власності, внесення пропозицій їх власникам щодо використання таких приміщень для задоволення потреб територіальної громади;
- 10) облік відповідно до закону об'єктів нерухомого майна незалежно від форм власності;
- 11) вирішення відповідно до законодавства питань, пов'язаних з наданням Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України службових жилих приміщень, житлової площі та інших об'єктів, житлово-комунальних послуг; здійснення контролю за їх використанням та наданням послуг;
- 12) здійснення заходів щодо ведення в установленому порядку єдиного державного реєстру громадян, які потребують поліпшення житлових умов.

6. Повноваження у галузі будівництва

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) організація за рахунок власних коштів і на пайових засадах будівництва, реконструкції і ремонту об'єктів комунального господарства та соціально-культурного призначення, жилих будинків, а також шляхів місцевого значення;

2) виконання або делегування на конкурсній основі генеральній будівельній організації (підрядній організації) функцій замовника на будівництво, реконструкцію і ремонт житла, інших об'єктів соціальної та виробничої інфраструктури комунальної власності;

3) розгляд і внесення до відповідних органів виконавчої влади пропозицій до планів і програм будівництва та реконструкції об'єктів на відповідній території;

4) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в розвитку потужностей будівельної індустрії і промисловості будівельних матеріалів, у створенні, розвитку та реконструкції об'єктів інженерного забезпечення і транспортного обслуговування;

5) визначення у встановленому законодавством порядку відповідно до рішень ради території, вибір, вилучення (викуп) і надання землі для містобудівних потреб, визначених містобудівною документацією;

6) підготовка і подання на затвердження ради відповідних місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови населених пунктів, іншої містобудівної документації;

7) встановлення на відповідній території режиму використання та забудови земель, на яких передбачена перспективна містобудівна діяльність;

8) координація на відповідній території діяльності суб'єктів містобудування щодо комплексної забудови населених пунктів;

9) надання відповідно до закону містобудівних умов і обмежень забудови земельних ділянок;

10) проведення громадського обговорення містобудівної документації;

б) делеговані повноваження:

1) участь у прийнятті в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів у порядку та у випадках, встановлених законом;

2) організація роботи, пов'язаної зі створенням і веденням містобудівного кадастру населених пунктів;

3) здійснення в установленому порядку державного контролю за дотриманням законодавства, затвердженої містобудівної документації при плануванні та забудові відповідних територій; зупинення у випадках, передбачених законом, будівництва, яке проводиться з порушенням містобудівної документації і проектів окремих об'єктів, а також може заподіяти шкоди навколишньому природному середовищу;

4) здійснення контролю за забезпеченням надійності та безпечності будинків і споруд незалежно від форм власності в районах, що зазнають впливу небезпечних природних і техногенних явищ та процесів;

5) організація охорони, реставрації та використання пам'яток історії і культури, архітектури та містобудування, палацово-паркових, паркових і садибних комплексів, природних заповідників;

6) вирішення відповідно до законодавства спорів з питань містобудування.

7. Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

2) забезпечення здобуття неповнолітніми повної загальної середньої освіти; створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів; сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій;

3) створення при загальноосвітніх навчальних закладах комунальної власності фонду загальнообов'язкового навчання за рахунок коштів місцевого бюджету, залучених з цією метою на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також коштів населення, інших джерел; контроль за використанням коштів цього фонду за призначенням;

4) забезпечення регулярного безкоштовного підвезення до місця навчання і додому школярів;

5) вирішення питань про надання професійним творчим працівникам на пільгових умовах у користування приміщень під майстерні, студії та лабораторії, необхідних для їх творчої діяльності;

6) організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, культури, фізкультури і спорту, оздоровчих закладах, які належать територіальним громадам або передані їм;

7) створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел;

8) сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю;

9) створення умов для занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку;

б) делеговані повноваження:

1) забезпечення у межах наданих повноважень доступності і безоплатності освіти та медичного обслуговування на відповідній території, можливості навчання в школах державною та рідною мовою, вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національно-культурні товариства;

2) забезпечення відповідно до закону розвитку всіх видів освіти і медичного обслуговування, розвитку і вдосконалення мережі освітніх і лікувальних закладів усіх форм власності, фізичної культури і спорту, визначення потреби та формування замовлень на кадри для цих закладів, укладення договорів на підготовку спеціалістів, організація роботи щодо удосконалення кваліфікації кадрів;

3) забезпечення відповідно до законодавства пільгових категорій населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення;

4) організація обліку дітей дошкільного та шкільного віку;

5) подання допомоги випускникам шкіл у працевлаштуванні;

6) забезпечення школярів, які навчаються в державних і комунальних навчальних закладах, безоплатними підручниками, створення умов для самоосвіти;

7) організація роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх;

8) вирішення відповідно до законодавства питань про повне державне утримання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, у школах-інтернатах, дитячих будинках, у тому числі сімейного типу, професійно-технічних закладах освіти та утримання за рахунок держави осіб, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в масових навчальних закладах, у спеціальних навчальних закладах, про надання громадянам пільг на утримання дітей у школах-інтернатах, інтернатах при школах, а також щодо оплати харчування дітей у школах (групах з подовженим днем);

9) вирішення питань про надання неповнолітнім, студентам, пенсіонерам та інвалідам права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами культури, фізкультури і спорту, а також визначення порядку компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах;

10) забезпечення охорони пам'яток історії та культури, збереження та використання культурного надбання;

11) реєстрація відповідно до законодавства статутів (положень) розташованих на відповідній території закладів охорони здоров'я, навчально-виховних, культурно-освітніх, фізкультурно-оздоровчих закладів незалежно від форм власності; внесення пропозицій до відповідних органів про ліцензування індивідуальної підприємницької діяльності у сфері охорони здоров'я.

8. Повноваження у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо встановлення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, вилучення (викупу), а також надання під забудову та для інших потреб земель, що перебувають у власності територіальних громад; визначення в установленому порядку розмірів відшкодувань підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; встановлення платежів за користування комунальними та санітарними мережами відповідних населених пунктів;

2) підготовка і подання на затвердження ради проектів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля;

3) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом;

4) справляння плати за землю;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення контролю за додержанням земельного та природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель, природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів;

2) реєстрація суб'єктів права власності на землю; реєстрація права користування землею і договорів на оренду землі; видача документів, що посвідчують право власності і право користування землею;

3) координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів;

4) погодження питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів загальнодержавного значення;

5) вирішення земельних спорів у порядку, встановленому законом;

6) вжиття необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення;

7) визначення території для розміщення відходів відповідно до законодавства;

7-1) здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами;

8) підготовка висновків щодо надання або вилучення в установленому законом порядку земельних ділянок, що проводиться органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

9) організація і здійснення землеустрою, погодження проектів землеустрою;

10) здійснення контролю за впровадженням заходів, передбачених документацією із землеустрою;

11) створення та забезпечення функціонування місцевих екологічних автоматизованих інформаційно-аналітичних систем, які є складовою мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації;

12) здійснення контролю за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері поводження з побутовими та виробничими відходами та розгляд справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи.

2. До відання виконавчих органів міських (за винятком міст районного значення) рад, крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить координація на відповідній території діяльності спеціально уповноважених державних органів управління з охорони природи.

9. Повноваження у сфері соціального захисту населення

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) встановлення за рахунок власних коштів і благодійних надходжень додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення;

2) вирішення відповідно до законодавства питань про подання допомоги інвалідам, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих (померлих або визнаних такими, що пропали безвісти) військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас (крім військовослужбовців строкової служби) або відставку, інвалідам з дитинства, багатодітним сім'ям у будівництві індивідуальних жилих будинків, проведенні капітального ремонту житла, у придбанні будівельних матеріалів; відведення зазначеним особам у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва;

3) організація для малозабезпечених громадян похилого віку, інвалідів будинків-інтернатів, побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, а також безоплатного харчування;

4) вирішення питань про надання за рахунок коштів місцевих бюджетів ритуальних послуг у зв'язку з похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, а також інших категорій малозабезпечених громадян; подання допомоги на поховання громадян в інших випадках, передбачених законодавством;

б) делеговані повноваження:

1) підготовка і подання на затвердження ради цільових місцевих програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, територіальних програм зайнятості та заходів щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття, організація їх виконання; участь у розробленні цільових регіональних програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, зайнятості населення, що затверджуються відповідно районними, обласними радами;

2) забезпечення здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і матеріально-побутових умов інвалідів, ветеранів війни та праці, громадян, реабілітованих як жертви політичних репресій, військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, сімей, які втратили годувальника, багатодітних сімей, громадян похилого віку, які потребують обслуговування вдома, до влаштування в будинки інвалідів і громадян похилого віку, які мають потребу в цьому, дітей, що залишилися без піклування батьків, на виховання в сім'ї громадян;

3) вирішення відповідно до законодавства питань про надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства;

4) вирішення у встановленому законодавством порядку питань опіки і піклування;

5) подання відповідно до законодавства одноразової допомоги громадянам, які постраждали від стихійного лиха;

б) вирішення відповідно до законодавства питань про надання компенсацій і пільг громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, в інших випадках, передбачених законодавством;

7) організація проведення оплачуваних громадських робіт для осіб, зареєстрованих як безробітні, а також учнівської та студентської молоді у вільний від занять час на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до комунальної власності, а також за договорами - на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до інших форм власності;

8) здійснення контролю за охороною праці, забезпеченням соціального захисту працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності, у тому числі зайнятих на роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці, за якістю проведення атестації робочих місць щодо їх відповідності нормативно-правовим актам про охорону праці, за наданням працівникам відповідно до законодавства пільг та компенсацій за роботу в шкідливих умовах;

9) участь у веденні колективних переговорів та укладенні територіальних тарифних угод, вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів) щодо

підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території; реєстрація колективних договорів і угод, здійснення контролю за їх виконанням;

10) встановлення відповідно до законодавства розмірів і порядку виплати щомісячної допомоги особам, які здійснюють догляд за самотніми громадянами, які за висновком медичних закладів потребують постійного стороннього догляду;

11) здійснення контролю за поданням відповідно до закону підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності відомостей про наявність вільних робочих місць (посад); організація інформування населення про потребу підприємств, установ та організацій усіх форм власності у працівниках;

12) бронювання в порядку, встановленому законом, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності робочих місць, призначених для працевлаштування осіб, які відповідно до законодавства потребують соціального захисту і не спроможні конкурувати на ринку праці, визначення нормативів таких робочих місць; прийняття рішень про створення на підприємствах, в установах та організаціях спеціальних робочих місць для осіб з обмеженою працездатністю, організація професійної підготовки цих осіб; погодження проведення ліквідації таких робочих місць;

13) державна реєстрація місцевих благодійних організацій і фондів, інших неприбуткових організацій;

14) здійснення згідно із законодавством заходів соціального патронажу щодо осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.

2. До відання виконавчих органів сільських, селищних рад, крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить також вирішення питань щодо надання працівникам освіти, культури, охорони здоров'я, іншим категоріям громадян, які працюють у сільській місцевості, встановлених законодавством пільг.

10. Повноваження в галузі зовнішньоекономічної діяльності

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) укладення і забезпечення виконання у встановленому законодавством порядку договорів з іноземними партнерами на придбання та реалізацію продукції, виконання робіт і надання послуг;

2) сприяння зовнішньоекономічним зв'язкам підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, незалежно від форм власності;

3) сприяння у створенні на основі законодавства спільних з іноземними партнерами підприємств виробничої і соціальної інфраструктури та інших

об'єктів; залучення іноземних інвестицій для створення робочих місць;

б) делеговані повноваження:

- 1) організація та контроль прикордонної і прибережної торгівлі;
- 2) створення умов для належного функціонування митних органів, сприяння їх діяльності;
- 3) забезпечення на відповідній території в межах наданих повноважень реалізації міжнародних зобов'язань України.

11. Повноваження в галузі оборонної роботи

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать такі делеговані повноваження:

- 1) сприяння організації призову громадян на строкову військову та альтернативну (невійськову) службу, а також їх мобілізації, підготовці молоді до служби в Збройних Силах України, організації навчальних (перевірочних) та спеціальних військових зборів; забезпечення доведення до підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також населення наказу військового комісара про оголошення мобілізації;
- 2) бронювання робочих місць для військовозобов'язаних на підприємствах, в установах та організаціях відповідно до законодавства;
- 3) організація та участь у здійсненні заходів, пов'язаних з мобілізаційною підготовкою та цивільною обороною, на відповідній території;
- 4) вирішення відповідно до законодавства питань, пов'язаних з наданням військовим частинам, установам, навчальним закладам Збройних Сил України службових приміщень і жилої площі, інших об'єктів, комунально-побутових послуг; здійснення контролю за їх використанням, наданням послуг;
- 5) сприяння організації виробництва і поставкам у війська підприємствами та організаціями, що належать до комунальної власності, замовленої продукції, послуг, енергоресурсів;
- 6) здійснення заходів щодо створення належних умов для функціонування пунктів пропуску через Державний кордон України;
- 7) сприяння Державній прикордонній службі України у підтриманні відповідного режиму на державному кордоні;
- 8) здійснення заходів щодо військово-патріотичного виховання населення.

12. Повноваження щодо вирішення питань адміністративно-територіального устрою

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать такі власні (самоврядні) повноваження:

- 1) підготовка і внесення на розгляд ради питань щодо найменування (перейменування) вулиць, провулків, проспектів, площ, парків, скверів, мостів та інших споруд, розташованих на території відповідного населеного пункту;

2) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо питань адміністративно-територіального устрою в порядку і межах повноважень, визначених законом.

13. Повноваження щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до закону міліції, що утримується за рахунок коштів місцевого самоврядування, вирішення питань про чисельність працівників такої міліції, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов;

2) сприяння діяльності органів суду, прокуратури, юстиції, служби безпеки, внутрішніх справ адвокатури і Державної кримінально-виконавчої служби України

3) внесення подань до відповідних органів про притягнення до відповідальності посадових осіб, якщо вони ігнорують законні вимоги та рішення рад і їх виконавчих органів, прийняті в межах їх повноважень;

4) звернення до суду про визнання незаконними актів органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальної громади, а також повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

5) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до законодавства комунальної аварійно-рятувальної служби, що утримується за рахунок коштів місцевого бюджету, вирішення питань про чисельність працівників такої служби, витрати на їх утримання, зокрема щодо матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов;

б) створення в установленому порядку комунальних аварійно-рятувальних служб;

7) створення резервного фонду для ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

8) розроблення та здійснення заходів щодо матеріально-технічного забезпечення діяльності комунальних аварійно-рятувальних служб;

9) організація в установленому порядку навчання особового складу комунальних аварійно-рятувальних служб та аварійно-рятувальних служб громадських організацій;

10) централізоване тимчасове зберігання архівних документів, нагромаджених у процесі документування службових, трудових або інших правовідносин юридичних і фізичних осіб на відповідній території, та

інших архівних документів, що не належать до Національного архівного фонду;

б) делеговані повноваження:

1) забезпечення вимог законодавства щодо розгляду звернень громадян, здійснення контролю за станом цієї роботи на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності;

2) вжиття у разі надзвичайних ситуацій необхідних заходів відповідно до закону щодо забезпечення державного і громадського порядку, життєдіяльності підприємств, установ та організацій, врятування життя людей, захисту їх здоров'я, збереження матеріальних цінностей;

3) вирішення відповідно до закону питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів; здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадського порядку;

3-1) погодження проекту плану проведення потенційно небезпечних заходів в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки; взаємодія з органами військового управління під час планування та проведення таких заходів з метою запобігання і недопущення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків відповідно до закону;

4) розгляд справ про адміністративні правопорушення, віднесені законом до їх відання; утворення адміністративних комісій та комісій з питань боротьби зі злочинністю, спрямування їх діяльності;

5) вчинення нотаріальних дій з питань, віднесених законом до їх відання, реєстрація актів громадянського стану (за винятком виконавчих органів міських (крім міст обласного значення) рад);

б) здійснення в установленому порядку державної реєстрації підприємств та інших суб'єктів підприємницької діяльності, розташованих на відповідній території, а також положень про організації орендарів;

7) реєстрація у встановленому порядку місцевих об'єднань громадян, органів територіальної самоорганізації населення, які створюються і діють відповідно до законодавства.

2. До відання виконавчих органів міських (за винятком міст районного значення) рад, крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить:

1) утворення служб у справах дітей та спостережної, спрямування їх діяльності;

2) сприяння органам внутрішніх справ у забезпеченні додержання правил паспортної системи;

3) вирішення спільно з відповідними органами Міністерства внутрішніх справ України питань щодо створення належних умов для служби та відпочинку особовому складу органів внутрішніх справ;

4) зберігання документів Національного архівного фонду, що мають місцеве значення, і управління архівною справою та діловодством на відповідній території;

5) здійснення заходів щодо ведення Державного реєстру виборців відповідно до закону.

14. Питання організації управління районами в містах належать до компетенції міських рад.

Районні у містах ради (у разі їх створення) та їх виконавчі органи відповідно до Конституції та законів України здійснюють управління рухомим і нерухомим майном та іншими об'єктами, що належать до комунальної власності територіальних громад районів у містах, формують, затверджують, виконують відповідні бюджети та контролюють їх виконання, а також здійснюють інші повноваження, передбачені цим Законом, в обсягах і межах, що визначаються міськими радами.

Обсяг і межі повноважень районних у містах рад та їх виконавчих органів визначаються відповідними міськими радами за узгодженням з районними у містах радами з урахуванням загальноміських інтересів та колективних потреб територіальних громад районів у містах.

Визначений міськими радами обсяг повноважень районних у місті рад та їх виконавчих органів не може змінюватися міською радою без згоди відповідної районної у місті ради протягом даного скликання.

Порядок формування, структура, форми діяльності районних у містах рад та їх органів визначаються відповідно до цього та інших законів.

Тема 6. Сільський, селищний, міський голова

1. Сущность и роль сельского, поселкового и городского главы
2. Деятельность сельского, поселкового и городского главы
3. Полномочия сельского, поселкового и городского главы
4. Ответственность и подотчетность сельского, поселкового и городского главы
5. Секретарь сельского, поселкового и городского главы

1. Сущность и роль сельского, поселкового и городского главы

Сільський, селищний, міський голова є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста.

Сільський, селищний, міський голова обирається відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі. Строк повноважень

сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових місцевих виборах, визначається Конституцією України

Сільський, селищний, міський голова очолює виконавчий комітет відповідної сільської, селищної, міської ради, головує на її засіданнях.

Сільський, селищний, міський голова не може бути депутатом будь-якої ради, суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, в тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої роботи у позаробочий час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток.

На сільських, селищних, міських голів поширюються повноваження та гарантії депутатів рад, передбачені законом про статус депутатів рад, якщо інше не встановлено законом.

2. Деятельность сельского, поселкового и городского главы

Повноваження сільського, селищного, міського голови починаються з моменту оголошення відповідною сільською, селищною, міською виборчою комісією на пленарному засіданні ради рішення про його обрання.

Повноваження сільського, селищного, міського голови закінчуються в день відкриття першої сесії відповідної сільської, селищної, міської ради, обраної на наступних чергових місцевих виборах, або, якщо рада не обрана, з моменту вступу на цю посаду іншої особи, обраної на наступних місцевих виборах, крім випадків дострокового припинення його повноважень.

У разі звільнення з посади сільського, селищного, міського голови у зв'язку з достроковим припиненням його повноважень або його смерті, а також у разі неможливості здійснення ним своїх повноважень повноваження сільського, селищного, міського голови здійснює секретар відповідної сільської, селищної, міської ради.

Секретар сільської, селищної, міської ради тимчасово здійснює зазначені повноваження з моменту дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови і до моменту початку повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на позачергових виборах відповідно до закону, або до дня відкриття першої сесії відповідної сільської, селищної, міської ради, обраної на чергових місцевих виборах.

Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути припинені достроково у випадках, передбачених статтею 79 цього Закону, що має наслідком звільнення його з посади. Не пізніше як на п'ятнадцятий день після звільнення з посади або смерті сільського, селищного, міського голови особа, яка на цей час відповідно до закону здійснює повноваження сільського, селищного, міського голови, звертається до Верховної Ради України з клопотанням щодо призначення позачергових виборів сільського, селищного, міського голови.

3. Полномочия сельского, поселкового и городского главы

Сільський, селищний, міський голова:

1) забезпечує здійснення у межах наданих законом повноважень органів виконавчої влади на відповідній території, додержання Конституції та законів України, виконання актів Президента України та відповідних органів виконавчої влади;

2) організує в межах, визначених цим Законом, роботу відповідної ради та її виконавчого комітету;

3) підписує рішення ради та її виконавчого комітету;

4) вносить на розгляд ради пропозицію щодо кандидатури на посаду секретаря ради;

5) вносить на розгляд ради пропозиції про кількісний і персональний склад виконавчого комітету відповідної ради;

6) вносить на розгляд ради пропозиції щодо структури виконавчих органів ради, апарату ради та її виконавчого комітету, їх штатів, встановлених відповідно до типових штатів, затверджених Кабінетом Міністрів України;

7) здійснює керівництво апаратом ради та її виконавчого комітету;

8) скликає сесії ради, вносить пропозиції та формує порядок денний сесій ради і головує на пленарних засіданнях ради;

9) забезпечує підготовку на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування, місцевого бюджету та звіту про його виконання, рішень ради з інших питань, що належать до її відання; оприлюднює затверджені радою програми, бюджет та звіти про їх виконання;

10) призначає на посади та звільняє з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, крім керівників дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів; 11) скликає загальні збори громадян за місцем проживання;

12) забезпечує виконання рішень місцевого референдуму, відповідної ради, її виконавчого комітету;

13) є розпорядником бюджетних коштів, використовує їх лише за призначенням, визначеним радою

14) представляє територіальну громаду, раду та її виконавчий комітет у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, громадянами, а також у міжнародних відносинах відповідно до законодавства;

15) звертається до суду щодо визнання незаконними актів інших органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права та інтереси територіальної громади, а також повноваження ради та її органів;

16) укладає від імені територіальної громади, ради та її виконавчого комітету договори відповідно до законодавства, а з питань, віднесених до виключної компетенції ради, подає їх на затвердження відповідної ради;

17) веде особистий прийом громадян;

18) забезпечує на відповідній території додержання законодавства щодо розгляду звернень громадян та їх об'єднань;

18-1) бере участь у здійсненні державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності в межах та у спосіб, встановлені Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"

19) здійснює інші повноваження місцевого самоврядування, визначені цим та іншими законами, якщо вони не віднесені до виключних повноважень ради або не віднесені радою до відання її виконавчих органів;

20) видає розпорядження у межах своїх повноважень;

4. Ответственность и подотчетность сельского, поселкового и городского главы

Сільський, селищний, міський голова несе персональну відповідальність за здійснення наданих йому законом повноважень.

При здійсненні наданих повноважень сільський, селищний, міський голова є підзвітним, підконтрольним і відповідальним перед територіальною громадою, відповідальним - перед відповідною радою, а з питань здійснення виконавчими органами ради повноважень органів виконавчої влади - також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади. Сільський, селищний, міський голова щорічно звітує відповідно сільській, селищній, міській раді про здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності виконавчими органами відповідної ради.

Сільський, селищний, міський голова не рідше одного разу на рік звітує про свою роботу перед територіальною громадою на відкритій зустрічі з громадянами. На вимогу не менше половини депутатів відповідної ради сільський, селищний, міський голова зобов'язаний прозвітувати перед радою про роботу виконавчих органів ради у будь-який визначений ними термін.

5. Секретар сільської, селищної, міської ради

Секретар сільської, селищної, міської ради працює в раді на постійній основі. Секретар ради обирається радою з числа її депутатів на строк повноважень ради за пропозицією відповідного сільського, селищного, міського голови. Пропозиція щодо кандидатури секретаря ради може вноситися на розгляд ради не менш як половиною депутатів від загального складу відповідної ради у разі, якщо:

1) на день проведення першої сесії сільської, селищної, міської ради, обраної на чергових виборах, не завершені вибори відповідно сільського, селищного, міського голови;

2) рада не підтримала кандидатуру на посаду секретаря ради, запропоновану відповідним сільським, селищним, міським головою;

3) протягом тридцяти днів з дня відкриття першої сесії сільської, селищної, міської ради відповідний сільський, селищний, міський голова не вніс кандидатуру на посаду секретаря ради;

4) на наступній черговій сесії після виникнення вакансії секретаря ради у зв'язку з достроковим припиненням його повноважень відповідний сільський, селищний, міський голова не вніс на розгляд ради кандидатуру на посаду секретаря ради;

5) посада секретаря ради стає вакантною під час вакантності посади відповідного сільського, селищного, міського голови у зв'язку з достроковим припиненням його повноважень.

У разі якщо рада не підтримала кандидатуру, внесену на її розгляд не менш як половиною депутатів від загального складу відповідної ради згідно з пунктом 2 цієї частини, наступну пропозицію щодо кандидатури секретаря ради вносить відповідний сільський, селищний, міський голова.

Секретар сільської, селищної, міської ради не може суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, у тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої роботи в позаурочний час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток, якщо інше не передбачено законом

Секретар сільської, селищної, міської ради:

1) у випадку, передбаченому частиною першою статті 42 цього Закону, здійснює повноваження сільського, селищного, міського голови;

2) скликає сесії ради у випадках, передбачених частиною шостою статті 46 цього Закону; повідомляє депутатам і доводить до відома населення інформацію про час і місце проведення сесії ради, питання, які передбачається внести на розгляд ради;

3) веде засідання ради та підписує її рішення у випадках, передбачених частиною шостою статті 46 цього Закону;

4) організує підготовку сесій ради, питань, що вносяться на розгляд ради;

5) забезпечує своєчасне доведення рішень ради до виконавців і населення, організує контроль за їх виконанням, забезпечує офіційне оприлюднення рішень ради, які відповідно до закону є регуляторними актами, а також документів, підготовлених у процесі здійснення радою регуляторної діяльності, та інформації про здійснення радою регуляторної діяльності;

6) за дорученням сільського, селищного, міського голови координує діяльність постійних та інших комісій ради, дає їм доручення, сприяє організації виконання їх рекомендацій;

7) сприяє депутатам ради у здійсненні їх повноважень;

8) організує за дорученням ради відповідно до законодавства здійснення заходів, пов'язаних з підготовкою і проведенням референдумів та виборів до органів державної влади і місцевого самоврядування;

9) забезпечує зберігання у відповідних органах місцевого самоврядування офіційних документів, пов'язаних з місцевим самоврядуванням відповідної територіальної громади, забезпечує доступ до них осіб, яким це право надано у встановленому порядку;

10) вирішує за дорученням сільського, селищного, міського голови або відповідної ради інші питання, пов'язані з діяльністю ради та її органів.

4. Секретар сільської ради може за рішенням ради одночасно здійснювати повноваження секретаря виконавчого комітету відповідної ради.

5. Повноваження секретаря сільської, селищної, міської ради можуть бути достроково припинені за рішенням відповідної ради.

Тема 7. Райони і обласні ради

1. Сущность и роль районных и областных советов
2. Компетенция районных и областных советов
3. Делегирование полномочий районных и областных советом местным государственным администрациям.

1. Сущность и роль районных и областных советов

Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, у межах повноважень, визначених Конституцією України, цим та іншими законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

Питання, які вирішуються районними і обласними радами виключно на їх пленарних засіданнях

2. Компетенция районных и областных советов

1. Виключно на пленарних засіданнях районної, обласної ради вирішуються такі питання:

1) обрання голови ради, відповідно заступника голови районної ради та першого заступника, заступника голови обласної ради, звільнення їх з посади;

2) утворення, обрання і ліквідація постійних та інших комісій ради, зміна їх складу, обрання голів комісій;

3) утворення президії (колегії) ради, затвердження положення про неї;

4) затвердження за пропозицією голови ради структури виконавчого апарату ради, його чисельності, встановленої відповідно до типових штатів, затверджених Кабінетом Міністрів України, витрат на утримання ради та її виконавчого комітету;

5) затвердження регламенту ради;

6) затвердження плану роботи ради з урахуванням вимог статті 32 Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності", заслуховування звіту про його виконання;

7) заснування засобів масової інформації відповідної ради, призначення і звільнення їх керівників;

8) заслуховування звітів постійних комісій, керівників органів, які рада утворює, обирає та призначає;

9) розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по них;

10) прийняття рішень щодо дострокового припинення повноважень депутата ради в порядку, встановленому законодавством;

11) визначення відповідно до закону кількісного складу ради;

12) прийняття за пропозицією територіальних громад рішення щодо проведення консультативного опитування з питань, які стосуються їх спільних інтересів;

13) здійснення відповідно до закону повноважень щодо організації проведення всеукраїнських референдумів та виборів органів державної влади і місцевого самоврядування;

14) затвердження відповідно до закону Положення про зміст, опис та порядок використання символіки району, області;

15) прийняття рішень щодо об'єднання в асоціації, вступ до асоціацій та інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад, а також про вихід із них;

16) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно району, області, цільових програм з інших питань, заслуховування звітів про їх виконання;

17) затвердження відповідно районних, обласних бюджетів, внесення змін до них, затвердження звітів про їх виконання;

18) розподіл переданих з державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення;

19) вирішення за дорученням відповідних рад питань про продаж, передачу в оренду, концесію або під заставу об'єктів комунальної власності, які забезпечують спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районних, обласних рад, а також придбання таких об'єктів в установленому законом порядку;

20) вирішення в установленому законом порядку питань щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, що перебувають в управлінні районних і обласних рад; призначення і звільнення їх керівників;

21) вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;

22) вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів відповідно районного, обласного значення, а також про скасування такого дозволу;

23) встановлення правил користування водозабірними спорудами, призначеними для задоволення питних, побутових та інших потреб населення, зон санітарної охорони джерел водопостачання, обмеження або заборони використання підприємствами питної води у промислових цілях;

24) прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом;

25) прийняття за пропозицією відповідних сільських, селищних, міських рад рішень, пов'язаних зі створенням спеціальних вільних та інших зон, зміною у статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань;

26) прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і в порядку, визначених законом;

27) прийняття рішень щодо делегування місцевим державним адміністраціям окремих повноважень районних, обласних рад;

28) заслуховування звітів голів місцевих державних адміністрацій, їх заступників, керівників управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, бюджету, рішень ради із зазначених питань, а також про здійснення місцевими державними адміністраціями делегованих їм радою повноважень;

29) прийняття рішення про недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації;

30) прийняття рішень про звернення до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад у сфері їх спільних інтересів, а також повноваження районних, обласних рад та їх органів;

31) внесення до Кабінету Міністрів України пропозицій щодо голови відповідної місцевої державної адміністрації;

32) надання згоди на передачу об'єктів з державної власності у спільну власність територіальних громад сіл, селищ, міст та прийняття рішень про передачу об'єктів права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні районних, обласних рад, у державну власність, а також щодо придбання об'єктів державної власності;

35) затвердження відповідно до закону Положення про помічника-консультанта депутата ради та опису посвідчення помічника-консультанта депутата ради;

36) заслуховування інформації прокурорів та керівників органів внутрішніх справ про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території

37) встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги, які надаються підприємствами, що перебувають у спільній власності територіальних громад, представництво інтересів яких здійснює відповідна районна чи

обласна рада, а також суб'єктами господарювання, що здійснюють управління (експлуатацію) цілісними майновими комплексами таких підприємств.

Районні і обласні ради можуть розглядати і вирішувати на пленарних засіданнях й інші питання, віднесені до їх відання цим та іншими законами.

Крім питань, зазначених у частині першій цієї статті, виключно на пленарних засіданнях обласних рад вирішуються такі питання:

1) затвердження відповідно до законодавства правил благоустрою населених пунктів області;

2) прийняття у межах, що визначаються законами, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, які передбачають за їх порушення адміністративну відповідальність;

3) прийняття рішень про віднесення лісів до категорії захисності, а також про поділ лісів за розрядами такс у випадках і порядку, передбачених законом.

3. Делегирование полномочий районных и областных советом местным государственным администрациям.

1. Районні, обласні ради делегують відповідним місцевим державним адміністраціям такі повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно районів і областей, цільових програм з інших питань, а в місцях компактного проживання національних меншин - також програм їх національно-культурного розвитку, проектів рішень, інших матеріалів з питань, передбачених цією статтею; забезпечення виконання рішень ради;

2) підготовка пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно областей та загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку України;

3) забезпечення збалансованого економічного і соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

4) підготовка і подання до відповідних органів виконавчої влади фінансових показників і пропозицій до проекту Державного бюджету України;

5) сприяння інвестиційній діяльності на території району, області;

6) об'єднання на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, і населення, а також бюджетних коштів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури, шляхів місцевого значення та на заходи щодо охорони праці та охорони навколишнього природного середовища;

7) залучення в порядку, встановленому законом, підприємств, установ та організацій, які не належать до комунальної власності, до участі в обслуговуванні населення відповідної території, координація цієї роботи;

8) затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту незалежно від форм власності, узгодження цих питань стосовно транзитного пасажирського транспорту;

9) підготовка питань про визначення у встановленому законом порядку території, вибір, вилучення (викуп) і надання землі для містобудівних потреб, визначених містобудівною документацією;

10) організація охорони, реставрації, використання пам'яток історії та культури, архітектури і містобудування, палацово-паркових, паркових та садибних комплексів, природних заповідників місцевого значення;

11) підготовка висновків щодо проектів місцевих містобудівних програм відповідних адміністративно-територіальних одиниць, що затверджуються сільськими, селищними, міськими радами;

12) видача замовникам відповідно до законодавства містобудівних умов і обмежень забудови земельних ділянок за межами населених пунктів;

13) забезпечення відповідно до законодавства розвитку науки, усіх видів освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, туризму; сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел, роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, сім'ї та молоді;

14) підготовка і подання на затвердження ради пропозицій щодо організації територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом;

15) вжиття необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення;

16) координація на відповідній території діяльності місцевих землевпорядних органів;

17) здійснення контролю за використанням коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, пов'язаних із вилученням (викупом) земельних ділянок;

18) забезпечення виконання заходів з відстеження результативності регуляторних актів, прийнятих районними, обласними радами.

Крім повноважень, зазначених у частині першій цієї статті, обласні ради делегують обласним державним адміністраціям такі повноваження:

1) визначення відповідно до закону розміру відрахувань підприємствами, установами та організаціями, що надходять на розвиток шляхів загального користування в області;

2) погодження у випадках, передбачених законом, з відповідними сільськими, селищними, міськими радами питань щодо розподілу коштів за використання природних ресурсів, які надходять до фондів охорони навколишнього природного середовища;

3) підготовка проектів рішень про віднесення лісів до категорії захисності, а також про поділ лісів за розрядами такс у випадках і порядку, передбачених законом;

4) прийняття у встановленому законом порядку рішень про заборону використання окремих природних ресурсів загального користування;

5) визначення відповідно до законодавства режиму використання територій рекреаційних зон;

6) затвердження для підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, лімітів викидів і скидів забруднюючих речовин у довкілля та лімітів розміщення відходів у випадках, передбачених законом.

Тема 8. Порядок формування, організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Порядок формування рад

2. Сесія ради

3. Комиссии советов

4. Депутат ради

5. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті ради

6. Голова районної, обласної, районної у місті ради

7. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Порядок формування рад

1. Сільська, селищна, міська, районна в місті (у разі її створення), районна, обласна рада складається з депутатів, які обираються жителями відповідного села, селища, міста, району в місті, району, області на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

2. Порядок організації і проведення виборів депутатів визначається законом.

3. Загальний склад ради визначається радою відповідно до закону про вибори.

4. Рада вважається повноважною за умови обрання не менш як двох третин депутатів від загального складу ради.

5. У разі якщо до ради обрано менше двох третин її складу, до обрання необхідної кількості депутатів продовжує здійснювати повноваження рада попереднього скликання.

6. У разі дострокового припинення повноважень деяких депутатів, внаслідок чого до складу ради входить менш як дві третини депутатів, до обрання необхідної кількості депутатів така рада вважається повноважною за наявності більше половини депутатів від загального складу ради.

7. Строк повноважень місцевої ради, обраної на чергових місцевих виборах, визначається Конституцією України

8. Повноваження місцевої ради, обраної на позачергових, повторних або перших виборах, закінчуються в день відкриття першої сесії відповідної ради, обраної на наступних (чергових або позачергових) виборах.

2. Сесія ради

Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення), районна, обласна рада проводить свою роботу сесійно.

Сесія складається з пленарних засідань ради, а також засідань постійних комісій ради

Перша сесія новообраної сільської, селищної, міської ради скликається відповідною територіальною виборчою комісією не пізніше як через два тижні після реєстрації новообраних депутатів ради в кількості, яка забезпечує повноважність складу ради відповідно до статті 45 цього Закону. Перше пленарне засідання першої сесії відкриває голова зазначеної територіальної виборчої комісії, який інформує раду про підсумки виборів депутатів, а також про підсумки виборів відповідно сільського, селищного, міського голови. З моменту визнання повноважень депутатів ради нового скликання та новообраного сільського, селищного, міського голови відповідно до статті 42 цього Закону головує на пленарних засіданнях ради першої сесії новообраний голова.

У разі якщо на час проведення першої сесії відповідний сільський, селищний, міський голова не обраний, про що на сесії ради інформує голова територіальної виборчої комісії, рада обирає тимчасову президію з числа депутатів ради в кількості трьох - п'яти осіб. Члени тимчасової президії по черговою головує на пленарних засіданнях ради до обрання секретаря ради. З часу обрання секретаря ради він головує на пленарних засіданнях ради.

Першу сесію новообраної районної у місті, районної, обласної ради скликає відповідна територіальна виборча комісія не пізніше як через два тижні після реєстрації новообраних депутатів ради у кількості, яка забезпечує повноважність складу ради відповідно до статті 45 цього Закону. Перше пленарне засідання першої сесії відкриває голова зазначеної територіальної виборчої комісії, який інформує раду про підсумки виборів депутатів. З моменту визнання повноважень депутатів ради нового скликання рада обирає тимчасову президію з числа депутатів ради в кількості не більше п'яти осіб - представників партій (блоків), які набрали найбільшу кількість голосів на виборах. Члени тимчасової президії по черговою головує на пленарних засіданнях ради до обрання голови ради. З часу обрання голови ради він веде

пленарні засідання ради відповідно до вимог цього Закону та регламенту ради.

Наступні сесії ради скликаються: сільської, селищної, міської - відповідно сільським, селищним, міським головою; районної у місті, районної, обласної - головою відповідної ради.

Сесія ради скликається в міру необхідності, але не менше одного разу на квартал, а з питань відведення земельних ділянок - не рідше ніж один раз на місяць.

У разі немотивованої відмови сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті, районної, обласної ради або неможливості його скликати сесію ради сесія скликається: сільської, селищної, міської ради - секретарем сільської, селищної, міської ради; районної у місті, районної, обласної ради - відповідно заступником голови районної у місті, районної ради чи першим заступником, заступником голови обласної ради.

У цих випадках сесія скликається:

1) якщо сесія не скликається сільським, селищним, міським головою (головою районної у місті, районної, обласної ради) у строки, передбачені цим Законом;

2) якщо сільський, селищний, міський голова (голова районної у місті, районної, обласної ради) без поважних причин не скликав сесію у двотижневий строк після настання умов, передбачених частиною сьомою цієї статті.

Сесія сільської, селищної, міської, районної у місті ради повинна бути також скликана за пропозицією не менш як однієї третини депутатів від загального складу відповідної ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради, а сесія районної, обласної ради - також за пропозицією не менш як однієї третини депутатів від загального складу відповідної ради або голови відповідної місцевої державної адміністрації.

У разі якщо посадові особи, зазначені у частинах четвертій та шостій цієї статті, у двотижневий строк не скликають сесію на вимогу суб'єктів, зазначених у частині сьомій цієї статті, або у разі якщо такі посади є вакантними сесія може бути скликана депутатами відповідної ради, які становлять не менш як одну третину складу ради, або постійною комісією ради.

Рішення про скликання сесії ради відповідно до частин четвертої, шостої та восьмої цієї статті доводиться до відома депутатів і населення не пізніше як за 10 днів до сесії, а у виняткових випадках - не пізніше як за день до сесії із зазначенням часу скликання, місця проведення та питань, які передбачається внести на розгляд ради.

Сесію сільської, селищної, міської ради відкриває і веде відповідно сільський, селищний, міський голова, а у випадках, передбачених частиною шостою цієї статті, - секретар ради; сесію районної у місті, районної, обласної ради - голова ради або відповідно заступник голови районної у місті, районної ради чи перший заступник, заступник голови обласної ради.

У випадку, передбаченому частиною восьмою цієї статті, сесію відкриває за дорученням групи депутатів, з ініціативи якої скликана сесія, один з депутатів, що входить до її складу, а веде за рішенням ради - один з депутатів цієї ради.

Сесія ради є повноважною, якщо в її пленарному засіданні бере участь більше половини депутатів від загального складу ради.

Пропозиції щодо питань на розгляд ради можуть вноситися сільським, селищним, міським головою, постійними комісіями, депутатами, виконавчим комітетом ради, головою місцевої державної адміністрації, головою районної, обласної ради, загальними зборами громадян. Пропозиції щодо прийняття рішень, які відповідно до закону є регуляторними актами, вносяться з урахуванням вимог Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"

Не пізніше як на другій сесії затверджується регламент роботи відповідної ради, а також положення про постійні комісії ради.

Порядок проведення першої сесії ради, порядок обрання голови та заступника (заступників) голови районної у місті, районної, обласної ради, секретаря сільської, селищної, міської ради, скликання чергової та позачергової сесії ради, призначення пленарних засідань ради, підготовки і розгляду питань на пленарних засіданнях, прийняття рішень ради про затвердження порядку денного сесії та з інших процедурних питань, а також порядок роботи сесії визначаються регламентом ради з урахуванням вимог Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності". До прийняття регламенту ради чергового скликання застосовується регламент ради, що діяв у попередньому скликанні.

Протоколи сесій сільської, селищної, міської ради, прийняті нею рішення підписуються особисто сільським, селищним, міським головою, районної у місті, районної, обласної ради - головою відповідної ради, у разі їх відсутності - відповідно секретарем сільської, селищної, міської ради, відповідно заступником голови районної у місті, районної ради чи першим заступником, заступником голови обласної ради, а у випадку, передбаченому частинами сьомою та восьмою цієї статті, - депутатом ради, який за дорученням депутатів головував на її засіданні.

Сесії ради проводяться гласно. У разі необхідності рада може прийняти рішення про проведення закритого пленарного засідання.

3. Комиссии советов

Постійні комісії ради є органами ради, що обираються з числа її депутатів, для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням рішень ради, її виконавчого комітету.

Постійні комісії обираються радою на строк її повноважень у складі голови і членів комісії. Всі інші питання структури комісії вирішуються відповідною комісією.

До складу постійних комісій не можуть бути обрані сільський,

селищний, міський голова, секретар сільської, селищної, міської ради, голова районної у місті (у разі її створення), районної, обласної ради, їх заступники. Постійні комісії за дорученням ради або за власною ініціативою попередньо розглядають проекти програм соціально-економічного і культурного розвитку, місцевого бюджету, звіти про виконання програм і бюджету, вивчають і готують питання про стан та розвиток відповідних галузей господарського і соціально-культурного будівництва, інші питання, які вносяться на розгляд ради, розробляють проекти рішень ради та готують висновки з цих питань, виступають на сесіях ради з доповідями і співдоповідями.

Постійні комісії попередньо розглядають кандидатури осіб, які пропонуються для обрання, затвердження, призначення або погодження відповідною радою, готують висновки з цих питань.

Постійні комісії за дорученням ради, голови, відповідно заступника голови районної у місті, районної ради чи першого заступника, заступника голови обласної ради, секретаря сільської, селищної, міської ради або за власною ініціативою вивчають діяльність підзвітних і підконтрольних раді та виконавчому комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради органів, а також з питань, віднесених до відання ради, місцевих державних адміністрацій, підприємств, установ та організацій, їх філіалів і відділень незалежно від форм власності та їх посадових осіб, подають за результатами перевірки рекомендації на розгляд їх керівників, а в необхідних випадках - на розгляд ради або виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради; здійснюють контроль за виконанням рішень ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради.

Постійні комісії у питаннях, які належать до їх відання, та в порядку, визначеному законом, мають право отримувати від керівників органів, підприємств, установ, організацій та їх філіалів і відділень необхідні матеріали і документи.

Організація роботи постійної комісії ради покладається на голову комісії. Голова комісії скликає і веде засідання комісії, дає доручення членам комісії, представляє комісію у відносинах з іншими органами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями, а також громадянами, організує роботу по реалізації висновків і рекомендацій комісії. У разі відсутності голови комісії або неможливості ним виконувати свої повноваження з інших причин його функції здійснює заступник голови комісії або секретар комісії.

Засідання постійної комісії скликається в міру необхідності і є правомочним, якщо в ньому бере участь не менш як половина від загального складу комісії.

За результатами вивчення і розгляду питань постійні комісії готують висновки і рекомендації. Висновки і рекомендації постійної комісії приймаються більшістю голосів від загального складу комісії і підписуються головою комісії, а в разі його відсутності - заступником голови або

секретарем комісії. Протоколи засідань комісії підписуються головою і секретарем комісії.

Рекомендації постійних комісій підлягають обов'язковому розгляду органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами, яким вони адресовані. Про результати розгляду і вжиті заходи повинно бути повідомлено комісіям у встановлений ними строк.

Постійна комісія для вивчення питань, розробки проектів рішень ради може створювати підготовчі комісії і робочі групи з залученням представників громадськості, вчених і спеціалістів. Питання, які належать до відання кількох постійних комісій, можуть за ініціативою комісій, а також за дорученням ради, її голови, відповідно заступника голови районної у місті, районної ради чи першого заступника, заступника голови обласної ради, секретаря сільської, селищної, міської ради розглядатися постійними комісіями спільно. Висновки і рекомендації, прийняті постійними комісіями на їх спільних засіданнях, підписуються головами відповідних постійних комісій.

Депутати працюють у постійних комісіях на громадських засадах. За рішенням обласних рад голови постійних комісій з питань бюджету можуть працювати в раді на постійній основі.

Постійні комісії є підзвітними раді та відповідальними перед нею.

Перелік, функціональна спрямованість і порядок організації роботи постійних комісій визначаються регламентом відповідної ради та Положенням про постійні комісії, що затверджується радою з урахуванням вимог Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" щодо реалізації повноважень ради у здійсненні державної регуляторної політики постійними комісіями відповідної ради.

Тимчасові контрольні комісії ради є органами ради, які обираються з числа її депутатів для здійснення контролю з конкретно визначених радою питань, що належать до повноважень місцевого самоврядування. Контрольні комісії подають звіти і пропозиції на розгляд ради.

Рішення про створення тимчасової контрольної комісії ради, її назву та завдання, персональний склад комісії та її голову вважається прийнятим, якщо за це проголосувало не менше однієї третини депутатів від загального складу ради.

Засідання тимчасових контрольних комісій ради проводяться, як правило, закриті. Депутати, які входять до складу тимчасової контрольної комісії, та залучені комісією для участі в її роботі спеціалісти, експерти, інші особи не повинні розголошувати інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з її роботою.

Повноваження тимчасової контрольної комісії ради припиняються з моменту прийняття радою остаточного рішення щодо результатів роботи цієї комісії, а також у разі припинення повноважень ради, яка створила цю комісію.

4. Депутат ради

Повноваження депутата ради починаються з моменту офіційного оголошення відповідною територіальною виборчою комісією на сесії ради рішення про підсумки виборів та визнання повноважень депутатів і закінчуються в день першої сесії ради нового скликання. Повноваження депутата можуть бути припинені достроково у випадках, передбачених законом.

Депутат представляє інтереси всієї територіальної громади, має всю повноту прав, що забезпечують його активну участь у діяльності ради та утворюваних нею органів, несе обов'язки перед виборцями, радою та її органами, виконує їх доручення. Депутат, крім секретаря ради, повинен входити до складу однієї з постійних комісій ради.

На час сесій, засідань постійних комісій рад, а також для здійснення депутатських повноважень в інших, передбачених законом випадках, депутат звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням йому середнього заробітку за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з депутатською діяльністю, за рахунок відповідного місцевого бюджету.

Депутат зобов'язаний брати участь у роботі сесій ради, засідань постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано.

У разі пропуску депутатом протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин рішень і доручень ради та її органів відповідна рада може звернутися до виборців з пропозицією про відкликання такого депутата у встановленому законом порядку.

Депутат має право ухвального голосу з усіх питань, які розглядаються на сесіях ради, а також на засіданнях постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано.

Депутат має право звернутися із запитом до керівників ради та її органів, сільського, селищного, міського голови, керівників органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих або зареєстрованих на відповідній території, а депутат міської (міста обласного значення), районної, обласної ради - також до голови місцевої державної адміністрації з питань, віднесених до відання ради.

Орган або посадова особа, до яких звернено запит, зобов'язані дати усну чи письмову відповідь на запит на сесії ради у строки і в порядку, встановлені радою відповідно до закону. За результатами розгляду запиту рада приймає рішення.

Пропозиції і зауваження, висловлені депутатами на сесії ради, або передані в письмовій формі головному на сесії, розглядаються радою чи за її дорученням постійними комісіями ради або надсилаються на розгляд підзвітним і підконтрольним їй органам та посадовим особам, які зобов'язані розглянути ці пропозиції і зауваження у строки, встановлені радою, і прожиті заходи повідомити депутатів та раді.

Депутат має право знайомитися з будь-якими офіційними документами, які зберігаються у відповідних органах місцевого самоврядування, та робити виписки, копіювання цих документів.

Повноваження депутатів, порядок організації і гарантії депутатської діяльності визначаються Конституцією України, цим Законом, законом про статус депутата, іншими законами.

5. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті ради

Виконавчим органом сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради є виконавчий комітет ради, який утворюється відповідною радою на строк її повноважень. Після закінчення повноважень ради, сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради її виконавчий комітет здійснює свої повноваження до сформування нового складу виконавчого комітету.

Кількісний склад виконавчого комітету визначається відповідною радою. Персональний склад виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради затверджується радою за пропозицією сільського, селищного, міського голови, районної у місті ради - за пропозицією голови відповідної ради.

Виконавчий комітет ради утворюється у складі відповідно сільського, селищного, міського голови, районної у місті ради - голови відповідної ради, заступника (заступників) сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради, керуючого справами (секретаря) виконавчого комітету, а також керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, інших осіб. Міська рада утворює у складі виконавчого комітету ради орган з питань містобудування та архітектури.

До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради входить також за посадою секретар відповідної ради.

Очолює виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради відповідно сільський, селищний, міський голова, районної у місті ради - голова відповідної ради. У виконавчому комітеті сільської ради функції секретаря виконавчого комітету за рішенням ради може здійснювати секретар відповідної ради.

Особи, які входять до складу виконавчого комітету, крім тих, хто працює у виконавчих органах ради на постійній основі, на час засідань виконавчого комітету, а також для здійснення повноважень в інших випадках звільняються від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням їм середнього заробітку за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з виконанням обов'язків члена виконавчого комітету, за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

На осіб, які входять до складу виконавчого комітету ради і працюють у ньому на постійній основі, поширюються вимоги щодо обмеження сумісності їх діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлені цим Законом для сільського, селищного, міського голови.

Виконавчий комітет ради є підзвітним і підконтрольним раді, що його утворила, а з питань здійснення ним повноважень органів виконавчої влади - також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади.

До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради не можуть входити депутати відповідної ради, крім секретаря ради.

Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради може розглядати і вирішувати питання, віднесені цим Законом до відання виконавчих органів ради

Виконавчий комітет ради:

1) попередньо розглядає проекти місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, місцевого бюджету, проекти рішень з інших питань, що вносяться на розгляд відповідної ради;

2) координує діяльність відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідної територіальної громади, заслуховує звіти про роботу їх керівників;

3) має право змінювати або скасовувати акти підпорядкованих йому відділів, управлінь, інших виконавчих органів ради, а також їх посадових осіб.

Сільська, селищна, міська рада може прийняти рішення про розмежування повноважень між її виконавчим комітетом, відділами, управліннями, іншими виконавчими органами ради та сільським, селищним, міським головою в межах повноважень, наданих цим Законом виконавчим органам сільських, селищних, міських рад.

Основною формою роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради є його засідання. Засідання виконавчого комітету скликаються відповідно сільським, селищним, міським головою (головою районної у місті ради), а в разі його відсутності чи неможливості здійснення ним цієї функції - заступником сільського, селищного, міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради (районної у місті ради - заступником голови ради) в міру необхідності, але не рідше одного разу на місяць, і є правомочними, якщо в них бере участь більше половини від загального складу виконавчого комітету.

Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада у межах затверджених нею структури і штатів може створювати відділи, управління та інші виконавчі органи для здійснення повноважень, що належать до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Організаційні засади реалізації повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад щодо здійснення державної регуляторної політики визначаються Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"

Відділи, управління та інші виконавчі органи ради є підзвітними і підконтрольними раді, яка їх утворила, підпорядкованими її

виконавчому комітету, сільському, селищному, міському голові, голові районної у місті ради.

Керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради призначаються на посаду і звільняються з посади сільським, селищним, міським головою, головою районної у місті ради одноособово, а у випадках, передбачених законом, - за погодженням з відповідними органами виконавчої влади.

Положення про відділи, управління та інші виконавчі органи ради затверджуються відповідною радою.

6. Голова районної, обласної, районної у місті ради

Голова районної, обласної, районної у місті (у разі її створення) ради обирається відповідною радою шляхом таємного голосування з числа її депутатів на строк повноважень ради.

Голова ради здійснює свої повноваження до припинення ним повноважень депутата ради відповідного скликання, крім випадків, передбачених частинами четвертою та п'ятою цієї статті. Голова ради вважається звільненим з посади з дня припинення ним депутатських повноважень або повноважень голови.

Голова ради працює у раді на постійній основі, не може мати інший представницький мандат, суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, у тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої у позаробочий час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток.

У своїй діяльності голова ради є підзвітним раді та може бути звільнений з посади радою, якщо за його звільнення проголосувало не менш як дві третини депутатів від загального складу ради шляхом таємного голосування. Питання про звільнення голови ради може бути внесено на розгляд ради на вимогу не менш як третини депутатів від загального складу ради.

Звільнення особи з посади голови ради не має наслідком припинення нею повноважень депутата цієї ради.

Повноваження голови районної, обласної, районної у місті ради також вважаються достроково припиненими без припинення повноважень депутата ради в разі:

- 1) звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови ради;
- 2) порушення ним вимог щодо обмеження сумісності його діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлених законом.

Зазначені повноваження голови районної, обласної, районної у місті ради припиняються, а відповідна особа звільняється з посади голови ради з дня прийняття відповідною радою рішення, яким береться до відома зазначений факт.

Голова районної, обласної, районної у місті ради:

1) скликає сесії ради, повідомляє депутатам і доводить до відома населення інформацію про час і місце проведення сесії ради, питання, які передбачається внести на розгляд ради, веде засідання ради;

2) забезпечує підготовку сесій ради і питань, що вносяться на її розгляд, доведення рішень ради до виконавців, організує контроль за їх виконанням;

3) представляє раді кандидатури для обрання на посаду відповідно заступника голови районної, районної у місті ради чи першого заступника, заступника голови обласної ради; вносить на затвердження ради пропозиції щодо структури органів ради, її виконавчого апарату, витрат на їх утримання;

4) вносить раді пропозиції щодо утворення і обрання постійних комісій ради;

5) координує діяльність постійних комісій ради, дає їм доручення, сприяє організації виконання їх рекомендацій;

6) організує подання депутатам допомоги у здійсненні ними своїх повноважень;

7) організує відповідно до законодавства проведення референдумів та виборів до органів державної влади і місцевого самоврядування;

8) організує роботу президії (колегії) ради (у разі її створення);

9) призначає і звільняє керівників та інших працівників структурних підрозділів виконавчого апарату ради;

10) здійснює керівництво виконавчим апаратом ради;

11) є розпорядником коштів, передбачених на утримання ради та її виконавчого апарату;

12) підписує рішення ради, протоколи сесій ради;

13) забезпечує роботу по розгляду звернень громадян; веде особистий прийом громадян;

14) забезпечує гласність у роботі ради та її органів, обговорення громадянами проектів рішень ради, важливих питань місцевого значення, вивчення громадської думки, оприлюднює рішення ради;

15) представляє раду у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, трудовими колективами, адміністрацією підприємств, установ, організацій і громадянами, а також у зовнішніх відносинах відповідно до законодавства;

16) за рішенням ради звертається до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад у сфері їх спільних інтересів, а також повноваження районних, обласних рад та їх органів;

17) звітує перед радою про свою діяльність не менше одного разу на рік, у тому числі про здійснення державної регуляторної політики відповідно виконавчим апаратом районної, обласної ради, районної у місті ради, а на вимогу не менш як третини депутатів - у визначений радою термін; 18) вирішує інші питання, доручені йому радою

Голова районної, обласної, районної у місті ради в межах своїх повноважень видає розпорядження.

Районна, районна у місті рада обирає заступника голови ради. Обласна рада обирає першого заступника, заступника голови ради.

Заступник голови районної, районної у місті (у разі її створення) ради, перший заступник, заступник голови обласної ради обираються відповідною радою в межах строку її повноважень з числа депутатів цієї ради шляхом таємного голосування і здійснюють свої повноваження до припинення ними повноважень депутата ради відповідного скликання, крім випадків дострокового припинення їх повноважень у порядку, встановленому частинами третьою та четвертою цієї статті.

Повноваження заступника голови районної у місті, районної ради, першого заступника, заступника голови обласної ради можуть бути достроково припинені без припинення повноважень депутата відповідної ради за рішенням відповідної ради, що приймається шляхом таємного голосування. Питання про дострокове припинення їх повноважень може бути внесено на розгляд відповідної ради на вимогу не менш як третини депутатів від загального складу ради або голови ради.

Повноваження заступника голови районної у місті, районної ради, першого заступника, заступника голови обласної ради можуть також бути достроково припинені без припинення повноважень депутата відповідної ради в разі:

- 1) звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень заступника (першого заступника) голови ради;
- 2) порушення ним вимог щодо обмеження сумісності його діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлених законом.

Зазначені повноваження заступника (першого заступника) голови ради припиняються з дня прийняття відповідною радою рішення, яким береться до відома зазначений факт.

У випадках, передбачених частинами третьою та четвертою цієї статті, відповідна особа звільняється з посади заступника (першого заступника) голови ради з дня припинення її повноважень.

Заступник голови районної у місті, районної ради, перший заступник голови обласної ради здійснює повноваження голови відповідної ради за відсутності голови ради на підставі його розпорядження, а також у разі неможливості виконання головою ради своїх обов'язків з інших причин.

Заступник голови обласної ради здійснює повноваження першого заступника голови обласної ради, у тому числі передбачені частиною шостою цієї статті, за відсутності першого заступника голови обласної ради або неможливості виконання ним своїх обов'язків з інших причин.

Заступник голови районної у місті, районної ради, перший заступник, заступник голови обласної ради працюють у раді на постійній основі. На них поширюються вимоги щодо обмеження сумісності їх діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлені цим Законом для голови ради.

Районна, обласна рада може утворити президію (колегію) ради. Президія (колегія) ради є дорадчим органом ради, який попередньо готує узгоджені пропозиції і рекомендації з питань, що передбачається внести на

розгляд ради. Президія (колегія) ради може приймати рішення, які мають дорадчий характер.

До складу президії (колегії) ради входять голова ради, відповідно заступник голови районної, районної у місті ради чи перший заступник, заступник голови обласної ради, голови постійних комісій ради, уповноважені представники депутатських груп і фракцій.

Президія (колегія) ради діє на основі Положення про неї, що затверджується радою.

Виконавчий апарат районної, обласної ради забезпечує здійснення радою повноважень, наданих їй Конституцією України, цим та іншими законами.

Виконавчий апарат ради здійснює організаційне, правове, інформаційне, аналітичне, матеріально-технічне забезпечення діяльності ради, її органів, депутатів, сприяє здійсненню відповідною радою взаємодії і зв'язків з територіальними громадами, місцевими органами виконавчої влади, органами та посадовими особами місцевого самоврядування. Виконавчий апарат ради забезпечує виконання заходів з відстеження результативності регуляторних актів, прийнятих відповідною радою, якщо рішенням цієї ради повноваження щодо забезпечення виконання заходів з відстеження результативності цих регуляторних актів не делеговано відповідним місцевим державним адміністраціям.

Виконавчий апарат ради утворюється відповідною радою. Його структура, чисельність, визначена відповідно до типових штатів, затверджених Кабінетом Міністрів України, та витрати на утримання встановлюються радою за поданням її голови.

Виконавчий апарат ради за посадою очолює голова відповідної ради.

7. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Рада в межах своїх повноважень приймає нормативні та інші акти у формі рішень.

Рішення ради приймається на її пленарному засіданні після обговорення більшістю депутатів від загального складу ради, крім випадків, передбачених цим Законом. При встановленні результатів голосування до загального складу сільської, селищної, міської ради включається сільський, селищний, міський голова, якщо він бере участь у пленарному засіданні ради, і враховується його голос.

Рішення ради приймається відкритим (у тому числі поіменним) або таємним голосуванням.

Рішення сільської, селищної, міської ради у п'ятиденний строк з моменту його прийняття може бути зупинено сільським, селищним, міським головою і внесено на повторний розгляд відповідної ради із обґрунтуванням зауважень. Рада зобов'язана у двотижневий строк повторно розглянути рішення. Якщо рада відхилила зауваження сільського, селищного,

міського голови і підтвердила попереднє рішення двома третинами депутатів від загального складу ради, воно набирає чинності.

Рішення ради нормативно-правового характеру набирають чинності з дня їх офіційного оприлюднення, якщо радою не встановлено більш пізній строк введення цих рішень у дію.

Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради в межах своїх повноважень приймає рішення. Рішення виконавчого комітету приймаються на його засіданні більшістю голосів від загального складу виконавчого комітету і підписуються сільським, селищним, міським головою, головою районної у місті ради.

У разі незгоди сільського, селищного, міського голови (голови районної у місті ради) з рішенням виконавчого комітету ради він може зупинити дію цього рішення своїм розпорядженням та внести це питання на розгляд відповідної ради.

Сільський, селищний, міський голова, голова районної у місті, районної, обласної ради в межах своїх повноважень видає розпорядження.

Рішення виконавчого комітету ради з питань, віднесених до власної компетенції виконавчих органів ради, можуть бути скасовані відповідною радою.

Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування з мотивів їхньої невідповідності Конституції або законам України визнаються незаконними в судовому порядку.

Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування доводяться до відома населення. На вимогу громадян їм може бути видана копія відповідних актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, приймаються та оприлюднюються у порядку, встановленому Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"

Тема 9. Матеріальна і фінансова основа місцевого самоврядування

1. Право комунальної власності
2. Місцеві бюджети

1. Право комунальної власності

Територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки,

соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження. Спадщина, визнана судом від умерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини.

Підставою для набуття права комунальної власності є передача майна територіальним громадам безоплатно державою, іншими суб'єктами права власності, а також майнових прав, створення, придбання майна органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом.

Територіальні громади сіл, селищ, міст, районів у містах безпосередньо або через органи місцевого самоврядування можуть об'єднувати на договірних засадах на праві спільної власності об'єкти права комунальної власності, а також кошти місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій і створювати для цього відповідні органи і служби.

Районні та обласні ради від імені територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюють управління об'єктами їхньої спільної власності, що задовольняють спільні потреби територіальних громад

Органи місцевого самоврядування від імені та в інтересах територіальних громад відповідно до закону здійснюють правомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності, в тому числі виконують усі майнові операції, можуть передавати об'єкти права комунальної власності у постійне або тимчасове користування юридичним та фізичним особам, здавати їх в оренду, продавати і купувати, використовувати як заставу, вирішувати питання їхнього відчуження, визначати в угодах та договорах умови використання та фінансування об'єктів, що приватизуються та передаються у користування і оренду.

Доцільність, порядок та умови відчуження об'єктів права комунальної власності визначаються відповідною радою. Доходи від відчуження об'єктів права комунальної власності зараховуються до відповідних місцевих бюджетів і спрямовуються на фінансування заходів, передбачених бюджетами розвитку.

Майнові операції, які здійснюються органами місцевого самоврядування з об'єктами права комунальної власності, не повинні ослаблювати економічних основ місцевого самоврядування, зменшувати обсяг та погіршувати умови надання послуг населенню.

Право комунальної власності територіальної громади захищається законом на рівних умовах з правами власності інших суб'єктів. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені у територіальних громад і передані іншим суб'єктам права власності без згоди безпосередньо територіальної громади або відповідного рішення ради чи уповноваженого нею органу, за винятком випадків, передбачених законом.

Сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради мають право:

- 1) вносити пропозиції про передачу або продаж у комунальну власність відповідних територіальних громад підприємств, установ та організацій, їх структурних підрозділів та інших об'єктів, що належать до державної та інших форм власності, якщо вони мають важливе значення для забезпечення комунально-побутових і соціально-культурних потреб територіальних громад;
- 2) на переважне придбання в комунальну власність приміщень, споруд, інших об'єктів, розташованих на відповідній території, якщо вони можуть бути використані для забезпечення комунально-побутових та соціально-культурних потреб територіальних громад;
- 3) мати об'єкти комунальної власності за межами відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

2. Місцеві бюджети

Органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з Бюджетним кодексом України

Районні та обласні ради затверджують районні та обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних та культурних програм, контролюють їх виконання.

Складання і виконання районних і обласних бюджетів здійснюють відповідні державні адміністрації згідно з Бюджетним кодексом України

Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону.

Втручання державних органів у процес складання, затвердження і виконання місцевих бюджетів не допускається, за винятком випадків, передбачених цим та іншими законами.

Держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком. Вона гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. У випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету, держава вилучає із місцевого бюджету до

державного бюджету частину надлишку в порядку, встановленому Бюджетним кодексом України

Мінімальні розміри місцевих бюджетів визначаються на основі фінансових нормативів бюджетної забезпеченості з урахуванням економічного, соціального, природного та екологічного стану відповідних територій виходячи з рівня мінімальних соціальних потреб, встановленого законом.

Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

Доходи місцевих бюджетів районних у містах рад (у разі їх створення) формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються відповідними міськими радами.

Склад доходів місцевих бюджетів визначається Бюджетним кодексом України та законом про Державний бюджет України.

Доходи місцевого бюджету зараховуються до загального або спеціального фонду місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України.

У складі надходжень спеціального фонду місцевого бюджету виділяються надходження бюджету розвитку, які формуються відповідно до вимог Бюджетного кодексу України

Кошти державного бюджету, що передаються у вигляді дотацій та субвенцій, затверджуються у законі про Державний бюджет України для кожного відповідного місцевого бюджету згідно з Бюджетним кодексом України

Кошти, передані державою у вигляді дотацій та субвенцій, можуть розподілятися Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, міськими (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення), районними радами між відповідними місцевими бюджетами та використовуватися для фінансування спільних проєктів відповідних територіальних громад.

Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їх розмір і цільове спрямування визначаються відповідними рішеннями про місцевий бюджет; видатки, пов'язані із здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення спільних інтересів територіальних громад, - відповідними рішеннями про районний та обласний бюджети.

Сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради та їх виконавчі органи самостійно розпоряджаються коштами відповідних місцевих бюджетів, визначають напрями їх використання.

Районні, обласні бюджети виконують місцеві державні адміністрації в цілях і обсягах, що затверджуються відповідними радами.

Видатки місцевого бюджету формуються відповідно до розмежування видатків між бюджетами, визначеного Бюджетним кодексом України, для виконання повноважень органів місцевого самоврядування.

Видатки місцевого бюджету здійснюються із загального та спеціального фондів місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України.

У складі витрат спеціального фонду місцевого бюджету виділяються витрати бюджету розвитку.

Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаної із здійсненням інвестиційної діяльності, здійснення інших заходів, пов'язаних з розширенням відтворенням, а також на погашення місцевого боргу.

Місцеві бюджети мають бути достатніми для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб.

Повноваження на здійснення витрат місцевого бюджету мають відповідати обсягу надходжень місцевого бюджету.

У разі коли вичерпано можливості збалансування місцевих бюджетів і при цьому не забезпечується покриття видатків, необхідних для здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб, держава забезпечує збалансування місцевих бюджетів шляхом передачі необхідних коштів до відповідних місцевих бюджетів у вигляді дотацій та субвенцій відповідно до закону.

Держава фінансово забезпечує здійснення органами місцевого самоврядування наданих законом повноважень органів виконавчої влади у повному обсязі за рахунок закріплення за відповідними місцевими бюджетами джерел доходів бюджету, надання трансфертів з державного бюджету, а також передання органам місцевого самоврядування відповідних об'єктів державної власності.

Рішення органів державної влади, які призводять до додаткових видатків органів місцевого самоврядування, обов'язково супроводжуються передачею їм необхідних фінансових ресурсів. Вказані рішення виконуються органами місцевого самоврядування в межах переданих їм фінансових ресурсів. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади і попередньо не забезпечені відповідними фінансовими ресурсами, компенсуються державою.

Органи місцевого самоврядування можуть утворювати цільові фонди, які є складовою спеціального фонду відповідного місцевого бюджету.

Порядок формування та використання цільових фондів визначається положенням про ці фонди, що затверджується відповідною місцевою радою.

Органи місцевого самоврядування відповідно до Податкового кодексу України встановлюють місцеві податки і збори. Місцеві податки і збори зараховуються до відповідних місцевих бюджетів у порядку, встановленому Бюджетним кодексом України з урахуванням особливостей, визначених Податковим кодексом України.

Рада або за її рішенням інші органи місцевого самоврядування можуть здійснювати місцеві запозичення та отримувати позики місцевим бюджетам відповідно до вимог, встановлених Бюджетним кодексом України

Органи місцевого самоврядування можуть створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, здійснювати розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на депозитах з дотриманням вимог, встановлених Бюджетним кодексом України та іншими законами України.

Тема 10. Гарантії місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

1. Гарантії місцевого самоврядування.
2. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

1. Гарантії місцевого самоврядування.

Територіальні громади, органи та посадові особи місцевого самоврядування самостійно реалізують надані їм повноваження.

Органи виконавчої влади, їх посадові особи не мають права втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією України, цим та іншими законами до повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, крім випадків виконання делегованих їм радами повноважень, та в інших випадках, передбачених законом.

У разі розгляду місцевою державною адміністрацією питань, які зачіпають інтереси місцевого самоврядування, вона повинна повідомити про це відповідні органи та посадових осіб місцевого самоврядування.

Органи та посадові особи місцевого самоврядування мають право звертатися до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

2. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Місцеві державні адміністрації є підзвітними відповідним районним, обласним радам у виконанні програм соціально-економічного і культурного розвитку, районних, обласних бюджетів, підзвітними і підконтрольними у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними, обласними радами, а також у виконанні рішень рад з цих питань.

Районна, обласна рада може шляхом таємного голосування висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Президент України приймає рішення і дає відповідній раді обґрунтовану відповідь.

Якщо недовіру голові районної, обласної державної адміністрації висловили не менш як дві третини депутатів від загального складу відповідної ради, Президент України приймає рішення про відставку голови місцевої державної адміністрації.

Акти ради, сільського, селищного, міського голови, голови районної в місті ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, прийняті в межах наданих їм повноважень, є обов'язковими для виконання всіма розташованими на відповідній території органами виконавчої влади, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями, посадовими особами, а також громадянами, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території.

На вимогу відповідних органів та посадових осіб місцевого самоврядування керівники розташованих або зареєстрованих на відповідній території підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності зобов'язані прибути на засідання цих органів для подання інформації з питань, віднесених до відання ради та її органів, відповіді на запити депутатів.

Місцеві органи виконавчої влади, підприємства, установи та організації, а також громадяни несуть встановлену законом відповідальність перед органами місцевого самоврядування за заподіяну місцевому самоврядуванню шкоду їх діями або бездіяльністю, а також у результаті невиконання рішень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, прийнятих у межах наданих їм повноважень.

Органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність за свою діяльність перед територіальною громадою, державою, юридичними і фізичними особами.

Підстави, види і порядок відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування визначаються Конституцією України, цим та іншими законами.

Органи та посадові особи місцевого самоврядування є підзвітними, підконтрольними і відповідальними перед територіальними громадами. Вони періодично, але не менш як два рази на рік, інформують населення про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, місцевого бюджету, з інших питань місцевого значення, звітують перед територіальними громадами про свою діяльність.

Територіальна громада у будь-який час може достроково припинити повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень.

Порядок і випадки дострокового припинення повноважень органів та

посадових осіб місцевого самоврядування територіальними громадами визначаються цим та іншими законами.

Органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність у разі порушення ними Конституції або законів України.

Органи та посадові особи місцевого самоврядування з питань здійснення ними делегованих повноважень органів виконавчої влади є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування - за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом.

Спори про поновлення порушених прав юридичних і фізичних осіб, що виникають в результаті рішень, дій чи бездіяльності органів або посадових осіб місцевого самоврядування, вирішуються в судовому порядку.

Повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради можуть бути достроково припинені у випадках:

- 1) якщо рада прийняла рішення з порушенням Конституції України, цього та інших законів, прав і свобод громадян, ігноруючи при цьому вимоги компетентних органів про приведення цих рішень у відповідність із законом;
- 2) якщо сесії ради не проводяться без поважних причин у строки, встановлені цим Законом, або рада не вирішує питань, віднесених до її відання.

Повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті ради за наявності підстав, передбачених частиною першою цієї статті, та в інших випадках можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму. Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень ради визначається законом про місцеві референдуми.

Питання про дострокове припинення повноважень сільської, селищної, міської, районної в місті ради за рішенням місцевого референдуму може бути порушене сільським, селищним, міським головою, а також не менш як однією десятою частиною громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу.

За наявності підстав, передбачених частиною першою цієї статті, рішення суду про визнання актів ради незаконними, висновків відповідного комітету Верховної Ради Верховна Рада України може призначити позачергові вибори сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради. Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради може порушуватись перед Верховною Радою України сільським, селищним, міським головою, головою обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації.

Порядок проведення позачергових виборів рад визначається законом про вибори.

Сільська, селищна, міська, районна в місті рада, щодо якої місцевим референдумом прийнято рішення про дострокове припинення повноважень, а також місцева рада, щодо якої Верховна Рада України прийняла рішення про призначення позачергових виборів, продовжує діяти до обрання нового складу відповідної ради.

Повноваження сільського, селищного, міського голови, вважаються достроково припиненими у разі:

- 1) його звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови;
- 2) припинення його громадянства;
- 3) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 4) порушення ним вимог щодо обмеження сумісності його діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлених цим Законом;
- 5) визнання його судом недієздатним, безвісно відсутнім або оголошення таким, що помер;
- 6) його смерті.

Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути також достроково припинені, якщо він порушує Конституцію або закони України, права і свободи громадян, не забезпечує здійснення наданих йому повноважень.

Повноваження сільського, селищного, міського голови за наявності підстав, передбачених частиною другою цієї статті, можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму або за рішенням відповідної ради, прийнятим шляхом таємного голосування не менш як двома третинами голосів депутатів від загального складу ради. Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови визначається законом про місцеві референдуми.

Рішення про проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови приймається сільською, селищною, міською радою як за власною ініціативою, так і на вимогу не менш як однієї десятої частини громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу.

За наявності рішень суду про визнання розпоряджень чи дій сільського, селищного, міського голови незаконними, висновків відповідного комітету Верховної Ради Верховна Рада України може призначити позачергові вибори сільського, селищного, міського голови. Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільського, селищного, міського голови може порушуватись перед Верховною Радою України відповідною сільською, селищною, міською радою, головою обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації.

Порядок проведення позачергових виборів сільського, селищного, міського голови визначається законом про вибори.

Повноваження сільського, селищного, міського голови припиняються достроково, а відповідна особа звільняється з посади:

- 1) з підстав, зазначених у частині першій цієї статті, - з дня прийняття відповідною радою рішення, яким береться до відома зазначений факт;
- 2) з підстав, зазначених у частині другій цієї статті, - з дня прийняття місцевим референдумом або відповідною радою рішення про дострокове припинення повноважень;
- 3) у випадку, передбаченому частиною п'ятою цієї статті, - з моменту вступу на цю посаду іншої особи, обраної на наступних виборах.

Повноваження органу самоорганізації населення припиняються достроково у разі:

- 1) невиконання рішень сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, її виконавчого комітету, загальних зборів громадян або невиконання своїх повноважень;
- 2) його саморозпуску.

Рішення про дострокове припинення повноважень органу самоорганізації населення приймається загальними зборами громадян, що утворили даний орган, або відповідною радою.

Тема 11. Фактори управління регіональним розвитком та управлінська стратегія

1. Фактори управління регіональним розвитком.
2. Управлінська стратегія і сценарії регіонального розвитку

1. Фактори управління регіональним розвитком.

Всебічна інтенсифікація виробництва вимагає приведення в дію всієї сукупності не тільки галузевих, а і територіальних факторів підвищення віддачі матеріальних, фінансових і трудових ресурсів суспільства.

Пріоритетні фактори регіонального розвитку визначаються такими чинниками:

- зростаючою обмеженістю природних і виробничих ресурсів;
- виникненням нових суспільних потреб і способів їхнього задоволення;
- соціальними обмеженнями негативних наслідків впливу науково - технічного прогресу на природу і суспільство.

Пріоритетність регіонального розвитку і використання ресурсів на його вирішальних напрямках - основний шлях інтенсифікації економіки регіону.

В умовах ринкових відносин необхідно більш глибоко враховувати територіальні фактори соціально-економічного розвитку регіону, їх можна поділити на три групи - джерела, умови, обмеження - і розглядати у зв'язку з будь-яким процесом чи результатом господарської діяльності.

Фактори джерел економічного зростання є основними. До них належать, насамперед, різні види трудової діяльності людей.

Фактори умов трудової діяльності є багатоаспектними. Це основні й оборотні фонди, організація виробництва, прискорення науково-технічного прогресу, структурні зрушення, стан природного середовища і т.п.

Фактори обмежень визначають поступове підвищення чи зниження економічного зростання виробництва.

Фактори соціально-економічного розвитку регіону завжди діють на визначений кінцевий результат чи конкретний процес. Немає факторів "взагалі". Вони завжди спрямовані на виконання часткових чи загальних задач соціально-економічного розвитку суспільства.

Усі фактори рішення соціально-економічних задач утворюють складну систему прямих і зворотних причинно-наслідкових зв'язків під дією виробничих відносин і економічних законів, що їх регулюють.

Територіальні фактори можна поділити на міжрайонні, міжгалузеві і внутрішні:

1. До міжрайонних факторів належать: спеціалізація міст і регіонів на виробництві продукції і наданні послуг для суспільного господарства; удосконалення міжрайонних транспортних потоків через усунення зустрічних і економічно невиправданих перевезень; розвиток міжрегіонального кооперування і т.п.
2. Міжгалузевими є фактори інтенсифікації, що формуються внаслідок поглиблення на визначеній території міжвідомчої спеціалізації, концентрації, централізації і кооперування виробництва.
3. Внутрішні фактори утворюють комплекс джерел, умов і обмежень у залежності від можливостей більш раціонального використання місцевих ресурсів: трудових ресурсів, корисних копалин, природного середовища і т.п.

У керуванні регіональним розвитком підсилюється значення якісних факторів, серед яких можна зазначити такі:

- 1) ощадливого використання матеріальних ресурсів, насамперед сировини, палива й енергії, за рахунок більш глибокої переробки вихідної сировини, широкого впровадження мало відхідних і безвідходних технологій;
- 2) науково-технічного прогресу, завдяки якому підсилюються інноваційні процеси, що охоплюють також асортимент продукції, технології її виготовлення, технічні засоби виробництва;
- 3) організації і керування господарством, що забезпечують ефективну взаємодію факторів виробництва.

Дія факторів першої групи є довгостроковою, оскільки науково-технічний прогрес сприяє постійному створенню нових джерел економії ресурсів. Фактори другої групи діють тільки при їх раціональному поєднанні і комплексному використанні. Суть керування ними складається в технічному переоснащенні виробництва, повному використанні ресурсного потенціалу регіону, створенні ефективної і гнучкої системи управління господарством, підвищенні якості продукції і послуг населенню. Третя група факторів створює передумови для тісної взаємодії усіх факторів.

Ефект від обліку факторів регіонального розвитку може виявитися лише в процесі територіального керування. Приведення їх у дію дає можливість краще використовувати регіональний природно-господарський потенціал, зокрема підвищити продуктивність роботи, фондівдачу, знизити капітало- і матеріалоємність виробництва, забезпечити раціональне природокористування й охорону природного середовища.

Усе більш більшого значення здобувають організаційні фактори регіональних виробничих відносин. Створення і розширення міжгалузевих форм господарювання і їхнє узгодження з галузевими, формування регіональних структур створення сукупного суспільного продукту в узгодженні з галузевими структурами, як і інші умови міжгалузевих взаємодій, стають обов'язковими факторами інтенсифікації регіонального розвитку економіки.

Кардинальні зміни в господарському механізмі сприяють повному використанню резервів інтенсифікації регіональної економіки, насамперед за рахунок структурних факторів. Реальне використання останніх в економіці можливе лише через підприємство, його виробничий колектив, де повною мірою розкриваються ініціатива, самостійність і підприємництво.

З поглибленням галузевого і територіального поділу праці зростає роль територіальних факторів інтенсифікації. Цьому сприяє зростаюча концентрація в містах і регіонах об'єктів виробничого і невиробничого призначення, збільшення потреб підприємств і організацій у загальному використанні інфраструктури, а також в об'єднанні сил і засобів для забезпечення належної охорони природного середовища.

Усе більш вагомими стають економічні фактори інтенсифікації регіонального розвитку. Науково-технічний прогрес сприяє залученню у суспільне виробництво нових ресурсів. Тому зростають потреби у посиленні економізації продуктивних сил, які потрібно пристосовувати до вимог ресурсозбереження й охорони природного середовища. Для цього в сфері матеріального виробництва створюється специфічна сфера діяльності, спрямована на відтворення й охорону природних ресурсів і навколишнього середовища. Природоохоронна діяльність вимагає значних витрат роботи і виробничих ресурсів. Основними напрямками підвищення ефективності використання природних ресурсів і їхньої охорони є: науково-технічний прогрес, удосконалення структури виробництва, перехід до ресурсо- і природозберігаючого типу економіки, удосконалення господарського механізму в сфері природокористування.

2. Управлінська стратегія і сценарії регіонального розвитку

Управлінська стратегія - це система концептуальних положень про найбільш ефективні напрями розвитку регіональних систем, рішення великих територіальних проблем і розміщення продуктивних сил країни.

Система концептуальних положень управлінської стратегії може бути спрямована на:

досягнення економічних і соціальних цілей розширеного відтворення в перспективі;

- комплексне використання природних умов і охорону навколишнього природного середовища;
- ефективний територіальний поділ праці і доцільну міжрайонну інтеграцію;
- розширене відтворення регіональних систем і формування для цього відповідних територіальних і міжгалузевих пропорцій;
- здійснення диференційованої регіональної соціально-економічної і науково-технічної політики; зближення матеріального і культурного рівнів життя населення в різних регіонах і зонах країни.

Управлінська стратегія орієнтує на найбільш ефективні напрями розвитку регіональних систем і рішення об'єктивних розбіжностей відтворення. Територіальний аспект розширеного відтворення відображається в двох взаємозалежних формах, кожна з яких має визначене значення для планового розвитку суспільного господарства. Перша форма виражає відносини між суспільним господарством і його регіональними системами, друга - пов'язана з забезпеченням комплексного розвитку територіально-адміністративних утворень.

До найважливіших характеристик управлінської стратегії належать такі:

- історичний підхід до її обробки їхньої реалізації;
- системність у визначенні перспектив розвитку і взаємодії елементів продуктивних сил і компонентів природного середовища;
- єдність і суперечливість відтвореного і проблемного аспектів управлінської стратегії;
- об'єднання централізованих і децентралізованих форм стратегії;
- об'єднання якісних характеристик генеральних напрямів з їх можливими кількісними параметрами;
- наявність об'єктивних розбіжностей у просторовому аспекті розширеного відтворення.

Соціально-економічні і науково-технічні напрями управлінської стратегії розвитку продуктивних сил є вихідними для рішення довгострокових задач комплексного територіального керування. Важливо, щоб стратегія чітко визначала місце регіонів країни в територіальному і міжнародному поділі праці і потенційні матеріально-речові, фінансові і трудові ресурси, на які може розраховувати кожен регіон у перспективі.

Для підвищення наукової обґрунтованості управлінської стратегії регіонального розвитку важливо проаналізувати ідеї, гіпотези і проблеми удосконалення територіальної організації суспільного господарства на різних етапах перед прогностичних досліджень. Управлінська стратегія регіонального розвитку може бути розрахована лише на визначений етап, оскільки з часом під впливом численних факторів загальнонаціонального і регіонального розвитку вона може значно змінитися. Однак, висуваючи нову стратегію, не можна механічно відкинути всі положення і принципи стратегії, що їй передувала.

Управлінська стратегія регіонального розвитку повинна будуватися з урахуванням закономірностей соціально-економічного розвитку регіональних систем і країни в цілому [13]. При її розробці варто враховувати фактори, що є важливими у визначенні залежності і при цьому важливо правильно визначити економічні і соціальні параметри розвитку суспільного господарства на території і більш надійний шлях міжрайонної взаємодії з огляду на використання всіх переваг територіального поділу праці.

Серед можливих шляхів реалізації управлінської стратегії важливим є сценарний підхід, тобто системний підхід у визначенні перспектив соціально-економічного розвитку регіонів. Однак варто враховувати, що він може бути ефективним при наявності суб'єкта керування регіональною економічною системою з реальними повноваженнями і зацікавленістю в реалізації регіональних інтересів. Якщо такого суб'єкта немає, сценарний підхід залишається лише методом аналізу ситуацій розвитку систем.

Порядок і методи реалізації сценарного підходу по суті є синтезом існуючих методів комплексного дослідження, прогнозування і розробки нових оригінальних підходів. Стрижень сценарного підходу - аналіз різних інтересів, що існують у процесі функціонування регіональної господарської системи, і її потенційних резервів.

Головними задачами аналізу при сценарному підході є виявлення проблем, що виникають у процесі розвитку господарської системи, і оцінка резервів інтенсифікації господарства, на підставі якої розробляються концепції розвитку регіону і сценарії його реалізації. Ця концепція є системою поглядів на проблеми, їхній взаємозв'язок, потенційні можливості і шляхи рішення, на зв'язок з іншими системами суспільного господарства. Усе це можна назвати систематизованими напрямками розвитку регіональної господарської системи. Сценарій розвитку регіональної господарської системи повинен містити кількісні і якісні характеристики і визначати можливі шляхи їхнього одержання.

Розробка сценаріїв може здійснюватися в напрямках від проблем, що зважаються, і від потенційних резервів розвитку (інтенсифікації) господарства регіону. Послідовність розробки сценарію у випадку, якщо вихідним пунктом є проблеми, може бути такою [13]:

1. Визначення пріоритетів у черговості і ступенях рішення проблем. Висування гіпотез про пріоритети дає можливість скласти скільки сценаріїв, що мають загальне ядро.
2. За результатами першого етапу зробити висновок про принципові можливості і ступінь залучення в оборот резервів інтенсифікації. Зв'язок ступеня рішення проблем і залучення резервів визначається єдністю і доцільністю самої регіональної господарської системи, для якої розробляють сценарії.
3. За результатами другого етапу будуються кількісні гіпотези про рівень використання резервів інтенсифікації;

4. За допомогою гіпотез про залучення резервів і їхніх кількісних оцінок будуються кількісні параметри (макропоказники), що характеризують господарську систему.

За результатами розрахунків четвертого етапу дається оцінка потреб у ресурсах для реалізації цього сценарію, здійснюється аналіз економічних балансів, розраховуються баланси зовнішньоекономічної діяльності і т.п.

Виходячи з потенційних резервів розвитку, при розробці сценарію розвитку господарства регіону будемо мати іншу послідовність дій:

- побудова сценаріїв спирається на аналіз резервів інтенсифікації господарства регіону, різні гіпотези щодо використання цих резервів;
- класифікація гіпотез щодо використання резервів інтенсифікації і їхнє ешелонування в часі ставить вимогу розробки і проведення визначеного комплексу заходів для залучення резервів;
- якісні параметри майбутнього стану системи і кількісна, оцінка залучених резервів дають можливість побудувати кількісні параметри (макропоказники) економічної системи.

При розробці сценаріїв, виходячи з проблем, головною задачею є визначення, якого стану досягне система при зосередженні уваги переважно на рішенні тієї чи іншої проблеми, а виходячи з потенційних резервів розвитку, визначити вплив на розвиток системи в цілому і при його орієнтації на використання тих чи інших потенційних резервів.

У цілому ці два підходи не є альтернативними, їх можна використовувати при розробці сценаріїв для однієї регіональної системи.

На закінчення етапу розробки варіантів реалізації концепції розвитку регіональної господарської системи здійснюють їхній порівняльний аналіз і вибір "стрижневого" сценарію. Це одна з відповідальних процедур у сценарному підході. З її допомогою можна знайти рішення, за яким були б найкраще збалансовані різні інтереси учасників регіонального відтворювального процесу.

При цьому варто враховувати якісне і кількісне вираження інтересів, їхні можливі розбіжності. У зв'язку з цим найбільш вдалим може бути векторний критерій, компоненти якого і є відображенням різних інтересів.

Основні елементи векторного критерію такі:

- 1) зміна ролі регіону в територіальному поділі праці за рахунок використання і переробки унікальних природних ресурсів. Цей елемент вектора (як і інші) може мати кілька кількісних параметрів, які характеризують зміну ролі регіону в територіальному поділі праці: частка продукції регіону в обсязі виробництва аналогічної продукції країни, місце її в експортних можливостях країни й ін.;

- 2) зміна ролі регіону в територіальному поділі праці за рахунок переробних виробництв;

- 3) зміна зовнішньоекономічного потенціалу регіону, підвищення експортних можливостей;

- 4) зміна екологічної ситуації в регіоні і його зонах;

5) зміна рівня життя населення регіону і його співвідношення з рівнем життя в інших регіонах країни;

6) зміна ефективності використання трудових ресурсів, мінеральної сировини і потенціалу господарства території;

7) рівень використання резервів інтенсифікації господарства території;

8) прискорення і темпи технічного прогресу в господарстві території;

9) зміна потенціалу майбутнього розвитку господарства регіону.

Завершальним етапом розробки сценарію комплексної схеми розвитку господарства території є формування політики регіонального розвитку, яка б спрямовувала всіх учасників відтворювального процесу на досягнення параметрів обраного сценарію. Процес формування такої політики можна розбити на взаємозалежні елементи:

- соціальна політика - сукупність дій, спрямованих на зміну умов роботи і життя людей (населення регіону);

- структурна політика - сукупність дій, метою яких є зміна структурних характеристик господарства регіону і його елементів;

- політика розміщення - дії з раціоналізації територіальної організації господарства регіону;

- інвестиційна політика - дії, спрямовані на забезпечення пріоритетних напрямів інвестицій.

Для їхньої реалізації можуть бути застосовані адміністративні, економічні і змішані методи. Перевага тих чи інших методів залежить від багатьох умов, у тому числі від умов господарства, що склалися, господарського законодавства, сфери реалізації політики.

Змішані й економічні методи охоплюють, у свою чергу: політику цін; податкову політику і політику платежів; кредитну політику; політику дотацій і субсидій; лізингову політику; зовнішньоекономічну політику; розвиток законодавства і прийняття підзаконних актів. Збалансоване використання таких важелів дає можливість одержати бажані результати при реалізації стрижневого сценарію розвитку господарства регіону.

Тема 12. Маркетинг города как инструмент регионального развития территории.

1. Сущность маркетинга города и его роль в современных условиях хозяйствования.
2. История развития маркетинга города.
3. Стратегические направления развития городов в условиях постиндустриализации.
4. Виды маркетинга города.
5. Виды современных маркетинговых стратегий городов мира и Украины.

1. Сущность маркетинга города и его роль в современных условиях хозяйствования.

Маркетинг города – комплекс действий городского сообщества, направленных на выявление и продвижение своих интересов для выполнения конкретных задач социально-экономического развития города. В широком смысле это продвижение интересов города.

Множество существующих ныне трактовок маркетинга территории можно разделить на две большие группы – экономическая и управленческая. Специалисты, относящиеся к первой группе, понимают маркетинг как сугубо экономическую процедуру, сводящуюся к рекламе города. Они вкладывают в понятие маркетинга следующее: «...маркетинг города направлен на оптимизацию соотношения между городскими функциями (услугами) и спросом на них населения, компаний, туристов и других посетителей города»*.

Специалисты, относящиеся ко второй группе, видят в маркетинге прежде всего инструмент управления территорией: «Городской маркетинг – это процесс планирования, координации и контроля прямых связей городского управления... с его различными партнерами и целевыми группами»*. Маркетинг города – это не просто инструмент городского управления, а идеология, которая, если взята на вооружение, видоизменяет все сферы городской жизнедеятельности и заставляет их работать на выполнение своих задач

2. История развития маркетинга города.

Отсутствие единой и четкой теории маркетинга городов не мешало активным городским властям применять маркетинговые технологии. В мире можно насчитать не более 200–250 таких городов (не считая городов США, для подавляющего большинства которых маркетинг стал неотъемлемой формой развития). Большинство из них находятся в Западной Европе, и начали они интересоваться маркетингом вынужденно (опять же в отличие от американских городов), когда начиная с конца XX столетия почувствовали сильную конкуренцию со стороны азиатских и восточноевропейских экономик в борьбе за инвестиции. Сегодня уже можно изучать богатый и весьма пестрый опыт городов, пытающихся рекламировать себя. По большей части он успешен, хотя

есть и неудачные проекты. В любом случае опыт городов-пионеров дает возможность анализировать, изучать причины успеха и провала маркетинговых программ. Пожалуй, настоящими пионерами маркетинга нужно считать города-курорты. Для каждого из них, независимо от места расположения и специализации, борьба за отдыхающих и путешествующих посетителей исконно была едва ли не главной задачей в жизни. «Курортное» направление – это наиболее старинное и массовое по числу городов направление маркетинга.

Американский историк Д. Бурстин в книге о становлении американской нации описывает поразительный случай. Зимой 1858 года юные ученики мужского лицея города Нинингера в Миннесоте, который существовал лишь 18 месяцев (и прекратил свое существование пять лет спустя), на одном из регулярных клубных собраний горячо обсуждали, вырос ли Нинингер за последний год больше, чем соседний Гастингс. Вторым в дискуссии был вопрос «Заслуживает ли Вашингтон большей похвалы, чем Бонапарт?».

При этом первый вопрос повестки представлялся участникам дискуссии намного более важным, чем второй. Этот пример показывает нам, насколько силен был дух конкуренции между американскими общинами (местами) в борьбе за существование уже на самых первых этапах формирования нации. Жители любого нового города ощущали себя в постоянном соревновании со всеми остальными, и этот дух состязательности наложил глубокий отпечаток на американский образ жизни в целом. Отсюда вырос американский «многоэтажный патриотизм» – сначала любовь гражданина к своему городу, потом к штату, потом к стране. По мере колонизации огромной территории вдоль линии освоения (фронтира), протянувшейся с севера на юг и продвигавшейся с востока на запад, возникали сотни новых поселений (рис.1). Стартовые конкурентные условия развития были у них практически одинаковыми – они не имели исторического прошлого, традиций, сложившегося экономического профиля и рынка недвижимости. Следовательно, единственным инструментом конкуренции, способным привлечь в город новых поселенцев и инвестиции, стала активность жителей в рекламе своего города. Для каждого нового города главной целью было привлечение новых поселенцев. А главное, что мог предложить им город, это обилие земли. Уже с конца XVIII века в Нью-Йорке (куда прибывало большинство мигрантов из Европы) стали появляться дешевые прокламации, рассказывающие о чудесном плодородии земель в различных городах фронтира и о том, как лучше туда проехать. Прокламации печатались в том же Нью-Йорке на средства жителей рекламируемых городов.

С начала XIX века главными агентами маркетинга мест становятся железнодорожные компании. Во-первых, правительство выдавало им огромные земельные субсидии с целью форсировать развитие внутренних районов страны. Но компании использовали полученные земли не столько для строительства дорог, сколько для продажи поселенцам. Во-вторых, железно - дорожные компании были заинтересованы в увеличении объемов перевозки сельскохозяйственной продукции из новых мест для получения прибыли (рис.2). Они стали главной заинтересованной стороной в продвижении городов,

тем более что имели значительные средства для проведения маркетинговых кампаний. Земельный Конкуренция железнодорожных компаний между собой еще больше стимулировала рекламу мест. Каждая из региональных компаний рекламировала те цепочки населенных пунктов, вдоль которых вела перевозки. Причем компании, наряду с другими местными предпринимателями, должны были вкладываться не только в рекламу мифических достоинств города, но и в их реальное создание для того, чтобы не потерять тех, кто поверил рекламе и переехал в город.

3. Стратегические направления развития городов в условиях постиндустриализации.

В настоящее время стали активно используются такие понятия, как «постиндустриальная экономика» и «постиндустриальное общество». Они обозначают некий качественный рубеж в развитии, через который уже прошли экономики стран Запада. Рубеж этот условный, размытый во времени, и трудно оценить, где относительно него расположены те или иные города и регионы. Однако он, несомненно, отражает одну из центральных тенденций современной экономики, с которой первыми в 70-х годах прошлого века столкнулись города США и Европы. Сильный спад в промышленном производстве капиталистических стран привел к всеобъемлющей реструктуризации экономики городов. Проблема заставила активные городские сообщества мобилизоваться в поисках новых, альтернативных ресурсов выживания. Наиболее очевидным выходом для большинства городов в 1980-х годах было развитие сферы услуг, сервисной экономики, которая позволяла привлечь инвесторов и туристов. Но занять данную нишу городам с индустриальным прошлым было крайне трудно. Это получилось только у тех городов, что взяли на вооружение маркетинг. Все промышленные города были похожи друг на друга, поэтому главной идеей их постиндустриального позиционирования стали поиск и реклама индивидуальности, тех особенностей, которыми не обладал никакой другой город. В соответствии с этим принципом каждый из городов выбирал одно или несколько стратегических направлений развития.

1. Развитие экономики услуг широкого спектра.

Наиболее фундаментальное направление, в рамках которого самыми популярными и востребованными отраслями стали консалтинг, финансовые услуги, управление, реклама, программное обеспечение, администрирование. Отдельным целевым компонентом маркетинга стало привлечение штаб-квартир компаний.

2. Развитие туризма. Привлекательность этого направления поначалу виделась преимущественно в том, что туризм, как никакая другая отрасль, может «впитать» средне- и низкоквалифицированную рабочую силу, попавшую под сокращение в промышленности.

Уникальность индустриального города в том, что досталось ему в наследство от промышленного производства и стало его историей, – цеха, шахты, линии

конвейеров, станки. И вот во многих европейских городах угольные шахты превратились в музеи, в цехах разместились художественные выставки и стали проводиться концерты, производственные площади были переоборудованы под творческие мастерские. В городах некогда крупнейшего в Европе угольно-металлургического кластера в немецком Руре проходят музыкальные фестивали и развивается киноиндустрия. Город Эмшер-Парк, в котором располагался крупнейший в Руре сталелитейный комбинат, сегодня – город-музей световой рекламы. Оставшиеся в наследство от промышленного прошлого гигантские углетранспортеры и доменные печи служат идеальными концертными и киносъёмочными площадками.

3. Стимулирование инвестиций в культуру. А именно в создание и развитие музеев, галерей, выставочных и концертных залов, аквапарков и спортивной инфраструктуры. Объекты размещались на территории бывших заводов и фабрик – этот антураж стал позиционироваться как современный, модный, свидетельствующий о полете творческой фантазии.

4. Ночная жизнь города. Успешный постиндустриальный город должен был предложить качественный набор развлечений (рестораны, ночные клубы и т.д. и т.п.). Пространственное планирование города должно было осуществляться также на новых принципах (например, разделение на тихие спальные и шумные развлекательные зоны).

5. Предложение качественного, но недорогого жилья. Нужно было не только удержать рабочий класс, потерявший работу и стремившийся уехать из города, но и привлечь «белых воротничков» с их новыми представлениями о качественном жилье. Всё большее внимание отныне уделяется не столько качеству самого жилья, сколько его окружению.

6. Комплексное благоустройство городских территорий. Под этим подразумевается формирование публичного пространства, «эпицентров» общественной жизни в городе – пешеходных улиц, площадей, мощеных набережных, парков отдыха, фонтанов.

7. Развитие общественного транспорта. Развитие каждого из вышеперечисленных направлений требовало коренных изменений в работе городского транспорта, в частности изменения сети маршрутов, модернизации транспортного парка и дорожной сети.

5. Виды маркетинга города.

АКТУАЛЬНЫЕ ЦЕЛИ РАЗВИТИЯ МУНИЦИПАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАНИЙ			
Высокий уровень благосостояния жителей города. Высокое качество городской среды. Активное экономическое развитие, создание рабочих мест. Конкурентоспособность города на рынках труда, капиталов, идей. Хороший имидж города			
ВНУТРЕННИЙ МАРКЕТИНГ		ВНЕШНИЙ МАРКЕТИНГ	
Целевая аудитория	Приоритетные задачи	Целевая аудитория	Приоритетные задачи
ЖИТЕЛИ	Стимулирование местного самосознания, патриотизм Формирование городской	Потенциальные жители Инвесторы,	Привлекательность жизни в городе Благоприятный инвестиционный климат

ГОРОДА	консолидированного городского сообщества, развитие внутренних общественных коммуникаций Активность горожан в решении городских проблем Высокий авторитет органов местного самоуправления	инвестиционные компании Туристы, туристические компании Существующие и потенциальные рынки сбыта	Привлечение туристов Стимулирование продаж местных производителей
--------	---	--	---

6. Виды современных маркетинговых стратегий городов мира и Украины.

	№ в группе	Тип и вид маркетинговой стратегии	Главные черты маркетинговой стратегии	Целевая аудитория	Примеры городов мира, использующих маркетинговую стратегию данного типа	Примеры городов Украины, использующих маркетинговую стратегию данного типа
Города- лидеры						
1	1.1	Столичные	Эпицентры национального и местного патриотизма. Широкий спектр услуг и социальных ролей. Девиз: «У нас все самое лучшее в стране/регионе/”Порты” влиятельных социальных сетей, сообществ»	Широкий спектр	Столицы государств, помимо них – центры активных этнических автономий, такие как Барселона, Бильбао, Эдинбург, Лхаса	
2	1.2	Флагманы экономики	Штаб-квартиры крупнейших компаний, лидеры промышленного производства и сферы услуг. Поддерживают репутацию городов с идеальным инвестиционным климатом. Ключевая маркетинговая риторика: престиж, прозрачность, комфорт	Крупные инвесторы (ТНК), потребительские рынки, Профессиональные кадры	Детройт (автомобилестроени е), Лондон, Франкфурт, Сингапур (финансово-деловые столицы), Чикаго (авиаперевозки), Антверпен (крупнейший морской порт), Цюрих (производство часов), Бангалор (программное	

					обеспечение)	
3	1.3	Города-политики и элитарные	Штаб-квартиры международных организаций, популярные места встреч для переговоров, места жизни и отдыха политических элит	Политическая и бизнес- элита	Брюссель, Нью-Йорк, Париж, Давос, Страсбург, Ницца, Монако, Женева	
4	1.4	Универсальные	Лозунг: «У нас есть всё!» (или почти всё). Города разнообразного, смешанного имиджа, обладающие огромными и разнообразными ресурсами привлекательности и широким спектром услуг. Каждый из них можно причислить одновременно к нескольким типам в нашей типологии. Как правило, это столичные города, ведущие активную маркетинговую деятельность	Самый широкий спектр	Лондон, Париж, Нью-Йорк, Рим, Торонто, Сидней	
Города-предприниматели						
1	2.1	Торговые	Города – машины потребления. Ткань города перекраивается под нужды торговли — ешеходные зоны,	«Покупатели» широкого спектра, торговые компании, внешние рынки сбыта	Приграничные города северного Китая	Харьков (рынок Барабашова), Одесса («Авангард» 7-й километр), Хмельницкий (Хмельницкий оптово-розничный рынок)

			кварталы, микрорайоны. Торговые и рекламные компании, франчайзинговые магазины. Главный индикатор развития города – прирост торгового оборота и ассортимента продаж	для местной продукции		
2	2.2	Профессионалы-ремесленники	Города народных мастеров, умельцев (музыкальные инструменты, мебель, одежда, игрушки, посуда), фольклор	Туристы, внешние рынки сбыта для местной продукции	Майсен, Цюрих, Лион, Лилль	Полтавская обл. (г. Опошня, гончарство), Запорожская обл. (изделия из дерева, металла, лозы, соломы, ткани, вышивки, украшения из бисера), Днепропетровская обл. (Петриковская роспись), Сумская обл. (роспись Вытынанки), Донецкая обл. (писанки, картины, изделия из бисера, соли, куклы-мотанки и изделия из лозы), Ивано-Франковская обл. (писанки, , куклы-мотанки, вышиванки, гончарство, изделия из соломы, шерсти), Тернополь (борщёвская вышивка).
3	2.3	«Вкусные»	Города с «гастрономической» специализацией: вина, фрукты, сыры, чай, кофе, пиво, шоколад и т.п.	Туристы, внешние рынки сбыта для местной продукции	Бордо, Брюссель, Мюнхен	Крым (Массандра, Коктебель - вина; Одесса - коньяки), Львов (цукерни, кофейни), Ужгород (вина, мед), Закарпатье (брынза, сливовое повидло (леквар),

						вина.), Житомирская обл. (драники), Полтава (вареники, галушки).
4	2.4	Книжные столицы	Специализация на продаже книг и любой другой печатной продукции. Девиз: «Здесь можно найти всё, что когда-либо было издано!»	Туристы	Хей-он-Уай, Верона	
Развлекательные города						
¹	3.1	Театральные	Театры создают особенную городскую среду, в которой культивируется творчество, обсуждаются театральные новинки и т.д. Помимо собственно спектаклей, идет интенсивное обсуждение театральных событий. Все это привлекает массу творческих людей и туристов	Любители театра, театральные труппы и продюсеры	Лондон, Эшленд, Милан, Эдинбург	Все крупные города Украины (Киев, Харьков, Одесса, Львов, Днепропетровск, Крым и др.)
²	3.2	Ботанические	Ботанические сады становятся не только все более популярными местами досуга, но и местами проведения различных мероприятий.	Туристы	Бланес	Крым (Никитским ботанический сад), Киев (Центральный ботанический сад имени Н. Н. Гришко, Ботанический сад имени академика А.В.Фомина Киевского НУ), Донецк (Донецкий ботсад НАНУ, Докучаевский ботанический сад), Днепропетровск

						(Криворожский Ботанический сад НАНУ), Луцк (Ботанический сад "Волянь" Волинского НУ), Львов (Ботанический сад Львовского НУ, Ботсад Национального лесотехнического унив.-та Украины), Симферополь (Ботанический сад Таврического НУ), Сумы (Сумской ботанический сад), Харьков (Ботанический сад Харьковского НУ, Краснокутский дендрарий), Хмельницкая обл. (Каменец-Подольский государственный ботанический сад), Херсонская обл. (Ботанический парк (в составе заповедника Аскания-Нова)), Полтавская обл. (Хорольский ботанический сад), Умань (парк «Софиевка»)
3	3.3	Курортные, лечебные, пляжные	Число таких городов огромно, география их обширна, специализация крайне разнообразна. Это ведет к очень высокой конкуренции между местами за право занимать данную нишу и	Туристы, гостиничный бизнес	Многочисленные приморские города-курорты	приморские пляжные города (Крым, Одесса), лечебные курорты (Миргород, Солотвино, Моршин, Сходница, Поляна, Трускавец, Сатанов, Хмельник, Свалява, Шаян, Славянск, Березовское и др.)

			требует использования все более тщательных маркетинговых приемов			
4	3.4	Города «при событиях»	Специализация – проведение регулярных и престижных мероприятий широкой тематики, привлекающих внимание и приносящих большие дивиденды организаторам мероприятий и гостиничному бизнесу. Конференции, фестивали, конкурсы, выставки	Профессиональные (отраслевые) аудитории	Канн, Берлин (кино-фестивали), Рио-де-Жанейро (карнавал), Кируна (фестиваль снега), Ле-Бурже и Фарнборо (авиасалоны)	Закарпатье (Фестиваль «Гуцульская брынза», сливовый фестиваль - приготовление сливового повидла (леквара)). фестиваль вина), Ужгород (фестиваль вина и меда «Солнечный напиток»), Житомирская обл. (международный фестиваль драматиков), Тернопольщина (фестиваль борща «Борщ'ив»), Киев (фестиваль «Страна мечтаний», «Червона рута», Київський міжнародний кінофестиваль «МОЛОДІСТЬ»), Херсонская обл. (Таврийские игры), Крым (Музыкальный фестиваль «Казантип», Крымский международный музыкальный фестиваль, фестиваль искусств «Дни Чехова в Ялте»), Полтавская обл. (Национальная Сорочинская ярмарка), Одесса (фестиваль юмора и сатиры)
5	3.5	Горнолыжные	Горнолыжный отдых из элитарного становится массовым по мере роста	Туристы (средний класс, молодежь)	Горные города США, Европы, Латинской	Западная часть Украины (Буковель, Карпаты, Ивано-Франковская обл.)

			его доступности. Для развития отрасли городу нужен минимум базовых условий: подходящий рельеф и климат		Америки. Репутацию элитарных курортов поддерживают Курше-вель, Аспен	
6	3.6	Столицы шоу-бизнеса	Города, специализирующиеся на событийном туризме. Их вторая отрасль – привлечение компаний, работающих в шоу-бизнесе	Туристы, компании, инвестирующие в шоу-бизнес	Канн, Сан-Ремо, Сан-Франциско, Лос-Анджелес, Париж, Шеффилд	
7	3.7	Игровые	Города, специализирующиеся на игорном бизнесе	Состоятельные и азартные туристы	Лас-Вегас, Монако, многие другие	
Города-музеи						
1	4.1	Города знаменитостей – «гениев места»	Стержень имиджа – знаменитые личности, родившиеся или бывавшие в городе. Весь имидж города выстраивается вокруг «гениев места»	Туристы	Зальцбург (Моцарт), Эдинбург (Скотт, Стивенсон), Копенгаген (Андерсен), Амстердам, Арль (Ван Гог), Флоренция (Медичи, Савонарола, Леонардо да Винчи), Венеция (св. Марк),	Канев (Т.Г. Шевченко), Одесса (Г.Потемкин), Ялта (А.П. Чехов), Полтавская обл. (Н.В.Гоголь), Харьков (В.Н. Каразин, Л.М. Гурченко, Л.Ф. Быков), Умань (Рабби Нахман, праздник Рош Ха-Шана)
2	4.2	Города «гениев места» – персонажей художественных произведений	Символами города становятся выдуманные, воображенные в творчестве «гении места» – литературные,	Туристы	Верона (Ромео и Джульетта), Лондон (Шерлок Холмс, Оливер Твист и др.), Прага (Швейк)	Полтава (персонажи «Вечера на хуторе близ Диканьки»), Киев («Мастер и Маргарита», «За двумя зайцами»), Харьков

			фольклорные, сказочные, мифические персонажи, которые связаны с данным городом			(«Двенадцать стульев»)
3	4.3	Исторические города	Города, связанные со значимыми историческими эпохами, событиями, сохранившие их «дух» и их наглядные свидетельства. «Коллекторы исторической памяти»	Туристы	Йорк, Пекин, Киото, Дамаск, Афины, Рим, Эфес, Дели	Киев, Одесса, Львов, Полтава, Харьков, Севастополь, Каменец-Подольский, Батурин
4	4.4	Города архитектурные музеи	– Сами улицы города, их архитектурные объекты подаются как музейный комплекс	Туристы	Осиенн (норвежская столица модерна и авангардизма), Вена, Будапешт, Куала-Лумпур (самое высокое здание в мире)...	Львов, Киев, Харьков, Умань, Одесса, Севастополь, Ялта, Судак
5	4.5	Священные города	Города – центры мировых религий, имеющие особую ауру «святых» мест, связанную с историческими событиями, жизнью святых и т.д.	Паломники, туристы, инвесторы	Иерусалим, Ватикан, Мекка, Медина, Киев, Самарканд, Мешхед, Мцхета, Мира, Лхаса.	
Умные города						
1	5.1	Города-университеты	Университеты – ядро формирования города и основа его имиджа. Живая студенческая городская среда	Талантливые преподаватели и студенты	Кембридж, Оксфорд, Пало-Альто, Сан-Хосе, Нью-Хейвен, Бостон, Мэдисон	Харьков, Киев, Донецк, Львов

2	5.2	Фабрики инноваций	Города изобретателей, новых идей и решений, «города завтрашнего дня». Плотная коммуникативная среда	Компании, инвестирующие в Венчурный капитал, потенциальные креативные жители – интеллектуальная элита	Города Силиконовой долины в США	
Города уникального имиджа						
1	6.1	Города «отраженного» имиджа	Девиз: «Мы – вторые, но идем сразу после первых»	Туристы, инвесторы	Гамбург, Брюгге, Амстердам, Стокгольм – «северные Венеции», Рига – «северный Париж»	
2	6.2	Гуманитарные города	Девиз: «Наш город – город для Человека!». Новый урбанизм в архитектуре – «очеловечивание» городского пространства	Потенциальные жители, инвесторы	Портленд, Норт-Олстон	
3	6.3	Экзотические	Города, строящие маркетинг на неожиданных, «экзотических» решениях, коих может быть огромное множество	Различные целевые группы в зависимости от конкретики стратегии	Американские города Кларк, Санта и Хафвей переименованы в SecretSanta.com, Dish (в честь Dish Net) и Half. com, в Малайзии существует «кибергород» Путраджая...	
4	6.4	Города комбинированног	Города, делающие ставку на несколько своих	Различные целевые группы в	Очень многие	

		о имиджа	особенностей и сильных сторон. Пожалуй, самая многочисленная группа городов	Зависимости от конкретики стратегии		
--	--	----------	--	---	--	--

Рекомендована література

Базова

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відом. Верхов. Ради України. - 1996. № 30. Ст. 141.
2. Бюджетний Кодекс України: за станом на 8 липня 2010 р., №2456-VI // Відом. Верхов. Ради України. - 2010. - № 50-51. - Ст. 572.
3. Європейська хартія місцевого самоврядування від 6 листопада 1996 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036 Загл. с екрану.
4. Про всеукраїнський та місцеві референдуми: Закон України від 3 липня 1991 р., №1286-XII // Відом. Верхов. Ради України. - 1991. № 33. Ст. 443.
5. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10 липня 2010 р., N2487-VI // Відом. Верхов. Ради України. - 2010. № 35-36. Ст. 491.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р., № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. - 1997. № 24. Ст. 170.
7. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 р., №452/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. - 1997. № 38. Ст. 249.
8. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 р., № 2493-III // Відом. Верхов. Ради України. - 2001. № 33. Ст. 175.
9. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 р., № 93-IV -ВР // Відом. Верхов. Ради України. - 2002. № 40. Ст. 290.
10. Аведян Л. Й. Регіональний та муніципальний менеджмент. Конспект лекцій для слухачів магістратури державної служби / Л. Й. Аведян, К. С. Безгін. - Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. - 76 с.
11. Балашов А. М. Регіональне управління в контексті суспільного розвитку України: монографія / А. М. Балашов. - Запоріжжя : КПУ, 2009. - 279 с.
12. Воронкова В. Г. Регіонально - адміністративний менеджмент / В. Г. Воронкова. - К.: Видавничий дім "Професіонал", 2010. - 352 с.
13. Коваленко Г. О. Регіонально-адміністративний менеджмент / Г.О. Коваленко, В.В. Ляшенко. - Краматорськ : ДДМА, 2006. - 108 с.
14. Козара І. В. Місцеве самоврядування в Україні (становлення та еволюція) / І.В. Козара, О. Ю. Лебединська - Ужгород : Патент, 2003. - 224 с.
15. Королук Ю.Г. Механізми управління розвитком регіональних систем : монографія / Ю. Г. Королук. - К. : Тернопіль : Терно-граф, 2011. - 343 с.
16. Лисенко Ю. Г. Регіональні моделі / Ю. Г. Лисенко, Д. М. Жерліцин, В. М. Кравченко. - Донецьк : Юго-Восток, 2009. - 197 с.
17. Мамонова В. В. Методологія управління територіальним розвитком / В.В.Мамонова. - Х. : Магістр, 2006. - 194 с.

18. Мельник А.Ф. Муніципальний менеджмент / А.Ф. Мельник, Г.Л. Монастирський, О.П. Дудкіна. - К. : Знання, 2006. - 420 с.
19. Регіональне управління: інноваційний підхід / М. П. Бутко, О. О. Зеленська, С. М. Зеленський [та ін.]. - К. : Знання України, 2006. - 559 с.
20. Регіонально-адміністративний менеджмент / В. Г. Воронкова, С. Л. Катаєв, І. В. Алексеєнко [та ін.]. - Запоріжжя : ЗДІА, 2009. - 478 с.
21. Стан та перспективи розвитку регіонів України в умовах соціалізації економіки / Т.О. Савостенко, Н.М. Деєва, І.Е. Польська [та ін.]. - Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2006. - 130 с.
22. Теоретико-методологічні основи управління розвитком регіону : монографія / Н. С. Миколайчук, А. Г. Ахламов, М. М. Миколайчук [та ін.]. - Херсон : Стар, 2007. - 273 с.
23. Управління регіональним розвитком / С. М. Серьогін, Т. О. Савостенко, І. Е. Польська [та ін.]. - Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. - 167 с.
24. Управління регіоном / А. О. Єпіфанов, М. В. Мінченко, Б. А. Дадашев [та ін.]. - Суми : УАБС НБУ, 2008. - 361 с.
25. Шаров Ю. П. Муніципальний менеджмент / Ю.П. Шарова. - Донецьк : ДРІДУ НАДУ, 2009. - 404 с.

Допоміжна

1. Водний Кодекс України: за станом на 6 червня 1995 р., № 213/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. - 1995. № 24. Ст. 189.
2. Земельний Кодекс України: за станом на 25 жовтня 2001 р., № 2768-III // Відом. Верхов. Ради України. - 2002. № 3-4. Ст. 27.
3. Кодекс України "Про надра": за станом на 27 липня 1994 р., № 132/94-ВР // Відом. Верхов. Ради України. - 1994. № 36. Ст. 340.
4. Лісовий Кодекс України: за станом на 21 січня 1994 р., № 2768-III // Відом. Верхов. Ради України. - 1994. № 17. Ст. 99.
5. Податковий Кодекс України: за станом на 2 грудня 2010 р., № 2755-VI// Відом. Верхов. Ради України. - 2011. - № 13-14, №15-16, №17. - Ст. 112.
6. Положення про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 12 березня 1981 р., N 1654-X [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1654-10>. Загл. с екрану.
7. Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України від 16 квітня 2009 р., №2625-III // Відом. Верхов. Ради України. - 2009. № 38. Ст. 534.
8. Про відходи: Закон України від 5 березня 1998 р., № 187/98-ВР // Відом. Верхов. Ради України. - 1998. № 36-37. Ст. 242.
9. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23 березня 2000 р., №1602-III // Відом. Верхов. Ради України. - 2000. № 25. Ст. 195.

10. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19 червня 2003 р., № 963-IV // Відом. Верхов. Ради України. - 2003. № 39. Ст. 350.
11. Про державні цільові програми: Закон України від 18 березня 2004 р., №1621-IV // Відом. Верхов. Ради України. - 2004. № 25. Ст. 352.
12. Про екологічний аудит: Закон України від 24 червня 2004 р., № 1862-IV // Відом. Верхов. Ради України. - 2004. № 45. Ст. 500.
13. Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства: Закон України від 26 грудня 2002 р., № 380-IV // Відом. Верхов. Ради України. - 2003. № 10-11. Ст. 172.
14. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року: Закон України від 21 квітня 2011 р., № 3268-VI // Відом. Верхов. Ради України. - 2011. № 44. Ст. 457.
15. Про курорти: Закон України від 5 жовтня 2000 р., № 2026-III // Відом. Верхов. Ради України. - 2000. № 50. Ст. 435.
16. Про металобрухт: Закон України від 5 травня 1999 р., № 619-XIV // Відом. Верхов. Ради України. - 1999. № 25. Ст. 212.
17. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2000 р., № 1478-III // Відом. Верхов. Ради України. - 2000. № 18. Ст. 132.
18. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18 січня 2001 р., № 2245-III// Відом. Верхов. Ради України. - 2001. № 15. Ст. 73.
19. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 р., № 2625-III // Відом. Верхов. Ради України. - 2001. № 48. Ст. 254.
20. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 грудня 2010 р., № 2818-VI// Відом. Верхов. Ради України. - 2010. № 26. Ст. 218.
21. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 р., № 2707-XII// Відом. Верхов. Ради України. - 1992. № 50. Ст. 678.
22. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р., № 962-IV // Відом. Верхов. Ради України. - 2003. № 39. Ст. 349.
23. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р., № 1264-XII // Відом. Верхов. Ради України. - 1991. № 41. Ст. 546.
24. Про питну воду та питне водопостачання: Закон України від 10 січня 2002 р., № 187/98-ВР // Відом. Верхов. Ради України. - 2002. № 16. Ст. 112.
25. Про адміністративно-територіальний устрій України: Проект Закону України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.csi.org.ua/www/?p=1881> Загл. с екрану.
26. Про Консультативну раду з питань місцевого самоврядування: Розпорядження голови Верховної ради України від 27 березня 2009 р., № 246 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=246/09-%D0%C3> Загл. с екрану.

27. Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004 - 2015 роки "Шляхом Європейської інтеграції". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uspishnaukraina.com.ua/uk/nsa/151.html> Загл. с екрану.
28. Стратегія розвитку України у період до 2020 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uspishnaukraina.com.ua/nsa/150.html> 109 Загл. с екрану.
29. Концепція економічного розвитку України на 2008 - 2015 рр. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/ua_economics_ua.pdf Загл. с екрану.
30. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку: Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 29.07.2002, № 224. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.322.0> Загл. с екрану.
31. Порядок здійснення моніторингу соціально-економічних показників розвитку регіонів, районів та міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення для визнання територій депресивними: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2010 р., № 235 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=235-2010-%EF> Загл. с екрану.
32. Про запровадження оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2009 р., № 476. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ovu.com.ua/articles/1279-pro-zaprovadzhennya-otsinkimizhregionalnoyi-ta-vn> Загл. с екрану.
33. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2006 року, № [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-2006%EF> Загл. с екрану.
34. Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003 - 2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р. № 634 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=634-2003-%EF> Загл. с екрану.
35. Про концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25.09.2001 року, №341/2001 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://Zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.nreg=341%2F2001> Загл. с екрану.
36. Про утворення Національної ради із сталого розвитку України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р., № 997 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ovu.com.ua/articles/3500-pro-utvorennya-natsionalnoyi-radi-iz-stalogo-rozvi> Загл. с екрану.

37. Базилевич В.Д. Державні фінанси : навч. посіб. / В.Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. - К. : Атіка, 2002. - 368 с.
38. Бліщук К. М. Державні та місцеві фінанси. Бюджетний процес : навч. посіб. / К. М. Бліщук, Л. Р. Михайлишин. - Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. - 175 с.
39. Василик О. Д. Державні фінанси України : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / О. Д. Василик, К.В. Павлюк. - К. : Центр навч. л-ри, 2003. - 606 с.
40. Визгалов Д.В. Маркетинг города / Д.В. Визгалов - М. : Фонд "Институт экономики города", 2008. - 110 с.
41. Гаєвський Б.А. Політичне управління / Б.А. Гаєвський, В.А. Ребкало, М.В. Туленков. - К. : Вид-во УАДУ, 2001 - 160 с.
42. Гандрабура Е. Высокая мода для городов / Е. Гандрабура // Городской альманах 2009. № 2. - С.15-25.
43. Голіков А. П. Регіональна економіка та природокористування / Голіков А. П. - К. : Центр учбової літератури, 2009. - 351 с.
44. Державне регулювання економіки / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко [та ін.]. - К.: КНЕУ, 2005. - 440 с.
45. Державне управління / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, [та ін.]. - К. : Знання, 2004. - 342 с.
46. Державне управління і менеджмент: Навч. посіб. у таблицях і схемах / Г.С. Одинцова, Г.І. Мостовий, О. Ю. Амосов [та ін.]. - Х. : ХРІДУ, УАДУ, 2002. - 492 с.
47. Диагностика развития регионов : структура, границы, методы / В. Н. Василенко, П. В. Гудзь, О. А. Кратт [и др.]. - Донецк : Юго-Восток, 2009. - 285 с.
48. Єпіфанов А. О. Бюджет України : монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. - Суми : УАБС НБУ, 2010. - Т.1-2.
49. Жук М. В. Регіональна економіка / М. В. Жук. - К. : Академія, 2008. - 415 с.
50. Ключниченко Є.Є. Управління містом / Є.Є. Ключниченко. - К. : КНУБА, 2003. - 259 с.
51. Панкрухин А. Маркетинг территорий / А. Панкрухин - СПб. : Питер, 2006. - 289с.
52. Развитие производственной сферы региона : теоретические и практические аспекты государственного регулирования / Н. Г. Чумаченко, Л. Г. Червова, Л. М. Кузьменко [и др.]. - Донецк : Ин-т экономики пром-сти, 2007. - 367 с.
53. Шиян Н.І. Державне регулювання економіки / Н. І. Шиян - Х. : ТОВ "Вид-во "Формат Плюс"", 2008. - 384 с.

Інформаційні ресурси

1. Асоціація міст України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://auc.org.ua> Загл. с екрану.

2. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/> Загл. с екрану.
3. Всеукраїнська асоціація сільських та селищних рад [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://vassr.org> Загл. с екрану.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> Загл. с екрану.
5. Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://municipal.gov.ua> Загл. с екрану.
6. Комітет Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://komsamovr.rada.gov.ua/komdbud/control/uk/index> Загл. с екрану.
7. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://minregion.gov.ua/> Загл. с екрану.
8. Українська асоціація районних та обласних рад [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uaror.org.ua/> Загл. с екрану.
9. Управління по зв'язках з місцевими органами влади і органами місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://depsam.rada.gov.ua/depsam/control/uk/index> Загл. с екрану.